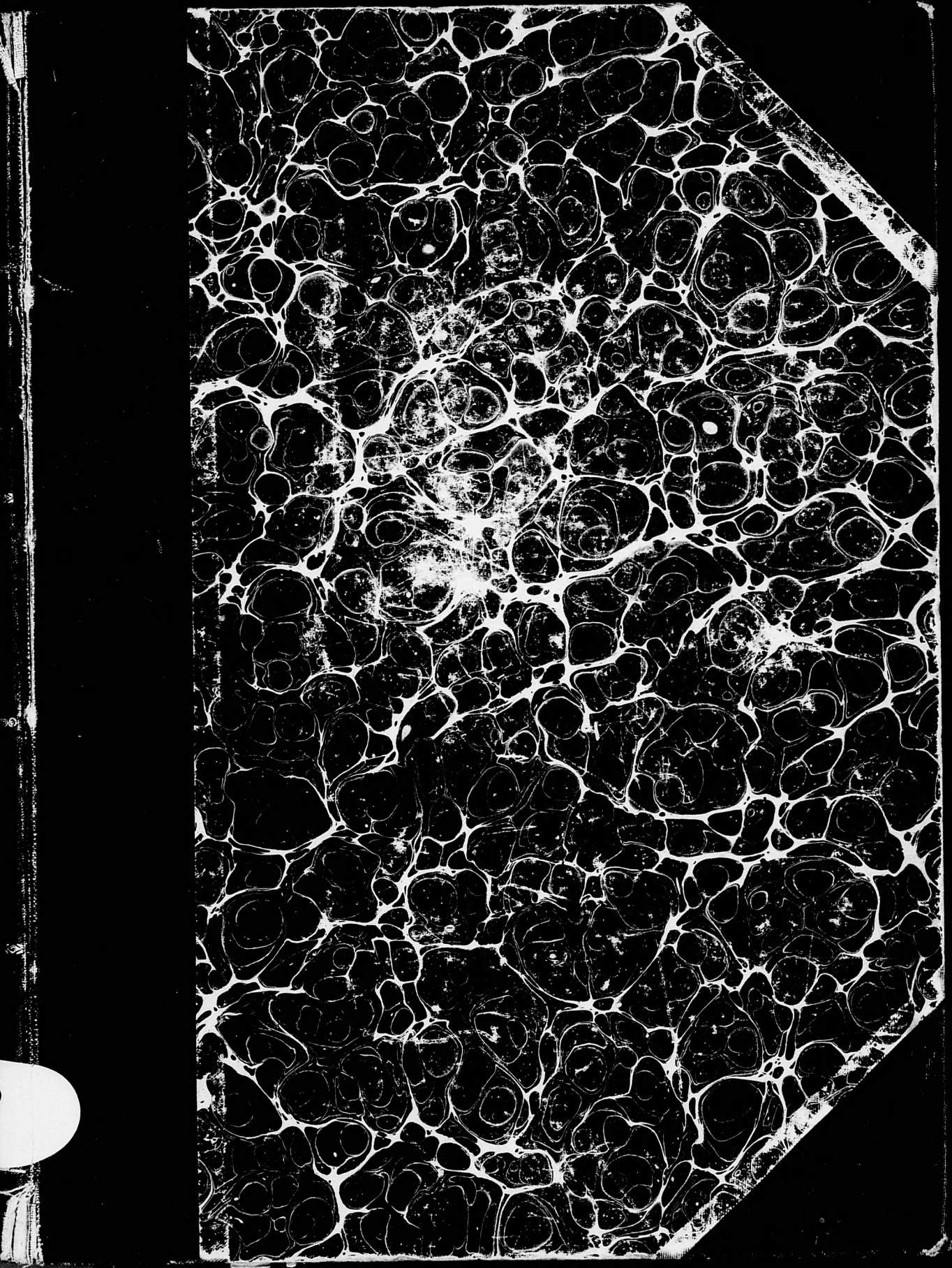

Kast 225
Pl. F No. 20

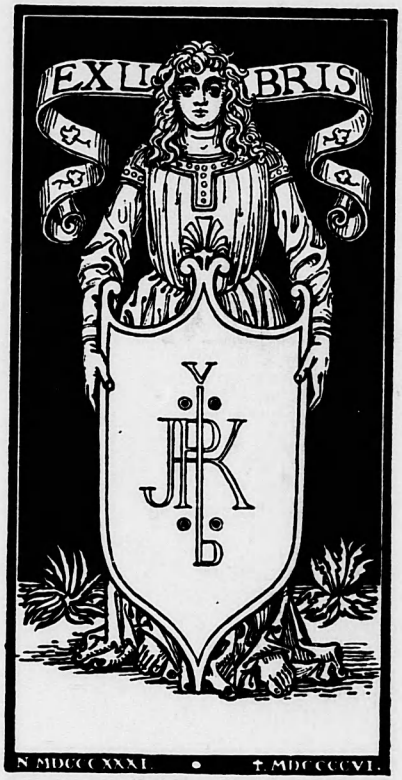

ONZE SCHILDERS

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT
0350 2931

225. F. 20.

ONZE SCHILDERS

IN

PULCHRI STUDIO

DOOR

JOHAN GRAM

Met 35 Portretten in Houtgravure

ROTTERDAM

UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ «ELSEVIER»

»En wie stelt nu deze groep voor?" vroeg mijn bezoeker, op eene groote photographie aan den wand mijner kamer wijzende.

»Dat zijn de Haagsche schilders, leden van het Genootschap Pulchri Studio alhier."

»Pulchri Studio, de bekende vereeniging, die zulke eigenaardige feesten geeft?"

»Juist. In het »hofje van Nieuwkoop" heeft het zijn zetel. Sam Verveer zei er van, dat het even moeilijk was om aan het hof als aan het hofje te komen. En terecht, want langen tijd wisten de Haagsche schilders den toegang tot hunne gezochte feesten zoo met voetangels en klemmen te beleggen, dat men allerlei listen verzon om er binnen te komen."

Pulchri Studio is sedert lang door het gansche land vermaard, zoo om zijne kunstbeschouwingen als om de »gezellige bijeenkomsten," die in het hartje van den winter gegeven worden. Tableaux vivants en vermakelijke kluchten vormen dan gemeenlijk het programma. De Haagsche schilders munten uit in het overbrengen der beroemdste scheppingen, van het doek in de werkelijkheid, met al den geur en de poëzie

die het oorspronkelijke tot een meesterstuk gestempeld hebben.

Bij het samenstellen en opvoeren hunner kluchten, een soort van revue's, waarin de geschiedenis van den dag op de vermakelijkste wijze wordt gehekeld, spreiden de Haagsche kunstenaars ongemeenen humor en vernuft ten toon.

Had de schildersbent daarvoor eene meer karakteristieke zaal kunnen wenschen, dan waarin zij nu bijeen is? Eertijds vergaderden er de eerzame deftige regenten van het Hofje van Nieuwkoop. »Agter heeft het eene groote zaal of vertrek voor de regenten, 't geen op zwaar gemetselde bogen rust, en boven de zaal een koepel met een toorentie daarop," zoo beschrijft Jacob de Riemer in zijne geschiedenis van 's-Gravenhage de ruimte, waar nu bij elk winterfeest een honderdvijftigtal schilders en kunstvrienden vroolijk bijeen zijn. Het is de Regentenkamer van het hofje van Nieuwkoop, in 1658 gesticht door de erfgenamen van den heer Johan de Bruin van Buitenwech, Heere van Nieuwkoop, Noorden en Achtienhoven, die zulks »bij zijn testament geordonneert en gewilt" heeft. De gewelfde koepel met zijn eikenhouten betimmering, de fraai geheeldhouwde hooge schoorsteen, de rijke lichtkroon, wier antieke vorm modern licht verspreidt,

de zeventiende-eeuwsche kasten en meubelen — dit alles geeft een eigenaardigen stempel aan deze zaal.

Of echter tijdens het bestuur der regenten de wanden dezer zaal ooit zulk een vroolijkheid, zulke snaaksche woorden weerkaatst hebben? Zeker vormt dit tafereel een groot contrast met de kalmte en stilte van het Hofje zelf.

Doch ook in de groote zaal, waar de gasten op rijen stoelen, tegenover een tooneel gezeten, luidruchtig zitten te praten, wordt het eensklaps stil nu men het belletje achter de schermen hoort. De lichten in de zaal worden uitgedoofd, zoodat men hier en daar slechts de gloeiende punt eener sigaar in die duisternis bespeurt. Het scherm wordt opengeschoven, en de kunst van Rembrandt is aan het woord: »De Nachtwacht" van den grooten meester staat in de werkelijkheid voor ons.

Indien Rembrandt, Ostade, Jan Steen, Munkacsy en zoovele andere kunstenaren in den geest tegenwoordig konden zijn bij de opvoering hunner meesterstukken door de Haagsche schilders — welk eene heerlijke voldoening zouden zij smaken. Niet alleen zou de waarachtige geestdrift dier artistieke vergadering hun goed doen; niet alleen zou de bewonderenswaardige getrouwheid, waarmede onze talent-

volle kunstenaars de scheppingen van geniale voorgangers of tijdgenooten in de werkelijkheid overbrengen, hen doen ontgloeien; maar boven alles zou die vertolking hun de proef op de som geleverd hebben van de voortreffelijkheid hunner kunst.

Daarna wordt de ernst door humor en satire onttroond. De jok en geest der kunstenaren komt te berde, en men vertoont een stuk, waar alle elementen de hand leenen tot een allervermakelijkst geheel, waar het dwaze en bespottelijke zich met het ernstige en aandoenlijke vermengt. Ditmaal is het een café-concert dat men voorstelt: van den grijzen kapelmeester, de verwaande eerste viool, de chanteuse forte, de dame die alleen geëngageerd is voor de oeillades, het spelen met den waaier en de kwijnende blikken naar het plafond — tot den fieren maar armen trommelslager, door Sam Verveer zoo onnavolgbaar voorgesteld. Hij staat daar als een oud-gediende, kaal, maar zindelijk gekleed, met de militaire stropdas om, soldaat de pied en cape, die tegen wil en dank in die luchtige onbezorgde omgeving leeft, en in zijn trommel evenveel uitdrukking brengt als de tamboer te Dusseldorp, van wien Heine ons vertelt. Verveer slaat dankbaar aan als iemand hem een glaasje aanbiedt en blijft tot het laatste oogenblik volkomen in zijne rol.

Men hoort er den trompetter met een gezicht om honger te krijgen; de femme à la barbe, die op een hoorn blaast; den coupletzanger; kortom het is een charge vol humor en geest, een avond zoo als uitsluitend Pulchri er geven kan.

Na afloop dezer onbetaalbare klucht verdeelt zich de bonte menigte in de zaal. Men staat op, gaat naar vrienden en bekenden, en omringt de helden van den avond, die nu van lieverlede achter het scherm vandaan komen. Daar komt Sam Verveer aan. In de verte doet de kleine gestalte zoowel aan het type van een Fransch officier als aan het portret van Dickens denken. Zijn slim, geestig oog heeft het gezelschap in een oogenblik overzien, en terwijl een der vrienden een opgerold programma voor 't rechteroog houdt, zegt hij, altijd gevat: »Ja, ja, ik zie 't wel: ik loop in den kijker."

Verveer komt bij ons zitten, en is vermakelijk als altijd.

Het is nu reeds meer dan vier jaren geleden, dat

Samuel Leonardus Verveer

aan de kunst ontvallen is, en toch schijnt het mij, alsof wij hem nog onlangs op zijn atelier bezochten.

Wie herinnert zich niet de luide, vroolijke stem, waarmeê, op 't kloppen aan de deur van het atelier, hem het »binnen" werd toegeroepen. Daar stond de kleine geestige figuur, met het tintelend levendig oog, den grijzenden krullebol, meestal door een stroohoed of een rooden fez gedekt, een fluweelen buis of linnen jasje aan, palet en penseelen in de hand.

De gezelligheid straalde alleen van hém uit, want al was het atelier ook gevuld, al waren de wanden van boven tot beneden met houtskoolschetsen, oude schilderijen en tal van portretten bedekt, zijne schilderkamer trok niet aan door antieke meubelen of zeldzame, kostbare voorwerpen; zij kon alleen op zekere pittoreske onachtzaamheid bogen, die kunstenaars een tweede natuur en huisvrouwen een gruwel zijn.

Een paar houten scheepjes met eenige pullen en beuzelarijen op den schoorsteen; eene bibliotheek, die zich bescheiden achter een groen gordijn verschool, een bureau en een canapé, — dit was de zeer eenvoudige, zoo men wil, weinig artistieke inrichting van het atelier. De tallooze portretten echter, die overal, aan den wand, op den schoorsteen, tegen de penanten zichtbaar waren, zouden een opmerker allicht tot het besef gebracht hebben, dat de bewoner dezer schilderkamer ontzaglijk veel vrienden had. Van buiten-

landsche schilders, beroemde musici, schrijvers van naam, bekende tooneelspelers, — van zoovelen had hij bewijzen van vriendschap ontvangen; iedereen bijna kende en mocht Sam Verveer.

Bezocht men hem, hij ontving u vriendelijk en met eene gemakkelijkheid, welke door rang noch stand van den bezoeker gewijzigd werd. Intusschen ging hij met schilderen voort, en sprak dan met zulk een ijver en liefde over zijne kunst, vertelde dan zooveel van zijn plannen voor volgende schilderijen, dat hij u den indruk van een waarachtig kunstenaar gaf. En terwijl hij voortschilderde, verraste Verveer u nu en dan met een of ander geestig woord, of wel zijn geleerde Lorre, in de koperen kooi daarachter, deed u van lachen schudden over de dwaasheden, die hem zóo dikwerf waren voorgezegd, tot het schrandere dier ze onthield en verwonderlijk juist het oogenblik wist te kiezen om ze te doen hooren.

In zulk eene omgeving werd door Sam Verveer het aanzijn geschonken aan die reeks altijd afwisselende groote en kleine doeken, welke het hart van den kunstvriend in verrukking brachten en tegen hoogen prijs betaald werden.

Tot een bepaald genre kan men zijn kunstenaars-opvatting niet rangschikken, want Verveer behandelde

alles. Gelijk een fijn geslepen edelsteen tal van facetten vertoont, scheen Verveer er prijs op te stellen zijn gemakkelijk en dartel penseel van alle zijden te doen aanschouwen. Nu eens een gezicht aan zee, waar de kunstenaar met een gamma van fijn grijze tonen speelt en toovert. Dan weder een namiddag op de duinen te Scheveningen, waarin hij verwonderlijk goed die heerlijke rust en zachte kalmte weet uit te drukken, die zich aan het strand, wanneer de zon ter kimme neigt, van u meester maakt. Die ernstige stemming gaat in een »buurtje te Scheveningen" wederom in een geestig scherzo over. Daar stort Verveer al zijn verve, zijn talent van stoffage uit. Met verwonderlijk vaardige hand schildert hij u woningen, muurtjes, om de mannen van het penseel te doen meêjuichen, een rijkdom van figuren, wier stand en houding even afwisselend als natuurlijk zijn. Een andermaal boeit u een riviergezicht van zijne hand, met schepen bezaaid, en een waasachtig verschiet. En zoo biedt zijne kunst telkens gelegenheid om u te overtuigen dat Leporello niet meer beminden van Don Juan kon opsommen, dan Verveer onderwerpen voor schilderijen uitkoos.

Onafscheidelijk is zijn naam aan één onderwerp, één thema, verbonden, waarmede Verveer grooten bijval heeft ingeoogst, namelijk zijne beroemde »Joden-

buurt", herhaaldelijk, doch steeds met groote verscheidenheid door hem behandeld. Verveer had de Jodenbuurt in Amsterdam voorgesteld op Vrijdagnamiddag, tegen Sabbat, wanneer alles in beweging is om zich gereed te maken voor den naderenden rustdag. De rijke stoffage neemt in die pittoreske tafereelen eene groote plaats in; de meeste tijdgenooten van den kunstenaar zijn door hem daarop afgebeeld, en de groepeering der figuurtjes is zoo geestig en smaakvol, dat de aandachtige beschouwing daarvan een wezenlijk genot schenkt.

Scheveningen is echter tot het einde toe, op het laatst bijna uitsluitend, de bron gebleven, waaruit Verveer steeds frissche motieven putte. In de achterbuurten van het dorp tegen het blonde duin geleund, met de havelooze, spelende kinderen, de teekenachtige vrouwen aan de put en de zwaar beladen hondenkarren, vond zijn geest altijd nieuw voedsel en bracht hij voortdurend iets schoons te voorschijn.

Was het wonder, dat een genre en eene opvatting, die, klaar als een spiegel, door een ieder begrepen en gewaardeerd konden worden, ook algemeen bijval vonden. Verveer's schilderijen waren even populair als zijn persoon. Ofschoon, evenals Bosboom, een leerling van den heer B. J. van Hove, is Verveer zoo

zelfstandig mogelijk gebleven. Natuurlijk was hij een kind van zijn tijd, en huldigde, gelijk al de anderen, de romantieke richting die toen heerschte en uit Frankrijk was overgewaaid, gelijk men er nu het impressionisme uit heeft ingevoerd. Later, toen men boven alles naar kracht en waarheid wilde streven, zag men echter ook de kunst van Verveer zich naar den tijdgeest plooien.

Vóór alles was Verveer colorist; hij had een aangeboren gevoel voor de harmonie der tonen. Kracht noch forschheid waren hem in groote mate toebedeeld; zijne kunst imponeerde niet, maar trok onweerstaanbaar aan door de smaakvolle compositie, het bevallige van den toon en de geestige stoffage, die altijd frisch en nieuw was.

Sam Verveer werd geboren op een gedenkwaardigen, echt vaderlandschen dag, den 30sten November 1813, toen Willem Frederik, prins van Oranje, te Scheveningen uit een pink aan land stapte. Later zei Verveer dikwerf luimig, dat hij, die als kommandant der eerewacht Willem II en Willem III binnen de hofstad had ingehaald, in 1813 thuis was gebleven, daar hij nog te jong was om toen al bij de pinken te zijn.

Trouwens, in woordspelingen en geestige antwoorden vond Verveer zelden zijn weergade. Werd zijne

kunst erkend en gewaardeerd, niet minder was hij zelf gezocht om zijn onuitputtelijke luim, zijne groote gevatheid, zijn weergaloos gemak om onze taal zoodanig te kneden, dat het gesprek een voortdurend vermakelijk woordenspel werd. Niemand wist van de dubbele beteekenis der woorden zulk een geestig gebruik te maken, en vele zijner gezegden en bonmots worden nog steeds herhaald. Uit die velen noem ik er slechts een paar. Zoo komt Verveer het atelier van den destijds vermaarden zeeschilder Louis Meijer binnen, en vindt daar twee leerlingen, de heeren Kiers en Hoffman, later met eere bekend geworden, aan het werk. De jongelui vragen Verveer, wat hij van hun werk denkt. Deze bekijkt beider zeestudiën en zegt: »Dit zijn Hoffman's droppels en dat is Kiers-(Kirsch-) wasser! 't Is nog vrij zanderig: 't lijkt wel een meijerij."

Op eene Haagsche tentoonstelling, waarvan Verveer bestuurslid was, klaagt een schilder, die zeer klein van gestalte is, dat zijne schilderij te hoog hangt; men kan ze niet behoorlijk zien, zoo pruttelt en mort hij. Verveer laat hem uitrazen en antwoordt niets anders dan het volgende: »Hoe is 't mogelijk! De hertog van Saksen Weimar (hertog Bernhard, die destijds in den Haag woonde en eene reusachtige lengte had) was

daar even hier en beklaagde zich juist dat ze te laag hing!" — De schilder droop af en zei geen woord meer.

Behalve de schilderijen van Verveer, worden ook zijne teekeningen in sapverf en zijne houtskoolschetsen zeer gezocht. Zijne lenige, gemakkelijke manier leende zich vooral tot het laatste, en sommige zijner houtskoolteekeningen bekoren zoodanig het oog door hun heerlijk licht en bruin, en zijn met zulk eene virtuositeit en breedheid uitgevoerd, dat een leek nauwelijks gelooven kan, hoe een dergelijk resultaat met de brooze kool kan verkregen worden.

Aan den zoom van dat Scheveningsche duin, waaraan hij zoo menig keurig motief ontleende, in de nabijheid van het dorp, dat zijn penseel zoo bij voorkeur op het doek bracht, rust zijne assche, en hebben vrienden en vereerders een eenvoudig gedenkteeken op zijn graf doen plaatsen.

Ginds staat

J. Bosboom

met heftige gebaren te spreken. Alsof hij vreesde, dat zijn hoorders hem geen aandacht genoeg zouden schenken, stoot hij, al pratende, hen telkens aan. En toch behoeft hij daarvoor niet bang te zijn, want als Bosboom

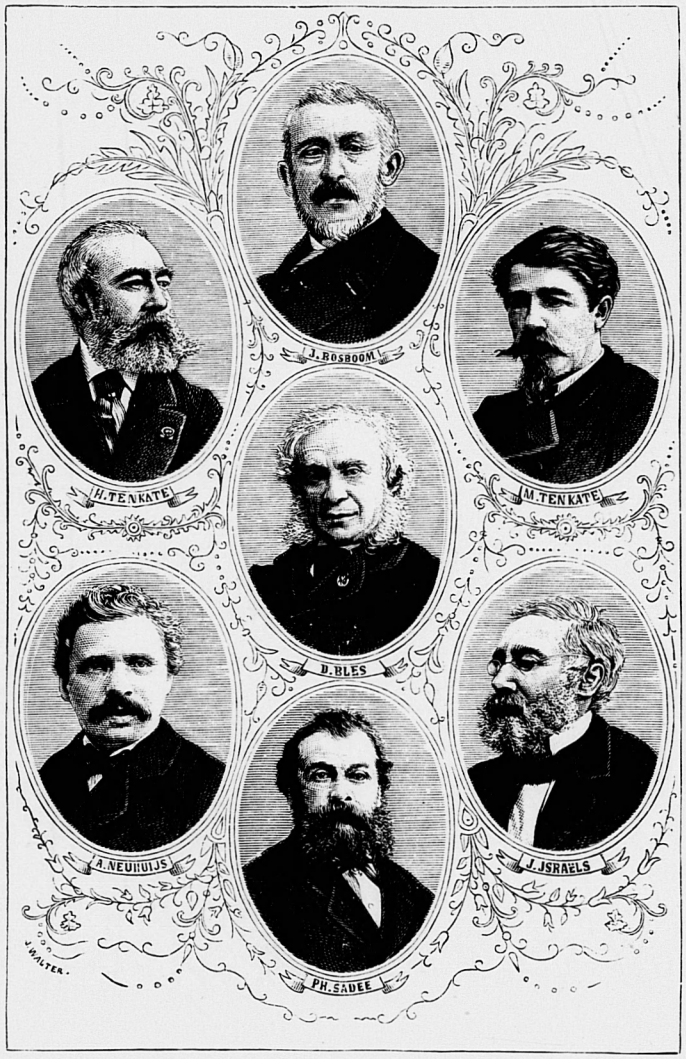
J. BOSBOOM
H. TEN KATE
M. TEN KATE
D. BLES
A. NEUHUIJS
J. ISRAELS
PH. SADEE
J. WALTER

aan 't vertellen gaat, wordt alles zoo plastisch voorgesteld, dat men onwillekeurig luistert. Nu eens is Bosboom hier, dan ginds, want hij wil met iedereen een paar woorden wisselen. Zijn hooge stem en zijn eigenaardigen lach hoort men boven alles uit.

Als hij u op zijn atelier noodigt, neem dan die invitatie gretig aan. In den tuin achter zijn woonhuis treedt ge dan een vertrek binnen, dat mevrouw Toussaint's Wonderdokter daareven schijnt verlaten te hebben. Antieke kasten, groote leunstoelen, tafels, zeldzaamheden: alles brengt u over in de 16e en 17e eeuw. De openstaande ingang lokt u tot een doorkijk in het atelier.

Slechts één breed raam werpt een ruim, pikant licht in dit schildersvertrek. Het bedeelt de schilderij op den ezel en de andere schetsen daarachter 't best, maar is terecht spaarzamer voor het Triptychon, de teekeningen en studiën aan den wand, en bekommert zich over de andere schilderachtige omgeving niet meer dan noodig is om ze genoegzaam te doen uitkomen. Zelfs de koperen kerkluchters aan de zoldering, de mooi gesneden beeldjes uit een of anderen preekstoel of koorbanken, al die bric-a-brac, door een schildershand quasi onachtzaam, maar eigenlijk met verfijnden smaak dooreen geplaatst — dit alles blijft door het half licht ondergeschikt aan de heldere plek, waar Bosboom

voor zijn ezel zit en met u over zijn kunst spreekt.

In tegenstelling met vele andere broeders van het Sint Lucas-gild, die slechts schilder zijn, zoolang zij 't palet in de hand hebben, is Bosboom altijd kunstenaar. Schilder is niet zijn vak, maar zijn roeping. Ontmoet hem op straat of in 't bosch, hoor hem in eene vergadering, vraag zijne meening over deze of gene zaak: hij spreekt zooals zijn penseel schildert: met een enkel woord, soms door een plastisch gebaar verduidelijkt geeft hij u zijne meening. Warm, levendig en puntig, zal hij u in drie of vier korte trekken iets beschrijven; zijn penseel zou 't eveneens doen. Even stout als zijn toets, even onbewimpeld en ruiterlijk is zijn mond; zonder aanzien des persoons komt hij nu en dan met zijn oordeel over menschen of zaken rond voor den dag.

Zij nu, die de oplossing van 't hoogste probleem op kunstgebied in eene opklimmende reeks van loupen zoeken, waardoor men 't haarfijn penseel van den schilder bewondert, zullen in Bosboom's werk geen voldoening vinden. Evenmin zoeke men bij Bosboom in de eerste plaats naar het portret van het bedehuis. Kerkmeesters of predikanten zouden er misschien heel wat op aan te merken hebben, en wellicht zou men vergeefsche moeite aanwenden om hun te doen

begrijpen dat bij Bosboom 't welgelijkend portret met al zijn bijzonderheden, hoekjes en nissen, geene hoofdzaak is. Slechts van verre is Bosboom familie van de Houckgeesten en De Witt's; zijn bloedverwantschap met Rembrandt is veel eer te bespeuren.

Bosboom wil vooral in kleur en tonen uitdrukken wat hem in de werkelijkheid getroffen heeft: pikante tegenstelling van licht en bruin, geheimzinnige schaduwpartijen en tintelende lichtvakken, 't hier wegduikend en ginds verrassend invallend zonlicht, dat in kerken zulke heerlijke effecten kan teweeg brengen. Allerlei, wat van het hoofdmotief des kunstenaars kan afleiden, wordt weggegoocheld, verloochend, om tot die breedheid, tot dat concentreeren van licht en schaduw te geraken, dat juist Bosboom's werk zulk eene hooge waarde schenkt.

Nu weet iedereen dat zijne kerken zoo populair zijn als de Camera Obscura van Hildebrandt en zoo gewaardeerd als het huis Lauernesse van mevrouw Bosboom-Toussaint. Maar, heeft de naïve leek wel eens gevraagd, hoe kon de oorspronkelijke schilder van het protestantsch bedehuis zich verwaardigen, een vergeten stal of onaanzienlijke deel door zijn penseel tot kunststukken te verheffen, die dadelijk het hart van den scherpzienden kunstvriend wonnen?

Om de eenvoudige reden, dat het onaanzienlijkst hoekje, de poverste stal, of welk voorwerp ook, met het oog eens kunstenaars bezien en door zijn tooverstaf op het doek of paneel overgebracht, een kunststuk wordt, dat zelfs in staat is, een van nature bedaard man in verrukking te brengen. Zoo adelt de kunstenaar het onderwerp, zoo maakt hij belangrijk wat een gewoon mensch achteloos zou voorbijgaan.

Daarbij is de overgang van het bedehuis waar men den Christus vereert, tot den stal, waar Hij geboren werd, niet eens zoo groot of gewaagd.

Die buitendien in den laatsten tijd Bosboom in zijne werken gevolgd heeft, weet ook dat zijn roem niet het minst gestegen is door die bewonderenswaardige stallen en delen, waarin die concentratie van licht, dat grootsche geheel zoo meesterlijk is behouden gebleven.

Behoort men tot de bevoorrechten, die Bosboom van nabij kennen, dan heeft men reeds in menige portefeuille tal van breed gewasschen studiën bewonderd, door den kunstenaar in de boerenwoning, in de duinen, te Scheveningen, ja overal gezameld.

Een van de luisteraars naar Bosboom, die het hoofd ter rechterzijde nijgt, met de hand aan het oor en den eigenaardigen trek om den mond, dien men bij hardhoorenden waarneemt, is

David Bles.

Hij is nog kleiner dan Bosboom, maar niet minder levendig en beweeglijk van manieren. Een spottende trek verlaat hem zelden, en al grijzen ook baard en haar, het tintelend oog spreekt van geestkracht en levenslust.

Ter kenschetsing van Bles' eigenaardige gave heeft de volgende anecdote waarde.

Bij het oprichten eener tombola ten bate van de slachtoffers van een watersnood, werd natuurlijk de medewerking der beeldende kunstenaars ingeroepen. Zoo kwam men ook bij David Bles. Deze monsterde zijne schetsen en studiën, en liet het oog vallen op een rookenden Turk, dien hij voor het weldadig doel afstond. Kort daarna werd de tentoonstelling der tombola geopend; het publiek stroomde er heen, en ook de kritiek vertoonde zich. Noodlottigerwijze was de rookende Turk van David Bles door eene drukfout in den catalogus een »ROOKENDE TURF" geworden. De verslaggever die, evenals de vermaarde Théophile Gautier wel eens deed, meer naar den catalogus dan naar de werken zelf oordeelde, schreef dat onze David Bles, even geestig als altijd, eene rookende turf geschilderd had, vermoedelijk om daarmede als het ware aan te toonen, hoe lang hier te lande het

vuur wel rooken en smeulen moet, eer het flink opvlamt. Eene satire op het: verzint eer gij begint!

Als schilder van satirische voorstellingen, die de menschelijke zwakheden en dwaasheden op de luimigste wijze aan de kaak stellen, bezit David Bles dan ook zulk eene populariteit, dat de onderwerpen zijner voornaamste schilderijen alom bekend zijn, en elke nieuwe compositie met groote belangstelling wordt begroet.

Zijne kunst heeft daarbij het hoog te waardeeren voorrecht, gemeenlijk én publiek én kenners te behagen, hetgeen volgens de Musset twee onmisbare voorwaarden voor de levenskracht van een kunstwerk zijn. »In elk gewrocht," schreef de Musset, nu veertig jaar geleden, in een artikel over het Parijsch Salon, »dat één dezer beide voorwaarden bereikt, is, naar mijne meening, een onbetwistbaar talent. Maar het ware, alleen duurzame talent moet beide voorwaarden tegelijkertijd vervullen. Ik weet dat deze zienswijze niet door iedereen gedeeld wordt. Er zijn menschen, die het publiek minachten, even als anderen in dat zelfde publiek al hun vertrouwen stellen. Niets is noodlottiger voor de kunstenaren; want wat gebeurt er? Dat men niets voor het publiek wil doen, of wel alles daaraan opofferen. Trotsch op hun populariteit, denken sommigen alleen aan den stroom, die

hen nu omringt en hun morgen wellicht ontglipt.... Anderen, door de loftuitingen hunner vrienden misleid, worden boos wanneer het succes hen in den steek laat; zij wanen zich miskend, slecht beoordeeld en jammeren over het onrecht, dat men aan hen pleegt.... Ik zou deze dubbele dwaling zooveel mogelijk willen bestrijden. Men moet de kenners raadplegen, fier op hun loftuitingen zijn; doch men behoort daarom het publiek nog niet te vergeten. Men moet trachten het publiek tot zich te lokken, er door begrepen en geroemd te worden, want daardoor is men van zijn tijd; maar — men moet er de achting der degelijke kenners niet aan opofferen."

Op tentoonstellingen hoort men het publiek zoo menigmaal bekennen, dat een of ander kunstwerk misschien heel verdienstelijk is, maar niet begrepen wordt. Daarentegen blijft dat zelfde publiek opgetogen voor het werk van anderen, die zijn minder fijnen smaak weten te streelen en zijn onderdanigen dienaar willen blijven, als het maar voortgaat met prijzen en koopen.

De kunst van David Bles ziet m. i. noch het groote publiek naar de oogen, noch keert den kenners den rug toe. Het publiek laat gemeenlijk de kunstquaestie ter zijde, om zich voor een paneel van Bles eenvou-

dig met het onderwerp bezig te houden; de artist en de kenner daarentegen waardeeren de technische vaardigheid, den fijnen harmonieusen toon van het geheel en het meesterschap in het weergeven van houding en uitdrukking der figuren.

De opvatting van Bles is niet oorspronkelijk, zal men wellicht zeggen, want vóór hem heeft de groote Hogarth, die in de eerste helft der 18e eeuw leefde, de menschelijke komedie zoo scherp en geestig mogelijk voorgesteld; en ook onze Troost, hoe veel minder begaafd ook dan zijn Engelsche tijdgenoot, heeft op koddige wijze de zeden van zijn tijd geschilderd.

Is er echter iets nieuws onder de zon, en wanneer men op zijn werk den stempel zijner individualiteit weet te drukken, is men dan niet oorspronkelijk?

Door een zeer bijzonder toeval is Bles er toe gekomen, om het satirieke, nu en dan humoristische genre te beoefenen, en daartoe bij voorkeur de kleedij der achttiende eeuw te kiezen. Oorspronkelijk volgde Bles de richting zijns meesters, Cornelis Kruseman, onder wiens leiding hij de beginselen der kunst leerde. Ofschoon Kruseman zich later op historisch terrein begaf, bestond destijds zijne grootste kracht in het schilderen van zoogenaamde genrestukken, en dien weg liet hij ook zijne leerlingen volgen. Later trok Bles, ter vol-

tooiing zijner studiën, naar Parijs, en hoewel hij door zijn meester zeer warm aan Robert Fleury aldaar was aanbevolen, bepaalde zich de invloed van dezen grooten franschen kunstenaar slechts tot enkele opmerkingen omtrent de studiën en schetsen, welke de ijverige jonge man nu en dan het voorrecht had, aan het oordeel van Robert Fleury te onderwerpen. In 1843, dus op 22-jarigen leeftijd — want Bles is den 19den September 1821 te 's-Gravenhage geboren — was onze kunstenaar in de hofstad teruggekeerd. Het publiek had van zijne hand reeds aanschouwd: »een savooisch lieremeisje" en »een hongaarsche muizenvalverkooper", onderwerpen wier titel reeds de romantieke richting van de kunst dier dagen aangeeft. Ook in het historisch genre was David Bles met »Rubens en de jeugdige Teniers" en »Paulus Potter op zijne namiddagwandeling in studie" opgetreden. Kort daarna kwam echter zijne eigenlijke roeping uit in een »Gezelschap van muziekliefhebbers", waarvan de schets nog op het atelier prijkt, en dat de komische ader van onzen kunstenaar openbaarde. Tot heden had hij op algemeen terrein gejaagd, nu bezat ook hij zijne private jacht. Nogtans stond den kunstenaar de moderne kleedij voor zijne figuren niet aan. Nu gebeurde het dat David Bles een gemaskerd bal bezocht,

gelijk er destijds door de haagsche schildersbent zeer schitterend en vermakelijk gegeven werden in het vroeger vermaarde Tivoli van den heer Rosier Faassen, vader van onzen welbekenden tooneelspeler Rosier Faassen. Vernet, een beroemd komiek van den franschen schouwburg dier dagen, wiens fijn vernuft nog in veler herinnering leeft, had aan enkele schilders kostumen uit de 18de eeuw, den zoogenaamden pruikentijd, geleend. Toen nu David Bles in de schitterende balzaal ronddrentelde, trof het hem dat de kleedij der 18de eeuw, zoo door snede als door kleuren, bij uitnemendheid geschikt is om het blijspel, de comédie humaine, op paneel of doek te vertolken. Het kostuum der 18de eeuw geeft niet alleen door allerlei verschil in kleur en vorm, veel scherper en duidelijker stand en maatschappelijk karakter aan, dan dat der 17de, maar ook de geest dier eeuw leent zich beter voor de vroolijke onderwerpen, die Bles bij voorkeur behandelt.

Vermoedelijk kwam David Bles nog beter voldaan dan de »reine du bal" van het feest thuis: hij had zijn weg gevonden, zijn geest ontdekt.

Het eerste en welsprekende bewijs daarvan was »de fat van vroeger dagen", met de welbekende regels van Hieronymus van Alphen: »Wie telkens in den spiegel

ziet" tot motto. En toen de eigenlijke bron eenmaal ontdekt was, ging zij aan 't vloeien en stroomde en klaterde hoe langer hoe rijker en milder.

Onder de toejuichingen van kunstvrienden en publiek betrad Bles dit nieuwe pad, en nu zijn vernuft zich eenmaal geopenbaard had, vond het bij Cats, Boileau en anderen overvloedige stof.

Vooral uit de »Minne- en Zinnebeelden" en den »Trouwring" van den zeeuwschen moralist trok Bles een reeks guitige, vermakelijke, puntige of humoristische tafereelen. Men behoeft slechts aan de titels te herinneren: »Om der minne van de smeer", »Die syn waer weet op te proncken", »Wanneer een grage kat het spit beghint te lecken" — om zich terstond de geestige figuren en de vernuftige behandeling der stof voor den geest te brengen. Heeft Jacob Cats de jonge weeuwtjes bezongen:

„Weeuwen, naar ik heb bevonden,
Houwen niet van lange praat,
Want hier vrijt men met de daad;
Dat zijn hier de rechte gronden:
Vrijers, houdt vrij dezen voet,
Want dit is voor weeuwen goed."

Bles heeft aan die »ontroostbaren" menig geestig tooneeltje gewijd, en vele kabinetten en portefeuilles

zouden het zonder zoo'n aanminnig weeuwtje niet willen stellen.

De zorgvuldige schildering van het bijwerk, de uitvoerigheid, die het geringste plekje niet over het hoofd ziet, vindt in Bles een warmen vertegenwoordiger. Spreken dientengevolge zijne schilderijen op zekeren afstand niet zoo luide, daarentegen houden zij een beschouwing van naderbij terdege uit, en daar in het eigenaardig genre van onzen Bles menig détail eene zinrijke beteekenis heeft, schijnt mij die opvatting daarmede volkomen in overeenstemming.

Technische vaardigheid, fijne harmonische toon van het geheel en meesterschap in het weergeven van de juiste houding en uitdrukking der levendige figuurtjes, ziedaar de hoofdeigenschappen dezer fijn getoetste paneelen, die de kunstvrienden elkaar sedert een reeks van jaren betwisten.

Zoo schilderde Bles, in 1859, voor het kabinet van baron Von Merrenfeld te Moskou, »De mooie minne", een allerguitigst onderwerp, waar twee grootvaders, onder den schijn van het kleinkindje te liefkoozen, aan de frissche boerenschoonheid het hof maken. Eenige jaren later werd hem eene variante op dit vermakelijk thema besteld, en maakte deze schilderij, die ook om haar zonnigen toon hoog gewaardeerd werd, deel uit

van de verzameling van baron Reede van Oudshoorn te Utrecht. Toen dit kabinet onlangs (te Amsterdam in het openbaar) is verkocht, werd de heer Völckert van Zoelen eigenaar der schilderij voor de zeer aanzienlijke som van *f* 6700.

Een enkele maal heeft Bles ook een ernstigen toon aangeslagen, en met het gunstigst gevolg. Ter Haagsche tentoonstelling van 1869 bevond zich zijne schilderij »De ledige stoel", naar het treffend gedicht van De Bull. Velen, die onze vaderlandsche kunstenaren in al hunne phasen volgen, waren geneigd, dit Bles' meesterstuk te noemen, en met volle overtuiging werd destijds door mij geschreven: »Het zou mij niet verwonderen, indien jaren later nog deze schilderij als het keurigst specimen zijner kunst wierd aangehaald."

„Daer sat ick in den rouw. Als welgevoegde paren,
Die tot gemeenen troost aen een versegelt waeren,
Het scheijden overkomt, dat is een droeve smert,
Ja gaet tot aen het merg oock van het innig hert."

Deze regelen uit het twee-en-tachtigjarig leven van Jacob Cats hadden David Bles geïnspireerd. Het tafereel was uit het leven gegrepen, de opvatting zoo waar, dat men den kunstenaar geheel vergat, om te gevoelen met dien diep bedroefden weduwnaar, die wederom voor het eerst aan den familiedisch zittende, de ledige

plaats aanschouwt van haar, die de zon zijns levens was. Fijn en waar gevoeld was die drang tot troost van het meisje, dat haar vader kust, en de aandoening der oude dienstbode, de trouwe zorg, op wie de kunstenaar terecht een zonnestraaltje laat vallen. Dat was een wezenlijke triumf voor David Bles.

Later, in 1877, op de stedelijke tentoonstelling te Amsterdam, prijkte de kunst van David Bles opnieuw in bijzonder vollen glans met zijne schilderij »De huisvrienden". Moest eenen vreemdeling een juist begrip van den omvang en de beteekenis van de kunst van David Bles gegeven worden, deze laatste schilderij zou mij daartoe het beste specimen schijnen, want zij vereenigt in zich de gelukkigste eigenschappen van den kunstenaar, en overtreft in kracht van licht en bruin en breedheid van toets de meesten uit zijn cyclus.

De »Huisvrienden" zijn aldus opgevat: Een rijk kerksch echtpaar heeft aan drie geestelijke heeren een fijn gastmaal aangeboden. Het diner is afgeloopen. De vrome gastheer is met een der paters een rozenkrans gaan bidden; maar ook hier bleek het vleesch zwakker te zijn dan de gewillige geest: de man is ingedut. De vrouw des huizes, eene dame van middelbaren leeftijd, maar die l'art de plaire nog beoefent, biedt een zeer welgedaan geestelijke, die gemakkelijk

in een fauteuil ligt, eene fijne vrucht aan, welke hij met een ironisch lachje afwijst. 't Schijnt als 't ware de opvoering van de verzoeking van den heiligen Antonius in gala-kostuum. Een ander geestelijke, tot een monniken-orde behoorende, wijst een bediende in de openstaande kast het merk, waarnaar hij smacht, en de knecht zal natuurlijk gehoorzamen. Karakter en uitdrukking der beeldjes zijn naar het leven bestudeerd; alles is met die zorg en nauwkeurigheid voltooid, welke in de kunstwerken van David Bles terecht hoog gewaardeerd worden.

Tegelijk met genoemde schilderij werd ook een ander tafereel, »Zware en halve rouw", voor de wereldtentoonstelling te Parijs bestemd. Het tooneel stelt een lakenwinkel uit de 18de eeuw voor. Op den voorgrond heeft een kloek, breed officier voor het opengeschoven raam der toonbank plaats genomen, en laat zich door een snoeperig winkeljuffertje met den blos harer achttien jaren op de wangen, een rouwstrik om den arm vasthechten. De sabreur knikt haar een oogje toe, dat bewijst hoe gelaten hij zijn weduwnaarschap draagt. Daar achter staat eene arme, diepbedroefde visschersvrouw in zwaren rouw zwarte stof te koopen voor zich en haar vaderloos meisje. Het contrast is treffend, en werd deze humoristische schilderij te Parijs

minder opgemerkt doordien de achtergrond te donker en grauw was gebleven, — nu de kunstenaar haar overschilderd en met licht en helderheid begiftigd heeft, spreekt zij oneindig meer aan en neemt hare eigenaardige plaats in het werk van David Bles in.

Een bezoek aan het atelier van den schilder is het beste middel om zijne kunst in haar geheel te leeren kennen.

Men vindt daar Bles in de lijst der eeuw, waaraan hij bij voorkeur het hof maakt, de eeuw der verfijnde galanterie. Te midden der rococo-meubelen en grillige lijnen en kleuren der 18de eeuw, omringd door zijne talrijke schetsen en studiën, is David Bles in zijn ruim vertrek aan eene groote aquarel bezig. Ginds ontdekt gij het klavier, dat u aan de »verboden lectuur" herinnert; hier ziet gij den spiegel hangen, die u onmiddellijk eene van de niet ontroostbare weduwen uit den cyclus van onzen kunstenaar voor den geest brengt; kortom, al dat huisraad is u als 't ware bekend.

Die schetsen aan den wand vormen het levensverhaal van den kunstenaar. Daar zien wij de ontwerpen voor »de muziekles", »de ledige stoel", »de huisvriend", »heele en halve rouw", »de kinderen der weduwe" en zoovele andere compositiën, die Bles populair hebben gemaakt.

In Pulchri zijn natuurlijk alle richtingen vertegenwoordigd. De moderne richting op kunstgebied staat er tegenover of naast de oudere opvatting. In de kunst toch oefent de mode even goed haar invloed uit als op elk ander gebied. Elk tijdperk drukt zijn stempel op de voortbrengselen zijner kunst. Toen Watteau, Boucher en Greuze hunne achttiende-eeuwsche gemaniereerde herdersstukken schilderden, verheerlijkte men hunne gemaakte, gepoederde kunst, die met de letterkunde dier dagen hand aan hand ging.

De Fransche omwenteling bracht de klassieke Griecksche vormen en kleederdrachten in zwang, en David, de schilder van het Directoire en het Keizerrijk, stelde plechtig de klassieke schilderkunst in. Hij vormde eene breede school om zich heen, en men zag op de doeken van de kunstenaren dier dagen niets dan figuren, die in houding en kleedij, zoo goed en kwaad als 't ging, voor Grieken moesten doorgaan. Dit hield men zóó lang vol, tot eindelijk één oprechte onder de toeschouwers uitdrukking gaf aan het gevoelen der massa, en luide riep: »Qui nous délivrera de ces éternels Grecs et Romains!"

Dit klassiek tijdperk werd verdreven door de romantiek. Toen Victor Hugo zijn Notre Dame de Paris schreef, schilderde De La Croix zijne heerlijke, doch

woeste compositiën. Isabey en anderen brachten het romantisme over in 't landschap en 't genre, en onze Nuijen, voor wiens schilderijen sommige hartstochtelijke aanbidders der tegenwoordige moderne opvatting de schouders ophalen, werd destijds om zijne meesterlijke navolging dier richting verheerlijkt. Navolging is eigenlijk het woord niet: de geest eener richting treft een geniaal man en wordt door hem op zelfstandige wijze teruggegeven.

Daarna had er een terugkeer tot het eenvoudig natuurlijke plaats. Men voelde meer liefde en eerbied ontstaan voor de »magots", die Lodewijk XIV niet onder de oogen wilde hebben. Rembrandt, Hals, Van der Helst, kortom de geheele phalanx onzer oud-Hollandsche school werd opnieuw ten troon verheven, en men spiegelde zich zooveel mogelijk aan hunne gezonde, krachtige opvatting. Doch ook deze richting wordt nu wederom min of meer verdrongen door de navolgers eener moderne Fransche school. Het is de opvatting der natuur en de wijze van die uit te drukken van de Fransche schilders Corot, Rousseau, Daubigny, Diaz en anderen.

De oudere richting, die vooral de uitvoerigheid der détails, sierlijke penseelsbehandeling en fijne harmonie van tonen huldigt, vindt nog tal van voorstanders. Op

niet minder partijgangers boogt de nieuwere richting, die vóór alles tracht de natuur in al hare kracht en frischheid, met al haar licht en bruin terug te geven. Zij erkent niets als waar dan hare eigen émotie voor de natuur. Zij wil boven alles de stemming der natuur, het eenzame der heide, het heerlijk gevoel der ruimte, den geur van het bosch, het overweldigende eener bruisende zee weergeven. Om dien indruk zoo min mogelijk te verzwakken, houdt zij zich met weinig détails op, en verklaart nu en dan voor eene voltooide schilderij, hetgeen de eenvoudige en argelooze leek voor eene schets houdt, die hem niet overal even duidelijk is. Hare schilderijen doen u bij wijlen aan een solo met bromstemmen denken.

Beide richtingen staan als de Hoeksche en Kabeljauwsche partijen tegenover elkaar. Is het conventioneele de zwakke zijde der oudere richting, gemis aan smaak kenschetst dikwerf de nieuwere; bij de eerste staat de uitvoering, het »doen", op den voorgrond; bij de laatste wordt die eigenschap meestal opgeofferd aan het juist teruggeven der impressie.

Herman Ten Kate

behoort evenals David Bles tot de oudere richting.

Gelijk hij daar met blijkbare zorg voor zijn toilet, hoffelijke manieren, los, vroolijk en aangenaam staat te praten, kon hij evenzeer voor een diplomaat als voor een kunstenaar doorgaan. Slechts nu en dan wordt zijn gesprek met een of andere eigenaardige uitdrukking gekruid, die blijkbaar in het schilders-atelier het levenslicht aanschouwd heeft.

Ten Kate's productiviteit is bijzonder groot. Van zijn zeventiende jaar af — dus 41 jaar geleden, want de kunstenaar is nu 58 — heeft het vaardig penseel van Ten Kate eene ontzaglijke reeks van paneelen en doeken, aquarellen, schetsen en illustratiën het aanzijn geschonken.

Met David Bles, Philip Koelman en anderen oefende Ten Kate zich in het atelier van den welbekenden Cornelis Kruseman in den Haag, tot dat zijne vleugelen breed genoeg waren om uit te vliegen en zijn eigen weg te volgen.

Ofschoon Ten Kate eerst ook aan de 18de eeuw zijn hof gemaakt heeft, ligt toch de 17de hem nader aan het hart. En geen wonder, want geene kleedij is teekenachtiger en bevalliger voor het oog dan die zwierige wambuizen, blinkende harnassen, kleurige sjerpen en kaplaarzen van het krijgsvolk uit het schitterendst tijdvak onzer historie. Daarin leeft ten Kate.

Met zijn uitvoerig penseel weet hij op bewonderenswaardige wijze u den handel en wandel van onze lustige musketiers en soldeniers, onze ronde poorters, deftige schepenen en vroolijke deerns te beschrijven. Zijn penseel is bij wijle even dartel als het tafereel dat hij biedt.

Nu eens zitten vroolijke krijgsknechten te dobbelen en zou men er Reynier's woord in 't Moortjen van Brederoo:

„'k Ben liefst hier in de kroech by een' excellente Trijn",

als motto aan willen toevoegen; dan weder ontstaat er twist, rijzen de kloeke, ruwe mannengestalten op, en worden de breede vuisten opgeheven. Pathetisch is Ten Kate's opvatting slechts zelden. Zijn hart is er veel minder bij in het spel dan zijn hoofd en hand. Vooral zijne kunstvaardigheid, zijne techniek, is buitengewoon ontwikkeld. De fraaie uitvoering, de zorg voor het bijwerk ligt Ten Kate nauw aan het hart, en in het uitdrukken der verschillende stoffen is hij een meester, aan Meissonnier en Brillouin verwant.

Ten Kate's schilderijen verlangen, dat men ze van nabij bezie om er den fraaien toets en al de détails van te waardeeren, waaraan groote zorg is besteed.

Vóór Ten Kate het afwisselende en hartstochtelijke

in het volksleven der 17de eeuw, zijne musketiers eu wilddieven, bruiloften en spijsuitdeelingen, vrijages en deftige vergaderingen konterfeitte, heeft hij een tijdvak zijner kunst aan het eiland Marken gewijd. Na met zijn broeder Mari Ten Kate ginds een schat van studiën verzameld te hebben, heeft hij ons den interest van dat kapitaal in tal van zonnige binnenhuizen en huiselijke tafereelen doen aanschouwen.

Eene van de fraaiste proeven daarentegen uit den tijd, toen de kunstenaar in de galante 18de eeuw zijne stof vond, bood de groote schilderij aan, welke op de belangrijke verkooping van de verzameling des heeren van Walcheren Van Wadenoyen, in November 1875 te 's-Gravenhage, prijkte: »een debuut in de groote wereld", 1858 gedagteekend, waar in een rijk salon uit den pruikentijd een jonkman, die blijkbaar zijne intrede in de wereld doet, het voorwerp van een ieders aandacht is.

Groote vermaardheid hebben Ten Kate's sapverfteekeningen. Bijna onovertroffen is zijn talent om al het frissche van den eersten toets in de aquarel te bewaren. Op dartele, losse wijze getoetst, schijnen deze teekeningen zonder eenige moeilijkheid op 't papier te zijn gebracht. Dit is echter het geheim der bewonderenswaardige techniek.

Een bezoek aan het rijk gemeubeld atelier, dat Ten Kate achter zijne woning in de Javastraat heeft laten bouwen, is zeer belangwekkend. Het hooge ruime vertrek is volkomen in een zeventiende-eeuwsche zaal herschapen. Van de schouw tot de luchters en meubelen biedt alles een trouw beeld van dien tijd.

Het neusje van den zalm vindt men echter aan de overzijde van het portaal, dat toegang tot dit atelier verschaft. Denk u daar de schepenen, aanzienlijken en vrouwen in, die Ten Kate op zijne doeken brengt, en ge ziet zijne tafereelen voor u. De kostbaarste pullen en borden van het zeldzaamste Delftsch sieren de kunstig gesneden kroonlijst van het houten beschot der wanden. Het licht dringt niet onbescheiden binnen door de hooge vensters, maar dient eerst belet te vragen bij de in lood gevatte beschilderde ruitjes. De fraaiste en kostbaarste kussens liggen op de vensterbanken. In de meesterlijk gebeeldhouwde bedstee vindt men tot zelfs de gestikte satijnen dekens. Onder de steenen schouw, een kunststuk op zich zelf, is al het huisraad, dat er destijds prijkte, tot in de zeldzaamste kleinigheden bij elkaar. Op de prachtige tafel in het midden zijn de kostbaarste bekers, Venetiaansche glazen en sieraden bijeengeplaatst. Kortom, het geheel brengt een onbeschrijfelijken indruk te weeg, niet het

minst tengevolge van het pittoreske licht, dat door de ruitjes dringt en het geheel tot eene allerbekoorlijkste schilderij maakt.

Het arsenaal is hier, zoo als men ziet, al zeer dicht bij den veldheer. Is zulk een atelier een museum van oudheden op zich zelf, dat aan eene of andere zaal in Cluny herinnert, het wordt voor een schrander kunstenaar een bron van studie en eene voortdurende aanleiding om zijn programma steeds af te wisselen.

Herman Ten Kate's broeder en leerling,

Mari Ten Kate,

heeft een aardig genre gekozen, dat door het groote publiek zeer gewaardeerd wordt: het kinderleven in al zijn licht en schaduw, al zijn guitenstreken, grappen en dwaasheden. Bij voorkeur laat Mari Ten Kate de rollen in zijne vermakelijke, geestige of aandoenlijke stukjes door de boerenjeugd vervullen, wijl hare plunje 't schilderachtigst is, en hare omgeving, het boerenerf, een verscheidenheid van pittoresk bijwerk voor een kunstenaar aanbiedt. Ten Kate's schilderij, »De stroopers", dat zich op de Haagsche Tentoonstelling van 1878 bevond, kan als een uitmun-

tend specimen zijner kunst gelden. Men heeft bij den boterboer in de open lucht gegeten, en nu komen de kinderen, de jonge stroopers, op de verlaten tafel af. Zal het 't genot van die vroolijke schaar, ginds op 't blonde duin stoeiende en lachende, storen, dat enkele borden schooner en gladder worden dan men dit, zonder behulp van water, voor mogelijk gehouden had? dat eenige kindermaagjes zich te goed doen en nog lang die gedekte tafel achter hun vaders erf in herinnering zullen houden? 't Is het onschuldigste soort van tafelschuimers dat men zich kan voorstellen, en wanneer straks de lustige bende van haar dartel duin bestijgen en afrollen terugkomt, zal niemand op die plundering letten.

Ginds staat

Jozef Israëls,

de beroemde schilder van de kinderen der zee, wiens kunstwerken, zooals een Fransch criticus het puntig kenschetste, »sont peints d'ombre et de douleur." Met eenigszins Groningschen tongval staat hij, levendig gesticuleerende, te betoogen, dat de historische roman en de historische kunst eigenlijk geen reden van bestaan hebben, daar phantasie en overlevering er in de plaats van

waarheid treden. Om iets in schrift of beeld goed en aangrijpend te kunnen voorstellen, moet men het, naar zijne meening, gezien en bijgewoond hebben.

Nu en dan drukt hij met de rechterhand den bril wat dichter tegen de oogen, alsof hij daardoor des te beter wil oordeelen over het effect dat zijne woorden maken. Israëls is een gevat, geestig, aangenaam prater; hij houdt van letterkunde, leest degelijke boeken en is in een woord een ontwikkeld man.

Israëls' atelier draagt eenigszins den stempel van zijne eigenaardige opvatting. De wanden zijn kaal; slechts een eenvoudige kast tot berging van een en ander en een paar stoelen, zijn de eenige meubelen. Even sober en zeldzaam zijn ook de accessoires op de schilderijen van den meester. Alles wat de aandacht zou kunnen aftrekken van de hoofdgedachte, van het effect, wordt door Israëls als 't ware slechts aangeduid. Zijn instinct van groot kolorist wijst hem daarin den weg; zijne herinneringen aan Rembrandt's kunst versterken hem daarin. Door het opzettelijk verwaarloozen van kleinigheden en bijwerk, worden licht en schaduw breeder, en bereiken de schilderijen van Israëls dat groote effect en geheel, hetwelk hen reeds van verre doet uitblinken. In de wijze, waarop Israëls de natuur ziet en vertolkt, doet hij, in zijne beste oogenblikken, aan

Rembrandt denken. Gelijk hij de kleuren naast elkaar weet te schikken, bekoren zij het oog door de heerlijke harmonie. Sterke kleuren, purper, hemelsblauw of hel groen, zijn van 's meesters doeken verbannen; zoogenaamde gebroken kleuren zijn hem lief.

Niet altijd heeft Israëls het genre beoefend, waarmede hij zich geïdentificerd heeft. Eerst bewoog hij zich op historisch terrein. Op de Tentoonstelling van 1861 te 's-Gravenhage zag men van zijne hand de schilderij »Hanna, haar zoon Samuel aan den dienst van het altaar wijdende", doch ik geloof niet, dat Hanna of Samuel ooit zóóveel indruk maakten als de »ongelukkige vrouw" het jaar te voren te Rotterdam, waarmede Israëls zoo aangrijpend en waar een volksdrama te aanschouwen gaf. Van toen af werd Israëls de schilder van het lief en leed onzer visschers; hij vond daar een bron van studie, eene reeks van bekoorlijke onderwerpen. Nu eens gaf hij »bereidselen voor de toekomst", eene jonge visschersvrouw, die op haar stoel zit te breien. Aan haar rechterzij bespeurt men een ledige wieg; een rozenboompje met een knop die elk oogenblik kan uitbotten, staat op de tafel aan hare linkerzij. Met verwonderlijk relief kwam dit eenvoudig en fijn gevoeld beeld uit den dommeligen achtergrond voor.

Een ander maal schildert Israëls »het huishouden van een schoenlapper", een eenvoudig, alledaagsch onderwerp, zoo men wil. Hadt gij het in de werkelijkheid bespeurd, ge zoudt misschien in uw zak getast hebben, om hier of daar in een hoekje een rijksdaalder achter te laten. Nooit echter zoudt gij vermoed hebben, dat zoo'n armoedig binnenhuis, zulk een haveloos huishouden het oog van een groot kunstenaar kon aantrekken. Israëls ziet het, raakt het met zijn tooverstaf aan, en herschept het in een kunstwerk van weergalooze schoonheid. Het licht concentreert er zich op meesterlijke wijze in het midden der voorstelling, waar man en vrouw, tegenover elkaar aan tafel gezeten, uit den dampenden schotel met aardappelen pikken. Het deelt al zijn glans aan 't wiegje vóór de vrouw mede, om dan allengs in halven toon over te gaan tot de karakteristieke kindergroep ter linkerzijde. Een ieder moest getroffen worden door de schoone harmonie van tonen, het meesterlijk gevoel, waarmee de kunstenaar die kleurenpoëzie samenstelt. De typige schoenlapper in overhemd en zwart vest, met het bruine schootsvel, tegenover de blonde moeder in 't blauwe jak en het schitterend wiegje; daarachter breidt zich de grauwe achtergrond uit met een paar bedsteden, door groene

gordijnen deels verborgen. In dit prachtig licht en bruin heerscht ruimte en licht.

Een ander treffend onderwerp »Moeders hulp" is zeker een van de beste werken, die Israëls gewrocht heeft. De kleine meid, die voor de arme zieke moeder, in een stoel liggende, met een stoof komt aanwaggelen, blijft in ieders herinnering. Zijne »koekbakster" en »verlatene" en die reeks tafereelen aan het strand, met zon en licht overgoten, hebben Israëls sinds lang populair gemaakt.

In de laatste jaren vinden de meeste schilderijen van Israëls haren weg in Engeland. Op zekere vaderlandsche tentoonstelling zag een Engelschman een doek van Israëls dat hem trof en hetwelk hij onmiddellijk voor een hooge som kocht. Van dat tijdstip is die Brit een Israëliet geworden, zoo als Sam Verveer lachend zeide, en koopt alles wat Israëls beschikbaar wil stellen. Reeds eenmaal heeft de slimme Engelschman de kunst van Israëls een vuurproef doen ondergaan, door een aantal der hem toebehoorende schilderijen in het openbaar te Parijs te doen verkoopen. Die proef hebben zij glansrijk doorstaan en den Britschen Israëliet eene groote winst bezorgd.

Even als Israëls is ook de heer

Albert Neuhuijs

een kolorist van geboorte, en, ofschoon der moderne richting op kunstgebied toegedaan, een zelfstandig kunstenaar. Eene enkele maal heb ik binnenhuisjes, kinderfiguurtjes van Neuhuijs gezien, die Israëls het zich tot een eer had kunnen rekenen, met zijn naamcijfer te teekenen, doch meestal draagt het werk van den heer Neuhuijs zijn eigen stempel. Toen Blommers in 1875 te 's-Gravenhage lauweren verwierf met zijn »Waar zijn de duifjes?" stelde Neuhuijs eene moeder en kind ten toon, die zich in de meeste opzichten met het uitmuntend doek van Blommers meten konden. De figuren van Neuhuijs winnen het echter in uitdrukking en juiste teekening van die van Blommers. Zoo herinner ik mij eene schilderij van Neuhuijs ter Arti-expositie te Amsterdam (1876) »de kleine praatster" getiteld, vol uitdrukking en waarheid. Aldus vraagt en praat een meisje van een jaar of tien met haar grootje, dat nimmer moede wordt, het bedorven kleinkind te antwoorden en in te lichten. Beminnelijke grootmoeders zijn nu eenmaal zoo.

In 1879 biedt de heer Neuhuijs ter zelfde plaatse eene bevallige jonge dame in ochtendgewaad bij hare planten aan. Uiterst bekoorlijk was de kleurenhar-

monie tusschen de elegante dame in het grijs en het groen der planten. Een jaar te voren had Neuhuijs in eene »Kraamkamer" zulk een krachtigen toon en diepte van kleur weten te brengen, dat men onwillekeurig aan onze oude meesters herinnerd werd.

Als meester in het teekenen met sapverf heeft Neuhuijs zich herhaaldelijk doen kennen. Een ieder, die van het teekenen met waterverf eenige kennis bezit, weet met welke moeilijkheden men te kampen heeft, om in een aquarel van grooten omvang te slagen. Neuhuijs nu teekende herhaaldelijk levensgroote kniestukken in waterverf (o. a. »eene borduurende dame" en »het lezend oudje" op de voorlaatste Tentoonstelling der Hollandsche Teekenmaatschappij), waarin blankheid en natuurlijkheid in licht en schaduw met juistheid van vorm en bewonderenswaardig breeden toets wedijveren.

Toen Israëls zich eenige jaren geleden te 's-Gravenhage vestigde, betrok hij eerst de woning van den welbekenden landschapschilder Andreas Schelfhout. Hoe konden de uitersten elkaar zoo ontmoeten. In dat zelfde atelier, waar Israëls zoo mild en vet lagen verf op het doek smeerde, en soms den volgenden morgen, ontevreden over de taak van den vorigen dag, alles op eenmaal uitwischte — in dat zelfde atelier

had Schelfhout met de hem eigene zekerheid en onverstoorbare kalmte het penseel gevoerd. Zoo gebeurde het zelfs, dat Schelfhout, bij het eindigen zijner dagtaak, van de overblijvende verf van zijn palet nog fluks gebruik maakte om een luchtje en groen op een klein paneeltje te schilderen, dat met de palet-kliekjes van den volgenden dag misschien reeds voltooid zoude zijn.

Schelfhout werkte zóó vlug en gemakkelijk, dat hij des morgens onder het ontbijt, en des namiddags bij de thee, naar men vertelt, al spelende kleine waterverfteekeningen maakte, die allen gretig gekocht werden.

De ijver van enkele schilders uit die dagen was ontzaglijk groot. Zoo gebeurde het, dat Waldorp en Herman Ten Kate destijds van 's-Gravenhage naar Amsterdam reisden met eenige schilderijen. Nauwelijks heeft Ten Kate in de kamer van het logement zijne schilderijen uitgepakt, en loopt hij even bij zijn reisgezel binnen, of hij vindt Waldorp, alsof hij er dagen woonde, reeds met een stuk papier en de waschkom voor zich, aan eene teekening bezig, die achter elkaar afgewerkt zou worden.

Doch wij waren bij Israëls en zijne kunst. Natuurlijk is hij niet de eenige, die aan onze strandbewoners hart en hand verpand heeft. Katwijk, Scheveningen, Zandpoort en andere dorpen blijven de groote bron, waaruit zoo velen nog steeds putten

Zal Scheveningen zijne onsterfelijkheid nog eenmaal te danken hebben aan de beeldende kunstenaars, of wel deze omgekeerd aan het pittoreske zeedorp? Hoe het zij, beiden zijn onafscheidelijk aan elkaar verbonden, en evenmin als de zee het moede wordt, over ons strand te rollen, even onuitputtelijk zijn onze schilders in het scheppen van nieuwe tafereelen, in 't vinden van frissche onderwerpen in het zeedorp. Zij kruisen er door de nauwste zijstegen, door de smalste buurten. Waar de »heeren en dames" nooit komen, snuffelen de schilders het liefst. Zij wijken graag van den rechten weg af — in goeden zin natuurlijk. Eerst als zon en lucht de schrille kleuren gebroken en er haar kunstrijken invloed op uitgeoefend hebben, als de tijd het zijne er toe gedaan heeft, rekent de kunst het tot haar domein. En dat alles vindt men 't meest in de achterbuurten. Maar ook voorbij die buurtjes, het blonde duin over, aan het strand — overal ontdekt een schilder te Scheveningen stof voor zijne kunst.

Toen

Ph. Sadée

jaren geleden zich te Dusseldorp kwam vestigen, en

een oogenblik ernstig voornemens was, het Hessenland met zijne zeden, gewoonten en eigenaardige kleederdracht tot zijne studie te kiezen, ontving hij eens een bezoek van den welbekenden kunstschilder Kindler. Deze zag toevallig studiën van Sadée, naar Scheveningsche figuren geschilderd, en riep toen enthusiast uit: »Maar vriend, zou-je hier komen, om Hessen te schilderen, terwijl je zooveel oneindig mooiers in je eigen land hebt. Gauw terug!" Zoo vond Sadée in zijne nabijheid wat hij in de verte zocht. Het ging hem als Elchanon Verveer, die naar Tübingen reisde, om ginds bij een professor genezing voor eene ongesteldheid te vinden, en van den hooggeleerde tot advies ontving: »Zeebaden te Scheveningen gebruiken." En dat aan iemand te zeggen, die in de zeestraat te 's-Gravenhage, dus op eenige stappen afstands van Scheveningen woont!

Sadée trok dus naar Holland terug, doch niet dan nadat hij door eene groote schilderij uit het Hessenland getoond had, hoe gemakkelijk hij zich de opvatting der Dusseldorfsche school kon eigen maken.

Toen Sadée als een jongen van 15 of 16 jaar op het atelier van den kunstschilder J. E. J. van den Berg te 's-Gravenhage kwam, en den eersten kop naar het pleister teekende, kon men reeds dadelijk

zien, dat juistheid en nauwkeurigheid hem in merg en been zaten. Even net, prompt en nauwkeurig als hij zelf, is ook zijne kunst. Zijne beeldjes zijn altijd met zorg en kennis geteekend; zij bewegen zich even goed en gemakkelijk als gij en ik. Zijne compositiën zijn weldoordacht, sober en eenvoudig.

Het zonnige strand trekt Sadée in het bijzonder aan. Nu eens is het eene groep visschersvrouwen die, in afwachting van de naderende pinkjes, op 't strand zijn neergehurkt om hun den eersten welkomstgroet te brengen of wel de eerste visch machtig te worden. Type en houding der wachtenden zijn daarbij juist en karakteristiek weergegeven. Dan weder stelt hij een uitdeeling in den winter voor, met het kerkgebouw tot achtergrond, en is daarbij zóó gelukkig in de gelaatsuitdrukking en groepeering der figuren, dat men haast geneigd zoude zijn, deze schilderij als zijn beste werk te beschouwen.

Zoo schilder, zoo atelier: net en eenvoudig is Sadée's werkplaats. Strand en zeedorp neemt men er alléén op zijne doeken waar, doch in het atelier ontdekt men er geen spoor van. Even rustig, kalm en bescheiden als de schilder zelf, is ook zijne werkplaats. Aan den wand een paar herinneringen en schetsen naar Rembrandt; eene antieke kast brengt afwisseling in de grijze

muren, en voor het overige verschilt de ruime kamer weinig van ieder ander vertrek.

Andere kunstenaars daarentegen noodigen Scheveningen op hun atelier, en weten er de lokale kleur van een Scheveningsch binnenhuis zóó voor te stellen, dat alleen uwe reukorganen u overtuigen moeten, dat gij niet in het zeedorp zijt.

Zulk eene verrassing biedt het atelier van den heer

B. J. Blommers

aan.

Een hoog raam ter linkerzijde doet het daglicht gul binnenstroomen in het eerste gedeelte der hooge ruimte, waar de schilder gezeten is. De zeventiende eeuw is hier met hare meubels en huisraad op milde wijze te hulp gekomen, om dit helder verlicht gedeelte zoo pittoresk mogelijk te vullen. Een rijk gebeeldhouwd houten beschot, dat de muren tot zekere hoogte geheel bekleedt, doet het witte pleister daarboven des te pikanter uitkomen. Daarop en er tusschen prijken kannen, koelvaten, schilderijen, antieke kasten en glazen, met zekere achteloosheid gerangschikt, die alles nog beter doet spreken.

Een breed groen gordijn, dat een rechten hoek

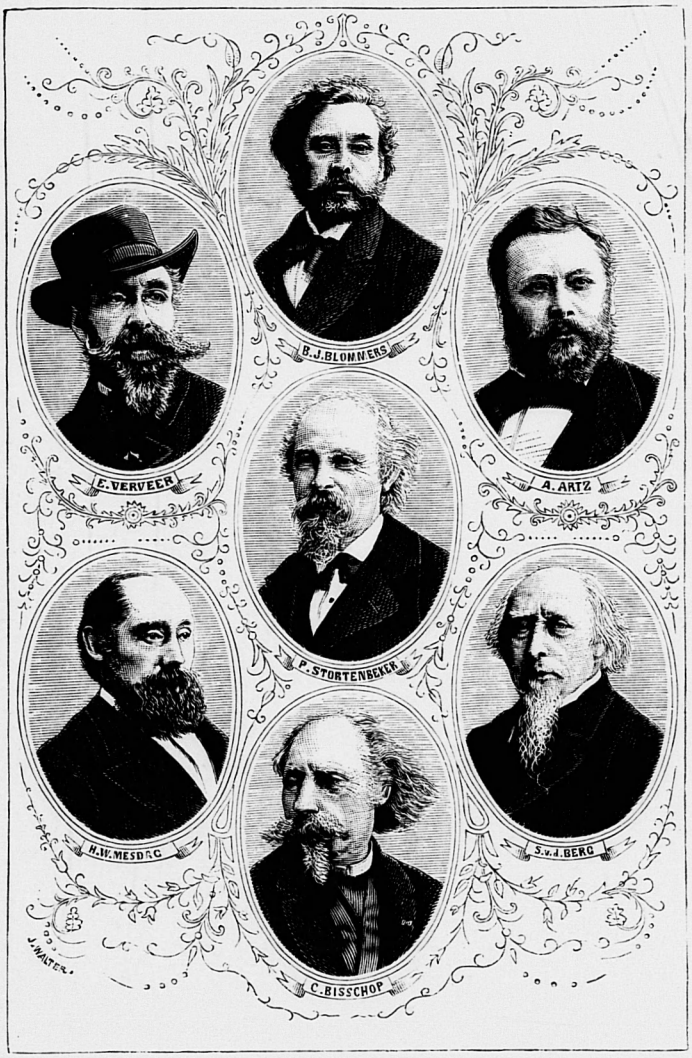
B.J.BLOMMERS
E.VERVEER
A.ARTZ
P.STORTENBEKER
H.W.MESDAG
S.v.J.BERG
C.BISSCHOP
J.WALTER.

met het hooge raam maakt, heeft echter het lichtdomein scherp afgebakend. Daarachter, in een bewonderenswaardig licht en bruin, ontwaart uw oog een volmaakt scheveningsch binnenhuis. Niets is er vergeten, en om de illusie nog grooter te maken, is ginds het atelier in boven- en beneden-verdieping gesplitst, zoodat zelfs de bruinroode balken der lage zoldering er niet ontbreken.

Het koele daglicht, door 't gordijn in bedwang gehouden, raakt ginds slechts even een houten tafel met een kinderstoel aan, maar deelt gul zijn stralen uit aan een witten muur met blauwe tegels, een mand, die in het vertrek hangt, een zuidwester, pijpenrek en andere voorwerpen.

Een venster en deur daarachter stellen den kunstenaar in staat, het zonnetje binnen te laten, en plaatst hij zijne figuren daar vóor hem, in de binnenkamer, dan heeft hij inderdaad Scheveningen ten zijnent.

Het »onze Vader" op een stuivertje, een miniatuurinboedel in een notendop, een geheel dorp in een atelier!

Wat Rosa Bonheur achter hare werkplaats had, heeft Blommers in de zijne getooverd, en die zich het »Waar zijn de duifjes" van de Haagsche tentoonstelling in 1875 herinnert, herkent onmiddelijk de gansche omgeving.

Hier worden die frissche, krachtige kunststukken ontworpen en voltooid, welke Blommers een afzonderlijke plaats in onze kunstenaarsbent verzekeren. Want al is Bisschop ook eenigen tijd zijn leidsman geweest, en al beoefent Blommers ook het genre, dat Israëls lauweren heeft gebracht, hij is, even als Sadée, Artz en E. Verveer, geheel zichzelf, en erkent geen meester of middelaar tusschen de natuur en hem.

Sedert het register van den burgerlijken stand der gemeente den Haag de geboorte van dezen kunstenaar bevat, zijn er ongeveer zes en dertig jaren verloopen. Blommers is dus in de kracht van zijn leven, en telkens herkent men aan zijne producten, dat ernstige studie hem verder brengt. Vooral in bovengenoemde schilderij werd zijn krachtig koloriet zeer gewaardeerd. Er was licht en ruimte rondom de vrouwefiguur, die bewonderenswaardig tegen den achtergrond uitkwam.

Dat stuk scheen als 't ware een nieuw tijdperk in zijne kunst aan te duiden; het was rijper en krachtiger dan hetgeen hij vroeger had voortgebracht.

In de verzameling van den heer L. V. Ledeboer Bzn. te Rotterdam kan men eveneens een der best geslaagde schilderijen van Blommers aanschouwen. De titel luidt: »Opgepast"; de natuurlijkheid van het

huiselijk tafereel en de kracht van het licht en bruin maken daarvan de ongemeene verdienste uit.

Elchanon Verveer,

die eveneens zijn kapitaal te Scheveningen belegd heeft, levert het bewijs, dat er in dat genre genoeg verscheidenheid van opvatting kan zijn. In het museum van moderne kunst te 's-Gravenhage bevindt zich, naar mijne meening, de glorie van zijn penseel: »De invalieden der zee." Drie oude Scheveningers, wier verweerde troniën aan asch, rood koper en rum doen denken, zijn op een bank in het duin gezeten. Zij filosofeeren daar, halen van den ouden tijd op, toen zij nog voeren en zien er niet uit of zij het altijd eens waren. Buitengemeen typig en geestig is deze voorstelling, en hierin bestaat juist het eigendommelijke van Verveer's talent. Het typige, min of meer groteske van den ouden zeeman, als contrast met den blonden jongen, gelijk in de »eerste pijp", of met de frischheid van het carnaat eener jonge moeder, gelijk in de »weduwe," trekt Elchanon Verveer in het bijzonder aan. Op duin en strand, bijna nimmer binnenshuis, laat Verveer zijne aardige humoresken voorvallen.

Voor het eigenaardige in iemands houding en voorkomen heeft Verveer een bijzonder oog, en de charges of caricatures, die hij van tal van personen geteekend heeft, zijn allerkostelijkst. Vóór Elchanon aan 't schilderen ging, graveerde hij op hout, onder leiding van Brown, in de Maatschappij van Fraaie Kunsten te 's Gravenhage. Daarna, in 1845, ging hij naar Brussel, waar hij o. a. nog vignetten naar Huart voor den Juif errant van Eugène Sue graveerde. Doch de lust tot schilderen nam zoodanig de overhand, dat Elchanon weldra het graveeren staakte en het penseel opvatte. Enkele malen heeft Verveer ook geïllustreerd, o. a. de Brillen van onzen tijd, destijds in het Nederlandsch Magazijn en later afzonderlijk uitgegeven.

Elchanon is niet zoo vlug en vernuftig in 't antwoorden als zijn broeder Sam was. Nu en dan verloochent hij echter zijn bloedverwantschap niet. Zoo wil onlangs iemand, die er steeds op uit is, iedereen te doen hooren, dat hij het dragen van ridderorden bespottelijk vindt, Verveer iets onaangenaams zeggen. Onze schilder is namelijk ridder van de Eikenkroon en van de Leopoldsorde. De Nurks komt naar Verveer toe en zegt:

»Wat heb-je daar een prachtige speld in je das,

heerlijk mooi!" .... vervolgens met een zijblik op de lintjes in het knoopsgat: »Daar kijk ik niet naar, want ik hecht niet aan ridderorden" ....

»En ze hechten zich ook niet aan u" .... luidt het puntig antwoord.

Evenmin als Sadée heeft Verveer in zijn schilderskamer iets dat aan Scheveningen of de helden en heldinnen zijner tafereelen herinnert. Zijn atelier is eene nabootsing van een zeventiende-eeuwsch vertrek, met fraai gebeeldhouwde schouw, Friessche antieke kasten en pullen, kortom alles wat den wellust van een antiquair uitmaakt.

Ook

A. Artz

maakt sedert jaren aan ons zeevolk het hof. Even als zijn leermeester Israëls, Sadée, Blommers en E. Verveer, drukt echter ook hij zijn eigenaardigen stempel op zijn kunst. De visschers, hunne vrouwen en kinderen van Artz zien er weer geheel anders uit dan die zijner kunstbroeders. Soms schijnt het zonnetje in Artz's duin-idyllen ietwat flets en bleek, maar toch trekken zij onweerstaanbaar aan. De typen, die Artz geeft, zijn waar en uit de werkelijkheid gegrepen.

Te 's-Gravenhage is plotseling, na een korte ongesteldheid, in 53jarigen ouderdom overleden de kunstschilder D. A. C. Artz, die herhaaldelijk in het buitenland de belangen der Nederlandsche schilders behartigde en gedurende verscheidene jaren Voorzitter was van *Pulchri Studio*. 6 Nov. N.v.d.Dag

Zijne compositiën nemen zelden een grooten omvang, maar onderscheiden zich door haar eenvoud. Als Artz een jong Scheveningsch meisje schildert, dat op het duin zit te breien, en een jongen tegenover haar in 't zand, die 't blonde kind verliefd ligt aan te turen, dan geeft hij de jonge liefde van een paar nuchtere harten uitmuntend weer. Brengt hij u in de eenvoudige visschers-woning, en zien we er het huisgezin om de tafel gezeten, zijn gebed voor het eten doen, dan moet het ons treffen, hoe ongekunsteld die groep weergegeven is, hoe alles leeft en ademt en er lucht door het vertrek stroomt.

Artz heeft van 1866 tot 1871 te Parijs gewoond, en ofschoon hij daar Scheveningen blijkbaar niet vergeten heeft, maakte zijn penseel er menig uitstapje. Sedert twee jaar is hij voorzitter van Pulchri Studio, en ieder bezoeker der gezellige zaterdag-avonden waardeert in hem den aangenamen causeur, den man van algemeene kennis, die naast zijne kunst ook letterkunde en muziek liefheeft.

De heer

H. Melis

te Rotterdam sluit zich bij deze groep aan, zoo door

de overeenkomst zijner onderwerpen als door den familietrek, dien hij met Israëls gemeen heeft. Vooral de werking van het zonlicht met haar heerlijke kleurengamma verlokt zijn penseel. Ongetwijfeld is de heer Melis een geboren kolorist, die in de lage huiskamertjes onzer visschers en behoeftigen schilderachtige effecten in overvloed voor zijn harmonieus palet vindt. Het »huiselijk overleg" ter Rotterdamsche Tentoonstelling gaf daarvan het sprekend bewijs. Indien ernstige studie den heer Melis er toe brengt, zijne kunstwerken meer te voltooien, zal hunne waarde daardoor ontegenzeggelijk stijgen.

Aan dat zelfde Scheveningen heeft ook

H. W. Mesdag

zijnen naam van talentvol kunstenaar te danken.

Zoo iemand, dan heeft Mesdag als bij tooverslag, par droit de conquête, zich in de kunstenaarswereld eene zelfstandige plaats verworven. Menigeen herinnert zich nog, welke bezwaren er in 1869 in den boezem van Pulchri Studio geopperd werden om den toen nog onbekenden heer Mesdag als »werkend lid" op te nemen. In den titel zijner in dat jaar te 's Gravenhage tentoongestelde schilderij: »wat zal er van

hen worden?" was sarcastisch het hen in hem veranderd en op den maker toegepast. In dien twijfel wenschte men zich te onthouden. Eene spoedig daarop volgende gebeurtenis logenstrafte echter op schitterende wijze dien twijfel aan Mesdags roeping, toen zijne schilderij »Les brisants de la mer du Nord" in 1870 in het salon te Parijs bekroond werd met het gouden eeremetaal, eene onderscheiding, die nog zeer zelden een Hollandschen kunstenaar ten deel gevallen was. Van toen af was Mesdag's naam gevestigd, en nam hij zijne afzonderlijke plaats in onze kunstenaarsbent in.

Eenige jaren te voren zou niemand, die den heer Mesdag in den geldhandel te Groningen werkzaam gezien had, hem een dergelijke toekomst voorspeld hebben. Eerst in 1866 toch, terwijl Mesdag (23 Februari 1831 te Groningen geboren) reeds 35 jaren oud was, begaf hij zich naar Brussel om er onder leiding van Alma Tadema te werken. Daarbij kwam hem ook de raad van Roelofs, insgelijks te Brussel woonachtig, zeer te stade.

Na volhardenden arbeid trad de heer Mesdag weldra in het krijt en deed zich als een groot voorstander der nieuwe richting kennen. Wars van elke navolging van een of anderen meester, heeft hij van den aanvang af de natuur tot eenige leidsvrouw gekozen en

zich in dezen eeredienst een wakker volgeling betoond. Zijne kunstwerken droegen weldra zoodanig den stempel dier meesteresse, dat men er zijne bewondering niet aan onthield.

De zee, door zoo vele kunstenaars tot hunne studie gekozen, wordt zelden met die haar kenmerkende, alles overweldigende kracht afgemaald; de meeste afbeeldingen der machtige zee doen ons eer aan iets broos en breekbaars denken dan aan de bewegingen van een zóó krachtvol element, dat niet alleen tallooze centenaren draagt, maar, in zijne woede, met die onmetelijke lasten als met zeepbellen speelt, en eenmaal door den storm opgezweept, alles verbrijzelt en vernielt. Deze onmetelijke kracht nu, dat ontzagwekkende, weet Mesdag meesterlijk uit te drukken. Zijn zeeën trouwt men ten volle die allesvermogende kracht en macht toe. Met Heine kan men van zijne gewrochten zeggen:

„Und die Wellen, wuthschäumend und bäumend
Thürmen sich auf und es wogen lebendig
Die weissen Wasserberge,
Und das Schifflein erklimmt sie,
Hastig mühsam
Und plötzlich stürzt es hinab
In schwarze, weitgähnende Fluthabgrunde".

hen worden?" was sarcastisch het hen in hem veranderd en op den maker toegepast. In dien twijfel wenschte men zich te onthouden. Eene spoedig daarop volgende gebeurtenis logenstrafte echter op schitterende wijze dien twijfel aan Mesdags roeping, toen zijne schilderij »Les brisants de la mer du Nord" in 1870 in het salon te Parijs bekroond werd met het gouden eeremetaal, eene onderscheiding, die nog zeer zelden een Hollandschen kunstenaar ten deel gevallen was. Van toen af was Mesdag's naam gevestigd, en nam hij zijne afzonderlijke plaats in onze kunstenaarsbent in.

Eenige jaren te voren zou niemand, die den heer Mesdag in den geldhandel te Groningen werkzaam gezien had, hem een dergelijke toekomst voorspeld hebben. Eerst in 1866 toch, terwijl Mesdag (23 Februari 1831 te Groningen geboren) reeds 35 jaren oud was, begaf hij zich naar Brussel om er onder leiding van Alma Tadema te werken. Daarbij kwam hem ook de raad van Roelofs, insgelijks te Brussel woonachtig, zeer te stade.

Na volhardenden arbeid trad de heer Mesdag weldra in het krijt en deed zich als een groot voorstander der nieuwe richting kennen. Wars van elke navolging van een of anderen meester, heeft hij van den aanvang af de natuur tot eenige leidsvrouw gekozen en

zich in dezen eeredienst een wakker volgeling betoond. Zijne kunstwerken droegen weldra zoodanig den stempel dier meesteresse, dat men er zijne bewondering niet aan onthield.

De zee, door zoo vele kunstenaars tot hunne studie gekozen, wordt zelden met die haar kenmerkende, alles overweldigende kracht afgemaald; de meeste afbeeldingen der machtige zee doen ons eer aan iets broos en breekbaars denken dan aan de bewegingen van een zóó krachtvol element, dat niet alleen tallooze centenaren draagt, maar, in zijne woede, met die onmetelijke lasten als met zeepbellen speelt, en eenmaal door den storm opgezweept, alles verbrijzelt en vernielt. Deze onmetelijke kracht nu, dat ontzagwekkende, weet Mesdag meesterlijk uit te drukken. Zijn zeeën trouwt men ten volle die allesvermogende kracht en macht toe. Met Heine kan men van zijne gewrochten zeggen:

„Und die Wellen, wuthschäumend und bäumend
Thürmen sich auf und es wogen lebendig
Die weissen Wasserberge,
Und das Schifflein erklimmt sie,
Hastig mühsam
Und plötzlich stürzt es hinab
In schwarze, weitgähnende Fluthabgrunde".

Doch die onvoorwaardelijke eeredienst der werkelijkheid heeft ook zijn schaduwzijde. Wordt men te veel oogendienaar der natuur, dan meent men allicht dat, hoe zij zich ook voordoet, zij steeds motieven voor eene schilderij aanbiedt. De kunstenaar loopt dan gevaar dat zijne schilderij den indruk maakt, alsof ze uit het raam van een of ander gebouw gezien, zonder die eenheid en keuze, welke het kunstwerk van eene studie onderscheidt, voltooid ware.

In 1876 zond Mesdag naar het Salon te Parijs twee voortreffelijke doeken, die in de »Haagsche Kroniek" van het Algemeen Handelsblad aldus door mij werden beschreven:

»Mesdag heeft twee prachtige zeeën gegeven, zoo imposant, overweldigend en stout als nog maar zelden zijn oorspronkelijke kunst op het doek bracht. Zoo men wil, bevatten de twee groote doeken episoden uit ééne geschiedenis. In het eene, waar het stormweer in lucht en zee meesterlijk is uitgedrukt, bespeurt men aan de kim een vaartuig in nood. Aan 't strand staat een donkere menschenmassa angstig bijeen en wordt de reddingsboot uitgebracht, terwijl midden op zee een sloep met schipbreukelingen in nood verkeert.

»Op de andere schilderij is de zon aan 't dalen; 't stormweer bedaart en 't blauw daagt achter de zware

wolken wederom op. De reddingsboot komt hier terug: de geredden worden aan het strand door de opgewonden visschers verwelkomd. Ziedaar het onderwerp. In het eerste sleept vooral de werking der allerprachtigste lucht onweerstaanbaar mede. Boven en terzijde met grauwe wolken bezet, welke de loeiende storm in allerlei grillige vormen door elkaar jaagt, is het schitterend, als 't ware verblindend licht saamgebracht in het midden der schilderij, vanwaar het over de schuimende en rollende baren glijdt. Ook hier is het groot geheel, de bewonderenswaardige eenheid, machtig aantrekkelijk.

»In het andere tafereel, waar de woedende donkere wolken allengs den vrede zullen teekenen, al trekken ze ook langzaam af, is diezelfde kenmerkende koenheid en kracht in de opvatting hoofdverdienste. Die worsteling van het vredig blauw en de ondergaande zon met de grauwe wolken; die zee, welke den strijd in hare woedende baren weerspiegelt; — dit alles vormt eene heerlijke schilderij, die, evenals de andere, den aanschouwer zoo goed den indruk geeft van het machtig element, de oneindige ruimte, den opstand in de natuur."

Wilt ge een geheel ander beeld? Op de jongste tentoonstelling te Rotterdam (1879) kon men van Mes-

dags hand »een zomeravond te Scheveningen" en »opkomende vloed" bewonderen. In het eerste schonk hij ons een liefelijk poëtisch beeld van een dier heerlijke, stille zeeën, waarin de bijna gladde wateroppervlakte, hier en daar nauw merkbaar golvende, de lucht met hare verwonderlijk fijne schakeeringen weerspiegelt. Heerlijk welfde zich daarbij de avondhemel over de zacht kabbelende, half sluimerende zee.

Men ademt in het tweede de zoutige lucht in; men voelt er het koeltje; de witte golven dansen en klotsen tegen de pinkjes, dat het schuim naar alle zijden opspat.

Nu en dan verpoost Mesdag zich van het schilderen der zee en ontleent aan het dorp Scheveningen een motief. Liefst geeft hij dan een beeld van het dorp bij sneeuw, en moge ook de keuze, le choix dans le vrai, wat het pittoreske betreft, bij de buurtjes van Sam Verveer achterstaan, in krachtige natuurwaarheid blijft Mesdag een meester.

Mesdag wil vóór alles de natuur in al hare kracht en forschheid, met al haar licht en diepte vertolken. Heeft hem een of ander oogenblik in de natuur getroffen, dan tracht hij dien indruk zoo volkomen mogelijk in kleur en toon weêr te geven.

Om de wijze van uitvoering bekommert deze richting zich weinig. Met alle middelen zoekt zij haar doel te

bereiken, en 't is haar om 't even of de borstelstreek hier met breede vegen over het doek is gegaan, en ginds de verf met dikke klonters verhevenheden vormt. Zij beoogt slechts onverflauwd den indruk weer te geven, dien de natuur op haar gemaakt heeft; zij heeft weinig eerbied voor details, die h. i. het groot geheel dikwerf afbreuk doen, en verlangt ook niet, dat men haar werk van nabij beschouwe. Alles wat den schilder, de kunstvaardigheid betreft, behandelt zij minachtend, maar beweegt zich uitsluitend op het gebied van den kunstenaar.

Mesdag is een der vruchtbaarste schilders van ons land. Indien al zijne schilderijen koopers vinden, moet hij niet alleen een schatrijk man worden, maar zal er weldra een tijd komen, dat alle kabinetten een »Mesdag" bezitten. In het ruim en smaakvol ingericht atelier, dat hij met zijne echtgenoot deelt, ziet men steeds tal van aangevangen en voltooide schilderijen. Geeft de heer Mesdag er het aanzijn aan die reeks van zeeën, mevrouw schildert er heidelandschappen, vruchten en bloemen, die ontegenzeggelijk groot gevoel voor kleur openbaren.

Tusschen Bosboom en Bles staat

Simon van den Berg

de dierenschilder, die vroeger in Pulchri een steunpilaar voor de gezellige bijeenkomsten was. Wie van den Berg eens ontmoet heeft, vergeet niet licht den karakteristieken kop en de lange grijze sik, die hij gemeen heeft met de dieren, welke bij voorkeur door hem worden afgebeeld. Zijn sprekend oog tintelt als hij op puntige wijze een of ander weerlegd heeft. De scherp geteekende trekken laten omtrent zijn schrander oordeel en vernuft geen twijfel over. In paradoxale redeneeringen is hij een meester, en van den Geist der stets verneint, is iets in van den Berg gevaren. Zijne belezenheid en vernuft maken dat men van den Berg's conversatie op hoogen prijs stelt en menigmaal waardeert, hoe juist ter snede hij Da Costa, Beets of eenig ander schrijver weet aan te halen.

Van den Berg is een leerling van den dierenschilder Van Os en heeft vooral eenige uitmuntende stallen met schapen en ander vee geschilderd, waarin zijn krachtig penseel er naar streeft, de groote voorgangers der 17 eeuw te naderen. Oorspronkelijkheid kenschetst van den Berg. Als ieder waar kunstenaar is hij veeleischend voor zich zelf, en legt eerst dan het palet neer, wanneer hij gelijk Jacob met den engel langen tijd gewor-

steld heeft om er in uit te drukken wat hij wenschte. Op 4 November 1812 te Overschie geboren, was het ongetwijfeld van den Berg's onbedwingbare lust in teekenen en schilderen, die hem als landbouwerszoon naar Rotterdam dreef om daar teekenonderwijs te ontvangen. Sedert hebben het Hollandsch landschap, het boerenerf en de pittoreske stal met zijn pikant licht en bruin van den Berg afwisselend aangetrokken. Daar van den Berg scherp ziet en de gaaf bezit, zijne meening juist uit te drukken, legt zijn oordeel over het werk der kunstbroeders gewicht in de schaal.

Werd er in Pulchri een feest op het touw gezet, en bracht deze of gene een schema van een of andere klucht voor den dag, dan werd de kale schets door van den Bergs origineele invallen spoedig zoo rijk gemeubeld, dat men weldra de zotste tooneelen en contrasten bijeen kreeg.

Zoo was het b. v. zijn denkbeeld om den middeleeuwschen Blauwbaard, minnekozende met zijne vrouw, te doen bezoeken door twee hedendaagsche rederijkers in zwarten rok, witte das en handschoenen, die plechtig en snorkend Vondels: »Waar werd oprechter trouw" voordroegen. Van den Berg ging nog verder en schreef twee stukken: »Fidelia" en »de Stichting van Scheveningen", die beiden zeer werden toegejuicht.

In het laatste wist zijn combinatie-geest het zoover te brengen, dat bot, tong, kreeft en zeekat wijsgeerige beschouwingen over den modernen geest houdende, in verband worden gebracht met de welbekende zangeresse Thérésa, eenige eerzame Scheveningers, Neptunus en den windmaker Ariel.

Sedert Mei 1880 is Van den Berg directeur van het koninklijk kabinet van schilderijen te 's Gravenhage, en aan niemand beter dan hem, die onze oude meesters zoo waardeert, kon het beheer daarover worden toevertrouwd.

Jaren geleden was van den Berg op het denkbeeld gekomen om bij eene feestviering in Pulchri eene Tombola in te richten, waaruit ieder, naar zijn aard en karakter, een prijs ontving. Zoo reikte hij iemand, die een hardnekkig vijand van het afschaffingsgenootschap was, een preek van Spurgeon over, »De nimmer ledige kruik" getiteld. Vosmaer kreeg een kersversch ontdekte ets van Rembrand. Een licht ontvlambaar schilder ontving een doosje lucifers. Van Westhreene, die destijds eene bijzondere genegenheid voor het woordje »ietwat" opgevat had en dit druk gebruikte, kreeg eene zeer dikke enveloppe, die bij het openbreken niets anders bevatte dan een papier met het woordje »ietwat." Een paar dagen later hoorde

men, dat op den morgen na het feest de post nog tal van ongefrankeerde brieven, die niets dan het simpele woord »ietwat" bevatten, aan zijn adres bezorgd had.

Een der aardigste nummers was een quasi eigenhandig geschreven brief van Duyck aan Lodewijk Mulder, die toen juist het Journaal van Duyck had uitgegeven, en daarover met professor Fruin, van Leiden, die de uitgave beoordeeld had, polemiek gevoerd had. In dezen brief, waarbij Duyck's handschrift door den chartermeester Hingman op bedriegelijke wijze was nagebootst, verklaarde Duyck dat professor Fruin gelijk had!

Zoo kregen ook de schilders C. Bisschop en P. Stortenbeker voor hun beiden een omtrek van Castor en Pollux. Trouwens deze beiden zijn ook zoo onafscheidelijk, dat men hen destijds Castor en Pollux noemde. De spichtige kop met de lange, lichtblonde haren en knevel, is de welbekende schilder Bisschop. De radde manier, waarop hij zijne korte zinnen uitspreekt, is iets opmerkelijks in dezen veelbegaafden Fries.

Stortenbeker daarentegen is een volbloed Hagenaar, en heeft, met de natuur als meesteresse, zich tot een dierenschilder van naam gevormd. Destijds kon men het onafscheidelijk drietal, Piet Stortenbeker, Daan

Koelman en Toon Madlener, met portefeuille en teekenstoeltje 's morgens vroeg de stad zien uittrekken om den geheelen dag in het veld te studeeren. Hun vrijt evenaarde hun vroolijkheid. Koelman, die zulk een buitengemeenen aanleg had, is vroeg gestorven; Madlener heeft de kunst vaarwel gezegd, en alléén Stortenbeker is zich dapper blijven weren. Stortenbeker heeft ernstige dierenstudiën gemaakt, en zijne koeien en ossen, die hij bij voorkeur in zonnige weiden met heldere luchten schildert, hebben het voorrecht, welgemaakt van lijf en leden te zijn, hetgeen men van het rund der jongeren niet dikwerf zeggen kan. Is de bouw zijner dieren juist en nauwkeurig, het groen zijner weiden en boomen is nu en dan wat te vinnig en schel. Stortenbeker genoot de leiding van zijn broeder Jan, en voorts van de dierenschilders Van de Sande Bakhuijzen en Tom.

Al de Stortenbeker's hebben trouwens een artistieken aard. De oudste, Jan, is een uitmuntend decoratieschilder, die met smaak en talent menig salon versiert. Voor de kunstzaal op het lustslot Het Loo schilderde hij o. a. de Hollandsche Schilderschool, in vorm en groepeering aan Paul de la Roche's hémicycle des Beaux Arts herinnerende. De jongste Stortenbeker (Kees) is bekend om de vlug geschilderde vogels, die dan ook

op alle tentoonstellingen gevlogen zijn. Van de twee andere broeders was de een een voortreffelijk violist, die het door zeldzame energie en aanhoudende studie zóover heeft weten te brengen, dat hij nu in Nederlandsch Indië een eerste viool speelt .... als Directeur van onderwijs. De vierde, Jacques Stortenbeker, is een verdienstelijk pianist.

C. Bisschop en P. Stortenbeker zouden geen Castor en Pollux zijn, indien zij niet in smaak en neiging met elkaàr overeenkwamen. Zoo zijn beiden groote verzamelaars van kostbare oudheden. Waar hun oog iets echt antieks en tevens fraais ontdekt, leggen zij er beslag op.

Wanneer men de woning van Bisschop slechts binnentreedt, bespeurt men al dadelijk dat men zich in een museum van oudheden bevindt. Van het portaal tot den ingang van het atelier heeft reeds allerlei schoons en zeldzaams het oog getrokken. De werkplaats zelve is niet overladen, maar de geheele woning is in zeventiende-eeuwschen stijl gemeubeld.

Bisschop is de schilder van het schitterend effect. Dit zit hem zoo in merg en been, dat, toen hij nog op de banken der Haagsche teeken-academie naar het antiek pleister en het leven teekende, die eigenaardige opvatting der natuur reeds in al zijne studiën uitblonk.

Vandaar dat ook de ateliers van W. H. Schmidt te Delft, H. van Hove te 's Gravenhage en later Comte te Parijs, die hij achtereenvolgens bezocht, op zijne krachtige individualiteit weinig invloed hadden. Van den aanvang af zag Bisschop de natuur op eene geheel eigenaardige wijze: een sterk lichteffect, waartoe al de overige partijen der schilderij moeten medewerken, even als het gevolg van een vorstelijk personage dient om des te meer glans op de hoofdfiguur te doen vallen.

Eene der tours de force van Bisschop bestaat hierin, om eene of meer figuren te plaatsen tegen een sterk verlichten witten muur; een Léotard-sprong met het penseel, waarin deze kunstenaar uitmunt, en die hem, vooral op tentoonstellingen, tot een zeer gevaarlijken buur maakt. Sterker tegenstelling kan men zich niet voorstellen. Het moeilijk probleem wordt door den vaardigen kunstenaar echter uitmuntend opgelost. Het schitterend licht en bruin, de waarde en de qualiteit der stoffen — dit alles geeft Bisschop zoo meesterlijk weer, dat het een waar genot is, zijne luid sprekende schilderijen te beschouwen. De actie der figuren staat in het werk van dezen kunstenaar achter bij haren schilderachtigen tooi. Zij spreken meer tot het oog dan tot de ziel. Meestal zijn Bisschop's helden en heldinnen in Friesche kleedij, en zeer dikwijls in

Hinlopensche kleederdracht, die, wat kleuren-harmonie betreft, buitengemeen fraai blijkt te wezen.

Ter Amsterdamsche Tentoonstelling van 1871 bevond zich de »Trouwdag" van Bisschop, zeker een zijner merkwaardigste doeken. Tegen een schitterend witten muur staat een jongman, de knoop van zijn wambuis in den spiegel bewonderende, terwijl zijne aanstaande vrouw er in eene bevallige houding naar ziet. Op den tweeden grond, in zonnigen goudachtigen toon, is een muziekant aan 't stemmen van zijn instrument, terwijl eene beminnelijke Friezin den bruiloftsdisch in orde brengt.

Bisschop waagt de stoutste dingen om met zijne tegenstelling van prachtige kleuren te verblinden. Men herinnere zich den aanvalligen blonden jongen in zijn schitterend gewaad met »de kleinodiën der Koningin", gelijk de studie heette, op het kussen dat hij draagt; het onmogelijke is daarin beproefd om het vonkelende en schitterende dier edelgesteenten door de kleuren van het palet uit te drukken.

Dit blondgelokt aristocratisch kopje behoorde tot het trio, dat Bisschop ter wereldtentoonstelling te Parijs in 1878 vertegenwoordigde. Een Friesch binnenhuis en een levensgroote beeltenis der Friesche barones v. W. R. vormden zijne twee overige bijdragen.

In het eerste doet eene mooie blanke Friezin van melk en bloed hare schaatsen aan. Eene andere, in 't zwart, half met den rug naar den toeschouwer gekeerd, draait een slijpsteen, waarop een vader of broer de schaats scherpt. Links ziet men door de half geopende deur een stoeren jongen Fries het meisje wenken, toch gauw met hem mee te komen. Een echt vaderlandsch tafereel, waarin het sterk contrast van kleur en van licht en donker, die Bisschop's werk steeds kenschetst, zoo ver mogelijk is opgevoerd. Het bijwerk, zooals in deze compositie de slede en 't priksleetje, was rijk en droeg ontzaglijk tot het schoon geheel bij.

Ofschoon geen waar vriend van Bisschop het schilderen van portretten de sterke zijde zijner kunst zal noemen, is meer dan eenmaal door hem iets zeer voortreffelijks op dat gebied voortgebracht. Daartoe behoort m. i. het portret zijner moeder, dat van den beroemden schrijver Motley, den kunstschilder door wijlen H. M. koningin Sophie besteld, en bovengenoemde beeltenis der Friesche adelijke vrouw. Ook in die portretten handhaaft de schilder zijne opvatting: concentratie van het licht en sterke tegenstelling, om zijne figuren zooveel mogelijk te doen spreken.

Van die reeks kunstwerken, welke voor het grootst

gedeelte in Engeland koopers vonden, is er een dat het salon van baron van Hardenbroek van 's Heeraartsberg te 's Gravenhage versiert en ter Haagsche tentoonstelling van 1869 grooten bijval vond. Onder den titel van »het gestoorde gebed" stelt de kunstenaar een schoon jong meisje in levensgrootte voor, dat van haar kerkboek opziet. Het groote lichtpunt is het fijne mooie kopje der jonkvrouw, en een meesterwerk zal een ieder roemen den zwarten, doorzichtigen sluier, die een gedeelte van het voorhoofd bedekt.

Voor mij blijft deze schepping van den uitstekenden kunstenaar eene der schoonste van zijne hand. Het imponeert door pittige tegenstelling van toon.

Bisschop is ook vermaard door zijne aquarellen, die hij tot eene hoogte weet op te voeren, dat zij in kracht bijna voor geene schilderij in olieverf onderdoen. Men herinnert zich gewis tentoonstellingen in de zalen der Maatschappij Arti et Amicitiæ te Amsterdam of van de Hollandsche Teekenmaatschappij te 's Gravenhage, waar de prachtige teekeningen van den Frieschen meester dikwerf eene der »great attractions" vormen.

Eene voortreffelijke waterverfteekening, naar de reeds genoemde schilderij »De Trouwdag", werd door de Hollandsche Teekenmaatschappij in 1876 te 's Gravenhage

tentoongesteld. Zij was buitengemeen groot, zonder witten rand en in vergulde lijst, en herinnerde in dien vorm aan de aquarellen der Engelsche kunstenaars in de »Society of painters in water-colours" te Londen. Zij bevat al de uitmuntende eigenschappen der schilderij, en vooral trof de uitvoerigheid en kracht, waarmee stoffen, zooals b. v. het jak en buis van bruid en bruidegom, behandeld waren.

Dat man en vrouw één zijn, is zelden treffender gestaafd geworden dan door Bisschop en zijne echtgenoote, Kate Swift, te Londen op 6 April 1836 geboren. Hoe trouw hier de gade den man volgt ziet men aan de kunstwerken van mevrouw Bisschop, die, naar dezelfde concentratie van licht strevende, hetzelfde genre beoefenende, eene eensgezindheid op kunstgebied verraadt, die inderdaad merkwaardig is. Toch leven beide echtgenooten gescheiden — wat hun atelier betreft. In de artistieke woning, waar het geringste tot het kostbaarste voorwerp van huiselijk gebruik uit de 16e en 17e eeuw afkomstig is, heeft ieder zijne eigene werkplaats. Na den arbeid beoefent men er de gezelligheid in de kostbaar gemeubelde vertrekken, waar het oog te gast gaat aan al die kunstig gebeeldhouwde, rijk geweven en artistiek geslagen voorwerpen, door Bisschop van wijd en zijd

J. STROEBEL
C. SPRINGER
J. G. VOGEL
TH. ROCHUSSEN
W. MARIS
J. MARIS
A. MAUVE
J. WALTER.

bijeengebracht, om er op het Boomsluiterswater te 's Gravenhage een Museum Cluny in miniatuur van te maken, dat met evenveel goeden smaak als onbekrompenheid is gerangschikt.

Doet Bisschop's uiterlijk u dadelijk aan een schilder denken, dat van

Charles Rochussen,

die met hem staat te praten, herinnert eer aan een ridder uit de kruistijden of een krijgsman van onzen tijd. Rochussen is een onzer populairste kunstenaars. Noem zijn naam in een of anderen kring, die de kunst nauwelijks van aanzien kent, en toch zult gij er onmiddellijk de herinnering aan deze of gene welbekende historische compositie van den genialen kunstenaar opwekken.

Hoort men soms glimlachend zeggen, dat Rochussen het ideaal der kunstkoopers en welberekende vrienden is, omdat hij zijne prachtige schetsen en teekeningen meestal voor een appel en ei afstaat — niemand verwondert zich daarover, die de onuitputtelijke bron zijner gaven en de bijzondere goedheid van zijn hart kent. Rochussen is een Rothschild met de teekenpen, en een millionnair, die zijne roeping beseft, is immers

gul met de bankjes van duizend. Anderen, die met hun klein kapitaal van talent moeten woekeren, trachten er den hoogsten interest van te krijgen en kunnen zulke mildheden niet doen. Maar Rochussen, die met zeldzame gemakkelijkheid en vaardigheid de eene compositie op de andere laat volgen, die daarenboven verwaandheid en eigendunk aan de middelmatigheden overlaat, ja die zelfs zijne groote gaven te gering telt — Rochussen deelt, juist ten gevolge van een en ander, des te gemakkelijker zijne kostbare doeken en teekeningen uit.

Wilde men de statistiek bij zijne kunst noodigen en eene lijst samenstellen van al hetgeen zijne kunstvaardige hand gewrocht heeft, de wereld zou verbaasd staan over de vruchtbaarheid zijner scheppingskracht, die aan het nimmer ledige kruikje der weduwe herinnert. De gulheid van Rochussen in het wegschenken zijner kunstproducten wordt derhalve alleen geëvenaard door de gemakkelijkheid, waarmede de rijkbegaafde kunstenaar steeds voortgaat den cyclus zijner composities uit te breiden.

Omtrent eene halve eeuw lang teekent en schildert Rochussen die reeks kostelijke beelden, landschappen, binnenhuizen, gevechten, genre-stukken en historische composities uit allerlei tijdperken, van de tunica der

Romeinen, het wambuis der middeleeuwen en den incroyable uit den tijd van het Directoire tot de dames en heeren van onzen tijd. Dit alles strooit hij uit op ontelbare paneeltjes, doeken en vellen papier, nimmer een of ander onderwerp herhalende, steeds nieuw, frisch en vol verrassingen.

Teekenen vooral, hetzij met sapverf of houtskool, is Rochussen's element. Een kunstenaar met zulk eene rijke verbeeldingskracht, zulk eene kennis van de wereldgeschiedenis, van zeden en kleederdrachten, vermeit zich bij voorkeur in het schetsen van groote en schitterende compositiën met tallooze gevarieerde figuren. Daar vindt men dan ook Rochussen in al zijn glans en rijkdom, in al zijne kunst van groepeeren, in zijne zeldzame kennis van het tijdvak dat hij voorstelt. Men herinnere zich, om er slechts een paar te noemen, de »Verrassing van Rotterdam onder Brederode en Bossu," het geïllustreerd verhaal van Beatrijs, van Gijsbrecht van Amstel en van Floris V.

Karakter en stand der figuurtjes zijn steeds onverbeterlijk juist. Of Rochussen de ruiters van het eerste keizerrijk, dan wel Melis Stoke afbeeldt, hij kent het kostuum tot in de geringste onderdeelen, en zal u die haarfijn uitleggen.

De geheele wereld is daarbij zijn domein. Rochussen

komt in Augustus 1870 aan het strand te Scheveningen, en vermaakt zich waarschijnlijk met het gewichtig voorkomen dat een eenvoudig luitenant van de jagers of huzaren zich geeft, als hij met den kijker in de Noordzee staart om de geduchte vijandelijke vloot te verkennen. Het humoristisch penseel van onzen kunstenaar gaat aan het werk en maakt van die soldaten op het duin een allergeestigste schilderij. Aldus wordt alles aan zijn veel omvattende kunst cijnsbaar gemaakt.

Wij hebben hier vooral te doen met een kunstenaar die, begaafd met een scherpen blik en zeldzame vlugheid in het opnemen en teruggeven, alles van zijn geheugen en kennis verwacht. Van bedaarde, volhardende studie naar model of landschap is bij hem geene sprake. De uitvoerigheid en kracht, die anderen aan het nauwgezet schilderen naar de natuur danken, kan men bij Rochussen niet verwachten, die alles uit herinnering of verbeelding voortbrengt. Doch welk een keurig geheel, hoe juist is ieders houding en karakter met een paar toetsen uitgedrukt, hoe aardig en los is elke groep voorgesteld. Bij hem is alles vol leven en ziel, alles tintelt en is in beweging.

Vooral is Rochussen ook een meester in 't maken

van houtskoolteekeningen, die juist voor breede schetsen zulk een ruim en heerlijk veld openen. Geen vlugger en beter middel dan de luchtige en mollige houtskool om op de maagdelijke vlakte, in breede massa's licht en bruin, het visioen zijner verbeelding over te brengen. Sedert men het middel heeft uitgevonden om houtskool zoodanig op het papier te doen hechten, dat zij onuitwischbaar wordt, heeft menig kunstenaar een mild gebruik daarvan gemaakt. Geene stof, die gemakkelijker te verwerken en zachter is; die beter geschikt is om indrukken, opwellende gedachten en effecten snel op papier te brengen, dan de breede houtskool met haar zilvergrijze tint. Zwart krijt en potlood zijn veel weerbarstiger, zij weerstaan herhaalde pogingen om ze weer van het papier te doen verdwijnen, wanneer men daarmede te donkere tinten heeft aangebracht; houtskool daarentegen geeft bij een zachten druk haar donkerste tinten, en vliegt van 't papier als men slechts even klopt of blaast.

Rochussen kent al de geheimen van dit buigzaam hulpmiddel en weet er verrassende resultaten mee te verkrijgen. Men herinnere zich slechts »eene lezing onder Karel den Groote", »Melis Stoke" en »Op het Slagveld". In het bijzonder de twee eerstgenoemde kapitale teekeningen, die het eenig en nimmer te hoog

gewaardeerd talent van groepeeren, de zeldzame kennis van zeden, gewoonten en kleederdracht, de studie en verscheidenheid der gelaatsuitdrukking zoo in alle opzichten kenschetsen.

Rochussen is daarbij evenzeer bibliophile als kunstenaar. Ik herinner mij nog, hoe een tiental jaren geleden Rochussen, Sam Verveer en mijn persoon, langs de boekenstalletjes der voormalige Botermarkt drentelende, de eerste onmiddellijk aan 't snuffelen ging, of misschien onder al dien rommel niet wat goeds of belangwekkends voor hem kon wezen. Dat teekent den boekenliefhebber.

Dat Rochussen een van Sam Verveer's beste vrienden was, bewijst dat hij van vroolijkheid hield. Dertig, veertig jaar geleden waren de schilders veel vroolijker en geestiger dan tegenwoordig. Aan kleeding en voorkomen herkende men hen toen reeds op straat. Zij schilderden trouwens ook zon en licht, terwijl de tegenwoordige mannen van het penseel bij voorkeur de natuur weergeven als haar 't weenen nader dan 't lachen staat. Nog altijd zijn onder de jongeren tal van vermakelijke avonturen en luimige tooneelen uit dien goeden vroolijken tijd in omloop. Vraagt men naar de helden of aanleggers dier kostelijke grappen, dan zijn het gemeenlijk Rochussen en Sam Verveer,

die de ziel der toenmalige Haagsche schildersbent waren. Onuitputtelijk zijn de verhalen, waaruit het vernuft en de goede luim van Rochussen zoo ruimschoots blijken. Uiterst gevat in het antwoorden, met het zeldzaam talent begaafd om een ieders voorkomen, stem en houding na te bootsen, steeds nieuwe grappen verzinnende, was Rochussen onder al zijne levenslustige gildebroeders zeker de meest gezochte, de uitstekendste. Al werden er bovendien ook de onbetaalbaarste grappen uitgehaald, zij waren en bleven slechts eene verpoozing na degelijke studie. De cyclus van Rochussen's werken bewijst het. De veelbegaafde kunstenaar, die in 1815 te Rotterdam geboren werd, was leerling van Nuijen en Waldorp. Oorspronkelijk bestemden zijne ouders hem voor den handel, zoodat hij eerst op twee-en-twintig-jarigen leeftijd, na zes jaar lang op het kantoor te hebben doorgebracht, het schilders-atelier betrad. Rochussen heeft Europa doorkruist en met zijne opmerkingsgave daar natuurlijk velerlei stof voor zijn kunst opgedaan. Steeds gaat hij voort met den interest van zijn kapitaal wijd en zijd te verspreiden, en al moge het haar vergrijsd zijn, geest en hart blijven even jong en frisch als zijne geestdrift voor het schoone en de lust in het voortbrengen van kunstwerken.

Springer,

die met Rochussen zit te praten, is door zijne gezetheid en kalmte 't contrast van zijn naam. Zijne kunst is niet overweldigend en aangrijpend als een koor van Wagner of een tooneel uit Shakespeare's drama; zij is lieflijk en harmonieus als een lied van Kücken, uitvoerig en boeiend als eene beschrijving van Dickens. Zoo men wil is het eene burgerlijke kunst, die zich er toe bepaalt, de getrouwe afbeelding, het welgelijkend portret van het dorp onzer inwoning of de stad onzer geboorte te conterfeiten; maar juist omdat zij onder een ieders bereik blijft, is zij in hooge mate populair.

Honderden en duizenden herkennen in de voorstelling van het Stadhuis te Alkmaar, een buurtje te Hoorn, Neurenberg of het raadhuis te Paderborn, het huis dat zij bewonen, de buurt hunner vrienden, de heerlijke plek, waar zij genotvolle oogenblikken doorbrachten. Aan dat feest der oogen ontbreekt niets; alles is met bewonderenswaardige nauwgezetheid weêrgegeven. — 't Schijnt ons alleen nu schilderachtiger toe, dan we het in de werkelijkheid vonden. Dat is het geheim van den kunstenaar, die het juiste oogenblik gekozen heeft,

waarop het stadsgezicht zich het schoonste voordeed, en die daarenboven het pittoreske sterk weet te doen spreken. Men herinnere zich o. a. het stadhuis te Paderborn, een van de m. i. voortreffelijkste schilderijen, die Springer gewrocht heeft. Met eene vaardigheid, die u doet vermoeden, dat de schilder zijn penseel als eene schrijfpen hanteert, is dit rijke stadsgezicht in al zijne bijzonderheden op het doek gebracht, bijna had ik gezegd: geschreven.

Springer staat derhalve in zijne opvatting lijnrecht tegenover de zoogenaamde impressionisten. Hij behoort tot die kunstenaars, die meenen dat decoratie-schilderwerk des avonds op grooten afstand en eene schilderij op doek of paneel meer van nabij bezien moet worden. Als het schilderachtige van een dorps- of stadsgezicht hem treft en hij er zich toe zet, daarvan de getrouwe afbeelding te maken, dan behoort z. i. de aanschouwer niet naar de bedoeling van den kunstenaar te raden, maar heeft men het recht dezelfde duidelijkheid en nauwkeurigheid als in de natuur zelve te verlangen. Uit Springer's werk spreekt die meening volkomen. Van raadsels en logogryphen met penseel of potlood is hij een vijand.

Men ziet het uit de correcte lijnen der gebouwen, dat er bouwmeestersbloed door de aderen van dezen schilder

gewaardeerd talent van groepeeren, de zeldzame kennis van zeden, gewoonten en kleederdracht, de studie en verscheidenheid der gelaatsuitdrukking zoo in alle opzichten kenschetsen.

Rochussen is daarbij evenzeer bibliophile als kunstenaar. Ik herinner mij nog, hoe een tiental jaren geleden Rochussen, Sam Verveer en mijn persoon, langs de boekenstalletjes der voormalige Botermarkt drentelende, de eerste onmiddellijk aan 't snuffelen ging, of misschien onder al dien rommel niet wat goeds of belangwekkends voor hem kon wezen. Dat teekent den boekenliefhebber.

Dat Rochussen een van Sam Verveer's beste vrienden was, bewijst dat hij van vroolijkheid hield. Dertig, veertig jaar geleden waren de schilders veel vroolijker en geestiger dan tegenwoordig. Aan kleeding en voorkomen herkende men hen toen reeds op straat. Zij schilderden trouwens ook zon en licht, terwijl de tegenwoordige mannen van het penseel bij voorkeur de natuur weergeven als haar 't weenen nader dan 't lachen staat. Nog altijd zijn onder de jongeren tal van vermakelijke avonturen en luimige tooneelen uit dien goeden vroolijken tijd in omloop. Vraagt men naar de helden of aanleggers dier kostelijke grappen, dan zijn het gemeenlijk Rochussen en Sam Verveer,

die de ziel der toenmalige Haagsche schildersbent waren. Onuitputtelijk zijn de verhalen, waaruit het vernuft en de goede luim van Rochussen zoo ruimschoots blijken. Uiterst gevat in het antwoorden, met het zeldzaam talent begaafd om een ieders voorkomen, stem en houding na te bootsen, steeds nieuwe grappen verzinnende, was Rochussen onder al zijne levenslustige gildebroeders zeker de meest gezochte, de uitstekendste. Al werden er bovendien ook de onbetaalbaarste grappen uitgehaald, zij waren en bleven slechts eene verpoozing na degelijke studie. De cyclus van Rochussen's werken bewijst het. De veelbegaafde kunstenaar, die in 1815 te Rotterdam geboren werd, was leerling van Nuijen en Waldorp. Oorspronkelijk bestemden zijne ouders hem voor den handel, zoodat hij eerst op twee-en-twintig-jarigen leeftijd, na zes jaar lang op het kantoor te hebben doorgebracht, het schilders-atelier betrad. Rochussen heeft Europa doorkruist en met zijne opmerkingsgave daar natuurlijk velerlei stof voor zijn kunst opgedaan. Steeds gaat hij voort met den interest van zijn kapitaal wijd en zijd te verspreiden, en al moge het haar vergrijsd zijn, geest en hart blijven even jong en frisch als zijne geestdrift voor het schoone en de lust in het voortbrengen van kunstwerken.

Springer,

die met Rochussen zit te praten, is door zijne gezetheid en kalmte 't contrast van zijn naam. Zijne kunst is niet overweldigend en aangrijpend als een koor van Wagner of een tooneel uit Shakespeare's drama; zij is lieflijk en harmonieus als een lied van Kücken, uitvoerig en boeiend als eene beschrijving van Dickens. Zoo men wil is het eene burgerlijke kunst, die zich er toe bepaalt, de getrouwe afbeelding, het welgelijkend portret van het dorp onzer inwoning of de stad onzer geboorte te conterfeiten; maar juist omdat zij onder een ieders bereik blijft, is zij in hooge mate populair.

Honderden en duizenden herkennen in de voorstelling van het Stadhuis te Alkmaar, een buurtje te Hoorn, Neurenberg of het raadhuis te Paderborn, het huis dat zij bewonen, de buurt hunner vrienden, de heerlijke plek, waar zij genotvolle oogenblikken doorbrachten. Aan dat feest der oogen ontbreekt niets; alles is met bewonderenswaardige nauwgezetheid weêrgegeven. — 't Schijnt ons alleen nu schilderachtiger toe, dan we het in de werkelijkheid vonden. Dat is het geheim van den kunstenaar, die het juiste oogenblik gekozen heeft,

waarop het stadsgezicht zich het schoonste voordeed, en die daarenboven het pittoreske sterk weet te doen spreken. Men herinnere zich o. a. het stadhuis te Paderborn, een van de m. i. voortreffelijkste schilderijen, die Springer gewrocht heeft. Met eene vaardigheid, die u doet vermoeden, dat de schilder zijn penseel als eene schrijfpen hanteert, is dit rijke stadsgezicht in al zijne bijzonderheden op het doek gebracht, bijna had ik gezegd: geschreven.

Springer staat derhalve in zijne opvatting lijnrecht tegenover de zoogenaamde impressionisten. Hij behoort tot die kunstenaars, die meenen dat decoratie-schilderwerk des avonds op grooten afstand en eene schilderij op doek of paneel meer van nabij bezien moet worden. Als het schilderachtige van een dorps- of stadsgezicht hem treft en hij er zich toe zet, daarvan de getrouwe afbeelding te maken, dan behoort z. i. de aanschouwer niet naar de bedoeling van den kunstenaar te raden, maar heeft men het recht dezelfde duidelijkheid en nauwkeurigheid als in de natuur zelve te verlangen. Uit Springer's werk spreekt die meening volkomen. Van raadsels en logogryphen met penseel of potlood is hij een vijand.

Men ziet het uit de correcte lijnen der gebouwen, dat er bouwmeestersbloed door de aderen van dezen schilder

stroomt, en dat hij met grooter kennis en conscientie dan velen zijner vakgenooten de architectonische schoonheid der gebouwen doet uitkomen.

Daarbij bevolkt Springer zijne zonnige straten, grachten en pleinen met eene reeks aardige figuren. Juist die stoffage vol verscheidenheid, altijd met smaak en vernuft bijeengebracht, schenkt groote levendigheid aan zijne schilderijen, en de leek, die eerst op eenigen afstand het geheel, het stadsgezicht heeft aanschouwd, treedt met vernieuwde belangstelling naderbij om zich in al het mooie bijwerk te vermeien. Daarvoor behoeft Springer het talent van anderen niet te borgen, en met dezelfde bekwaamheid als hij de pittoreske gebouwen van Holland en Duitschland afbeeldt, brengt hij den Noordhollandschen boer of Westfaalschen landman ten tooneele.

Gemeenlijk laat Springer over zijne straten en grachten een vroolijk zonnetje schijnen, dat de teekenachtige gevels des te meer uitkomen, het groen der boomen tintelen doet, en het licht en bruin des te verrassender maakt. Zoo herinnert men zich ongetwijfeld zijne stadsgezichten van Amsterdam, van de breede grachten der hoofdstad, gestoffeerd met figuren uit de 17e eeuw en zoo levendig, tintelend en bezield, als men zich de fiere Amstelstad van destijds denken kan.

Is het wonder, dat een jongman van aanleg, te Amsterdam geboren, zich aangetrokken gevoelde door het uitnemend schilderachtige van de stadsgezichten zijner geboorteplaats, door de typische woonhuizen en de geestige stoffage, de nevelige luchten en het water met zijne schepen. Motieven tot in het oneindige biedt Amsterdam daartoe aan en Springer heeft het zijne er toe bijgedragen om de pittoreske hoofdstad in het buitenland te doen waardeeren. Op bijna iedere tentoonstelling is een proeve zijner kunst, en de liefhebbers betwisten elkaar zijne schilderijen met zulk een vuur, dat dezen kunstenaar steeds voor twee, drie jaren doeken besteld zijn. Van het buitenland is het vooral Duitschland, dat in zijne voornaamste kabinetten werken van Springer bezit.

Ofschoon Springer een leerling van den stadsgezichtschilder Karssen is, vindt men niets van de opvatting van dezen laatste in Springer's kunst terug. Als zelfstandig kunstenaar heeft deze zijn eigen weg gebaand. Hij heeft zelfs — hetgeen onder schilders eene bijzonderheid mag heeten — zijn eigen huis gebouwd. Toen ik Springer onlangs in zijne woning, Vondelskade 141, bezocht om den kunstenaar eens in zijne werkplaats te ontmoeten, vernam ik dit toevallig.

Gelijk Springer daar voor zijn ezel zat, in een net,

ruim vertrek, met eenige uitvoerige studiën aan den wand en een paar antieke meubelen versierd, was de omgeving geheel in overeenstemming met den eenvoudigen kunstenaar en zijne smaakvolle kunst. Even ordelijk en net als schilder en werkplaats waren, is ook zijn penseel. Kalmte en opgeruimdheid spreken uit het werk en den kunstenaar. Byron's hartstochtelijke poëzie heeft hier nimmer den drempel overschreden, maar Poot's gedichten en De Bull's binnenhuisjes kunnen er inheemsch zijn.

Springer teekent in waterverf zijne studiën naar de natuur. Daarnaar schildert hij zijne doeken; nu en dan ziet men ook van zijne hand teekeningen in sapverf en in houtskool met zulk eene virtuositeit uitgevoerd, dat men ook daarin den vaardigen meester herkent. Zulk eene vruchtbaarheid is alleen verklaarbaar door groote vlijt en liefde voor zijne kunst, en evenals Thomas à Kempis slechts rust vond

in een hoekje,
met zijn boekje,

kan men aannemen, dat Springer in zijn rustig atelier aan de vriendelijke Vondelskade de aangenaamste uren van zijn leven doorbrengt.

Achter dat groepje zit

J. Stroebel,

de binnenhuis-schilder, met eenige andere kunstenaars druk te praten. Aan zijne elegante figuur en de zorg, die hij aan zijn toilet besteedt, zou men afleiden dat hij in zijne jeugd de jeune-premier van het schilderskorps was. Stroebel behoorde tot die groep aangename, vroolijke schilders, van welke Rochussen, Sam Verveer, H. van Hove, P. Vertin en anderen de trouwe leden waren. Bij den ouden heer B. J. van Hove leerde Stroebel de eerste gronden, doch weldra kwam hij onder leiding van Huibert van Hove, die destijds deze zelfde groote zaal van »Pulchri Studio" tot atelier had ingericht. Daar schilderde Stroebel binnenhuizen uit de 17e eeuw, curieuse doorkijken, waar de koude dagtoon van den voorgrond eene pikante tegenstelling met den tintelenden zonneschijn in het verschiet vormt.

Huib van Hove had het in die binnenhuizen ver gebracht, en waren zijne meeste schilderijen niet door het zoogenaamd »glaceeren" (eene doorschijnende kleur met veel olie dun over 't geschilderde uitstrijken) en het misbruik van ondeugdzame verwen bedorven, dan zou men nu nog die zeldzame uitvoerigheid en dat mooi licht en bruin bewonderen.

Toen Stroebel later op zich zelf stond, heeft hij, ofschoon hetzelfde genre blijvende beoefenen, het programma zeer uitgebreid. Zoo is hij er verwonderlijk goed in geslaagd om het schilderachtig effect van den zonneschijn in een vertrek allerverrassendst weer te geven. Wie eene schilderij aan Stroebel bestelt, bedingt er dan ook vooral een »zonnetje" bij.

Kon onze Samuel van Hoogstraten nog eens uit het graf verrijzen, hij zou gewis Stroebel aan zijn hart drukken. En toch, ondanks de gedeeltelijke navolging van het genre, dat onze oud-Hollandsche virtuoos zoo voortreffelijk behandelde, is Stroebel in vele opzichten oorspronkelijk. Het pleit voor de schranderheid en tevens voor de bescheidenheid van den kunstenaar, dat zijne doeken gemeenlijk den titel dragen van: »Voorportaal in de 17e eeuw". Immers de figuren zijn hier bijzaak en vervullen zelden grootere rol dan de zwijgende personen ten tooneele. Daarin ligt ook geenszins de kracht van dezen schilder, maar wel in het weergeven van het lichteffect in al zijne phasen, de verscheidenheid van tonen in gang en portaal. Dit is het doel van den kunstenaar, en hierin slaagt hij gemeenlijk uitmuntend. Geeft hij ons Regentenkamers te aanschouwen, dan weet hij de kloeke mannenkoppen zoo fiksch en breed te toetsen, dat

men hem nu en dan een naneef van Hendrik de Keyzer zou willen noemen. Een zijner belangrijkste schilderijen, die hem op de tentoonstelling van Arti in 1877 de Koninklijke medaille deed verwerven, is: »Vondel voor de burgemeesteren van Amsterdam", en voorts »De Regentenkamer in de zeventiende eeuw", in het bezit van den heer L. V. Ledeboer, te Rotterdam.

Toen Stroebel eens met Sam Verveer naar eene tentoonstelling te Gent reisde, hadden zij daar in het hotel een vermakelijk avontuurtje, dat mij nu voor den geest komt. Onderweg hadden zij een bekende uit den Haag ontmoet, die zich bij hen aangesloten had. Toen zij 's morgens aan 't ontbijt kwamen, vertelde Sam op de smakelijkste wijze der wereld, dat hij al vroeg door een zacht tikje aan zijne deur wakker was geworden, en op zijne vraag: wie daar was? met een allerliefst stemmetje had hooren antwoorden: »La blanchisseuse, monsieur". — Toen was Sam gauw opgestaan en had daar het liefste en aardigste waschmeisje voor zich gezien, dat ooit hare blanke armen aan 't zeepsop had overgeleverd. De kennis had met stralende oogen geluisterd en toen begeerlijk gevraagd: of zij den volgenden morgen weêr zou komen? Dat dacht Sam wel.

Den volgenden morgen zeer vroeg wordt er inder-

daad aan de deur van den »kennis" geklopt. Deze scheen er op verdacht te zijn, en antwoordde vlug: »Qui là?" — »La blanchisseuse, monsieur!"

»Je viens immédiatement, belle enfant!" luidt het teeder gefluisterd antwoord. Snel trekt de kennis een enkel kleedingstuk aan, ontsluit in een oogwenk de deur en — staat tegenover Sam Verveer in nachttoilet, die hem allerhartelijkst uitlacht.

Stroebel is zeer muziekaal en evenals vroeger Verveer en Vertin een steunpilaar van de zangvereeniging Cecilia, waartoe hij reeds meer dan 30 jaren behoort.

P. Vertin,

eene korte dikke gestalte, vriend en tijdgenoot van Stroebel, Verveer en Rochussen, was, evenals Verveer, leerling van den ouden heer B. J. van Hove, den deken der Haagsche schilders, die op 3 November 1880, in den hoogen leeftijd van 90 jaren overleden is. Vertin is het genre van zijn meester blijven beoefenen, en schildert vaderlandsche stadsgezichten, met allerlei bijwerk gestoffeerd, dat soms door Rochussen daarop gebracht wordt. Een natuurlijke toon is daarin de hoofdverdienste. Vroeger was Vertin bij de vermakelijke voordracht der Tiroolsche zangers en

andere opvoeringen de onmisbare metgezel van Sam Verveer.

De oude heer B. J. van Hove, die eerst kort voor zijn dood eervol ontslagen werd als decoratie-schilder van den Koninklijken Nederlandschen Schouwburg alhier, was een der oprichters van Pulchri. Tal van schoone decors zijn niet alleen door hem voor Opera en Nederlandsch Tooneel geschilderd; maar in dien tusschentijd vond de ijverige man nog gelegenheid, vaderlandsche stadsgezichten te schilderen.

Zijn zoon, Johannes Hubertus van Hove, leerling van zijn vader, van zijn broeder H. van Hove en van Ch. Comte, debuteerde als houtgraveur onder leiding van Henri Brown, ging later schilderen en wisselt nu het maken van tooneel-decors met het penseelen van genrestukjes af. Eene »huwelijksplechtigheid in het Haagsch stadhuis", ter jongste Arti-tentoonstelling, is een gelukkig specimen zijner opvatting. De decors van de opera's Hamlet, Aïda en Carmen zijn insgelijks van zijne hand.

In zijne nabijheid bevinden zich de heeren

J. G. Vogel, W. en **J. F. van Deventer.**

Frederik de Groote zou de beide eersten, om hunne

lengte, ongetwijfeld in zijn regiment grenadiers ingelijfd hebben.

Vogel's »Geldersche heiden", waarvan de Rijksverzameling op het paviljoen te Haarlem een uitmuntend specimen bezit, doen zijn kunstenaarsnaam zeker het meest eer aan. In het schilderen dier heuvelachtige gronden, van het blonde zand tegen de paarsch-bruinachtige tinten der heide, is hij bijzonder gelukkig. Een enkele maal behandelde hij met gunstigen uitslag een Zwitsersch motief, uit het rijk gevuld schetsboek op een zijner uitgebreide tochten door Zwitserland getrokken. Niets verraadt in opvatting of uitvoering, dat Vogel een leerling van Schelfhout is, in wiens atelier hij eenige j. 'n doorbracht.

Als voorzit. · van Pulchri Studio, werd Vogel in 1873 lid der 'Nederlandsche Commissie ter Wereldtentoonstelling te Weenen, en trad daar zoo kloek en vastberaden op, dat aan zijne geestkracht en volharding voor een deel het welslagen onzer kunstafdeeling aldaar te danken was. Zoo'n Vogel in de hand, zei Verveer, was beter dan tien in de lucht.

De gebroeders Van Deventer hebben beiden hunne opleiding genoten bij hun oom Van de Sande Bakhuijzen. Doch evenmin als Vogel zijn zij navolgers van hun meester geworden.

W. Van Deventer heeft het strand, de zee, en vooral de rivier in hunne tallooze verscheidenheid van kleur en tinten, in hun geestig spel van licht en bruin, in hun vrede en opstand, tot zijne studie gekozen. Vooral het IJ, tijdens Van Deventer te Amsterdam woonde, heeft hem tal van bevallige motieven doen vinden, waarvan de aangename toon en uitvoerige behandeling de hoofdverdienste uitmaken.

Zijn broeder, J. F. Van Deventer, schildert bij voorkeur het landschap met vee. Moderner in zijne opvatting dan Willem Van Deventer, heeft hij zekere eenheid van richting met Julius Bakhuijzen gemeen.

J. Van Deventer weet nu en dan den indruk der natuur forsch en krachtig weer te geven; een zijner best geslaagde werken was m. i. »Wolfhezen bij avondstond", op de Tentoonstelling te Rotterdam van 1879, waarin boompartijen en grond, reeds in schaduw gehuld, de pikante tegenstelling vormden met het betooverend kleurenspel van de ter kimme neigende zon. De omtrekken in de schilderijen van J. Van Deventer zijn dikwerf wat te vaag en onbestemd, hetgeen aan het juist uitdrukken van het karakter der voorwerpen schaadt.

In zijne nabijheid bevindt zich

wiens dikte en breedte minder in 't oog zouden vallen, als zij die niet met zijne kortheid moesten deelen. Zijne lange, achter de ooren gestreken haren, geven hem min of meer het voorkomen van een Duitschen componist. Maris zou men den apostel der nieuwe richting kunnen noemen. Eerst leerling van Stroebel en Huib Van Hove, heeft hij later de Antwerpsche academie bezocht, om vervolgens te Parijs onder Hébert en later op zich zelf, te schilderen en te studeeren, en door de Commune op de vlucht gedreven, zich wederom te 's Gravenhage, zijne geboorteplaats, te vestigen.

Toen Jakob Maris als een jongen van zeventien jaar zijn eerste schilderijtje een beschermer kwam aanbieden, schonk deze hem daarvoor — een stropdas. De jonge schilder was verbaasd en teleurgesteld. Moest hij het zinnebeeldig opnemen en bedoelde de Maecenas er mede, dat hij zijn palet wel aan de wilgen kon hangen? Toen hij met zijn stropdas thuis kwam, maakte men het den armen jongen duidelijk, dat de gierigheid van den Maecenas de meeste schuld aan 't dwaze geschenk had. Hij troostte zich, en toen zijne moeder van de afschuwelijke stropdas een mooi los dasje voor

hem gemaakt had, was hij tevreden. Weinig dacht hij toen, dat zijne doeken later in Engeland en Frankrijk tegen hooge sommen zouden verkocht worden.

Maris heeft zich vereenzelvigd met de opvatting van Dupré, Corot, Rousseau en andere Fransche schilders, zonder daarom hun slaafsche navolger te worden. In plaats van de natuur weer te geven in al hare détails en uitvoerigheid, gelijk zij zich aan den gewonen mensch voordoet, aanschouwen zij haar als 't ware met een half gesloten oog, in groote massa. Deze richting zet zich niet neder om eerst een getrouw beeld van dit of dat onderwerp te schilderen, maar zij wil alleen den indruk weergeven, dien een of ander natuurtafereel op haar kunstenaarsgemoed gemaakt heeft. Daarom verwaarloost zij desnoods alle détails, om het visioen van kleur en toon, dat haar getroffen heeft, in al zijn geur en glans, in al zijne diepte en intensiteit terug te geven.

Uit dat oogpunt beschouwe men de opvatting van Jakob Maris. Aldus beoordeele men b. v. zijne stadsgezichten van Schiedam en Amsterdam. Wie daarin een getrouw portret wilde zoeken, zoude zich zeer teleurgesteld zien. Maris heeft een gedicht van toon en kleur willen tooveren. Het licht en bruin, de stemming van het geheel heeft hem in de natuur getroffen,

en hij vertolkt dien indruk op magistrale wijze. Van nabij bespeurt men ternauwernood lijnen of vormen; het is een visioen van den kunstenaar. Niet de natuur stelt Maris ons voor, maar eene natuur, zooals hij die in zich opgenomen en verwerkt heeft.

Wij hebben niet, evenals de vliegen, oogen, waarmede wij op hetzelfde oogenblik naar alle kanten kunnen zien, om de duizenderlei bijzonderheden van een tooneel met gelijke belangstellnig te beschouwen. Zoo ook redeneeren de impressionisten en verwijderen al 't overtollige van de plek die hen bekoort, zoodat al het omringende niet veel meer wordt dan een accompagnement, een »solo mit Brummstimmen". De impressionist zoekt de natuur in haar grootsten eenvoud te geven; maar dat hoekje, dat simpele plekje, wenscht hij dat ons dan ook in de stemming brenge, waarin hij zelf verkeerde. Hij wil, gelijk Lagenevais, in zijn salon van 1875, in de Revue des deux mondes, zoo sierlijk en onvertaalbaar zegt: »Il veut étudier la moiteur de sa peau, le duvet de son épiderme"; minder haar structure wil hij teruggeven dan wel hare carnation, »son parfum, sa physionomie, als 't ware hare stoffelijke ziel."

Ongetwijfeld zou grootere nauwgezetheid in den vorm, keuriger uitvoerigheid en scherper aanduiding

der omtrekken en onderdeelen den schoonen droom van toon en kleur gedeeltelijk doen verloren gaan. Want zoodra de impressionist hiertoe overging, zou zijne creatie, evenals een of ander droomgezicht bij 't ontwaken, verdwijnen.

Dit is, naar mijne meening, het groote verschil in opvatting tusschen de voorstanders der impressie, de zoogenaamde grijze school, en de partijgangers der oudere richting, die met Cherbuliez blijven volhouden, dat de leek volkomen ongevoelig is voor de bekoorlijkheden van het geheimzinnige en de verlokkingen van het onbestemde, onbegrijpelijke en onafgewerkte. De leek wil niet begrijpen: »dat eene schets belangwekkender is dan eene schilderij."

In de kunst is echter m. i. plaats voor alle richtingen; evenals in den hemel vele woningen zijn, zoo vindt men ook in het rijk der kunst verscheidene wegen, die elk hun eigenaardig schoon bezitten.

De zwakke zijde der nieuwe richting is vooral het verwaarloozen van den juisten vorm. Kleur en toon, de stemming van het geheel, het staat bij haar zóó hoog aangeschreven, dat zij er den omtrek, de studie van den vorm om verzuimt.

Jakob Maris kent echter ook den vorm terdege; zijn genre is zeer uitgebreid, want nu eens biedt hij

ons een stadsgezicht, dan weder eene vrouwen-figuur of een kindje, straks weder een strand aan, en telkens treft u de kracht en harmonie zijner opvatting.

Onder hen, die deze richting volgen, behoort ook zijn broeder

Willem Maris,

die meer uitsluitend het Hollandsch landschap met vee tot zijne studie gekozen heeft.

Willem Maris is een meester in het uitdrukken van de stemming der natuur. In zijne doeken is inderdaad ruimte en atmosfeer, afstand en diepte; men gevoelt er zich buiten, ademt er als 't ware de frissche lucht in, en vermeit zich in het wazig verschiet. Het vee graast ver in de weide, en op zekeren afstand wordt de illusie der werkelijkheid verrassend. Zoodra men echter nader treedt, dan blijkt alles er nog uit te zien als de schepping op den vierden of vijfden dag, en laat ook de nauwkeurigheid der vormen dikwerf te wenschen over.

De avond van een warmen zomerdag, waarop de droomerige koeien onbewegelijk aan den waterkant peinzen, en de heete lucht drukt, wordt voortreffelijk door hem weergegeven. Hij brengt 't rund onder het

geboomte, en weet het groen zoo sappig te schilderen en den toon van het geheel zoo juist te vatten, dat men zijne impressie der natuur bewondert.

Grijze lachten schildert W. Maris bij voorkeur; een zonnetje op zijne doeken is even zeldzaam als een gulle lach op 't gelaat van Thorbecke was.

Vooral met één motief heeft Willem Maris lauweren behaald, en wel met zijne eendjes, die hij verwonderlijk fraai weet te schilderen. Nu eens komen die vlugge diertjes tegen het geheimzinnig lommer uit; dan weder dartelen en schommelen zij aan den rand van een kroozig slootje.

De aquarellen van Maris zijn gezocht en even krachtig en bewonderenswaardig van diepte als zijne schilderijen.

Die zelfde richting volgt

A. Mauve,

naar wiens opvatting men niet licht zou vermoeden, dat hij leerling van P. F. Van Os en W. Verschuur geweest is. Vroeger schilderde hij dikwerf met Bilders zamen, en menig doek is door beider hand geteekend.

Schapen en heide zijn in den laatsten tijd dikwerf

Mauve's lievelingsmotieven. Gelijk hij zijne kudde schapen aan den oever der beek laat weiden, geeft Mauve van ons duinlandschap een beeld vol natuurwaarheid en bekoorlijkheid. Er is diepte en ruimte in zijne schilderijen; de plannen schuiven voortreffelijk achter elkaâr, en de kalmte en rust der eigenaardige streek wordt uitnemend door hem uitgedrukt. Een andermaal grazen de schapen langs de helling van den duinheuvel en is 't alsof men er de frissche lucht inademt. Het zonnetje, dat hij laat schijnen, is soms wat flets, de toon van het geheel echter bijzonder fijn.

Ook in den winter brengt Mauve ons op de heide en vertolkt hare onafzienbare ruimte en kille leegte. In de stallen zoekt hij het pikant effect, en weet van een invallend licht een heerlijk doek te maken.

Drie, vier doeken staan op zijn eenvoudig atelier naast en achter elkaâr. Ginds eene kudde schapen, waarboven zich eene dunne, ijle lucht welft; naderbij een helder, zonnig duingezicht met paard en kar; verder ploegende paarden in schaduw met eene lucht vol werking, en daarachter koeien onder 't groen.

Nog twee zeer verdienstelijke impressionisten zijn de heeren

F. J. Du Chattel en Th. De Böck.

Mij trekken de aquarellen van Du Chattel dikwerf nog meer aan dan zijne schilderijen. Het schetsachtige der schilderij, waardoor de omtrekken dikwerf te vaag en onbestemd en de massa's te weinig gedetailleerd blijven, is in eene teekening geen bezwaar. Soms doen de schilderijen dezer beide talentvolle kunstenaren wel eens aan Cherbuliez's woorden denken: »Zulk een impressionist is iemand, die zich niet bekommert om de behoefte, welke de leek heeft, om te vatten wat men hem voorhoudt of om zijn afkeer van raadsels en hieroglyphen."

Maar wanneer Du Chattel, zooals op de jongste tentoonstelling van teekeningen der Hollandsche Teekenmaatschappij, op een vel papier zulk eene diepte en ruimte weet te tooveren, de fijn blauwe lucht in den gladden waterspiegel doet weerkaatsen, dan is het enthusiasme met zijne groote gaven gewettigd.

Een prachtig effect der warme avondzon en de werking eener betrokken lucht, die aan den horizon in een heerlijke lichtmassa overgaat, deden daarbij Du Chattel als een kunstenaar vol diep gevoel waardeeren.

Van den heer Th. De Böck bevatte de tentoonstelling

te 's Gravenhage in 1878 en die te Rotterdam in 1879 eene schilderij vol talent. Het eerste gaf de lente in al hare frischheid en zonnigheid; het tweede deed, zonder eenige gezochtheid, de natuur in al hare ruimte en diepte uitkomen. Wanneer De Böck's kennis en studie van den vorm met zijn uitmuntend gevoel voor kleur meer gelijken tred zal gaan houden, zal hij zeker een der eersten onder onze landschapschilders worden.

Die zelfde opvatting zijn de heeren

F. P. Ter Meulen, J. Neuhuys, M. Boks en **Tony Offermans**

toegedaan.

Ter Meulen is nog een leerling geweest van den dierenschilder Van de Sande Bakhuyzen. Na eene poos het atelier bezocht te hebben, liet hij echter in 1861 de kunst varen om zich aan de studie der letteren te wijden, waarin hij het tot candidaat bracht. Doch steeds bleef het bij hem: entre ces deux mon coeur balance, en — de weegschaal ging op nieuw ten voordeele van de kunst over, die hij in 1870 weder opvatte en tot heden trouw gebleven is.

Met zijn penseel toont hij een begaafd volgeling

der nieuwe richting te zijn; de licht- en schaduwzijde daarvan vindt men in zijne heiden met schapen terug; met zijne pen, die hij kloek hanteert, heeft hij in een paar artikelen in De Gids de roeping der kunst gekenschetst.

Ook de heer J. Neuhuys behoort met hart en ziel tot de zoogenaamde »grijze school". De stemming der natuur weet de heer Neuhuys soms voortreffelijk weêr te geven; de »regenbui", ter Haagsche tentoonstelling van 1878, was daarvan een welsprekend bewijs.

Tony Offermans is een leerling van Blommers, en ofschoon zijne eerste proeven deden vermoeden, dat hij aan het figuur den voorrang zou verleenen, heeft hij zich in den laatsten tijd meer aan het landschap gewijd. Zijn »Dorpstimmerman" op de Haagsche tentoonstelling van 1878, was een goede intree: een natuurlijke toon en een aardig lichteffect maakten er de verdienste van uit. Tony Offermans is daarbij de gezelligheid in persoon; geestig en vol aardige invallen, in hooge mate muziekaal, gelijk het den zoon van mevrouw Offermans-Van Hove betaamt, wordt zijn gezelschap zeer gewaardeerd.

In het schilderen van den fijnen duingrond met enkele boomen heeft de heer Boks menigmaal een allergeluk-

kigst motief gevonden. Ofschoon leerling van den landschapschilder Van Borselen, helt zijne opvatting meer naar de nieuwere school over.

Boks is echter geenszins een slaafsch navolger, maar geeft de natuur op zijne wijze weer. Op verschillende tentoonstellingen hebben de duinlandschappen van Boks door hunne waarheid en natuurlijkheid de welverdiende aandacht getrokken.

Julius van de Sande Bakhuyzen

zoon van den bekenden dierenschilder, in voorkomen en houding de dorpseenvoud zelf, kan gerust met Musset zeggen: Je bois dans mon verre. Door zijn streng, onvermoeid studeeren der werkelijkheid, toont hij de degelijkheid zijner opvatting en behoudt zijne zelfstandigheid. Dat onafgebroken raadplegen der groote leidsvrouw geeft steeds nieuwe veerkracht aan zijn talent. Bakhuyzen kleeft niet slaafsch deze of gene richting aan, al dragen zijne laatste werken ook de bewijzen, dat hij den invloed der impressionisten niet geheel ontkomen is. Niet licht zal zich Bakhuyzen laten verleiden tot een dier halsbrekende toeren, waartoe het zien en navolgen van vreemde kunst zoo licht noopt. Ook stelt hij zich niet tevreden met iets half voltooids,

J.B. TOM
F.J. DU CHATTEL
J.W.v. BORSELEN
J.N. BILDERS
K. KLINKENBERG
L. APOL
J.W.A. SANDE BAKHUYZEN
J.WALTER.

mits het een krachtig geheel vertoone. Evenmin laat hij zich medesleepen door den bijval en de toejuichingen, die een gelukkig onderwerp te beurt vallen, om het geroemde stuk ontelbare malen te herhalen. Verscheidenheid is eene van Bakhuyzen's hoofdverdiensten. Nu eens schildert hij den »Vijver in het Haagsche bosch" en »Zuid-Hollandsche boerderij" (tentoonstelling van Amsterdam 1871); dan weder »de Vlietbrug bij Leiden", waarin met zulk eene virtuositeit het wonderschoone wolkenheir gebrosseerd is, om ter Arti-tentoonstelling van 1878 een »Avondlandschap" te geven, waarin de stille schaduwtoon langs de kalme rivier tegenover de schitterende lucht als 't ware eene levendige herinnering aan zoo menigen zomeravond was, gelijk wij er allen hebben genoten. Zóo vonkelde en glansde dan ook de heerlijke lucht achter het geboomte en het roodbruine kasteel in schaduw. Later (in 1879 in Arti) aanschouwden wij van hem twee motieven uit Duitschland, die wederom zoo geheel afwijken van al hetgeen tot heden van zijn penseel bekend was.

Toen wij daareven Julius Bakhuyzen ontmoetten, zal iedereen onwillekeurig tegelijkertijd aan zijne zuster, mejuffrouw G. J. Van de Sande Bakhuyzen, hebben

gedacht, die onze tentoonstellingen met zulke gezonde, frissche bloem- en fruitstukken opluistert.

Wie kent het begaafd trio niet, de dames

Bakhuyzen, Adriana Haanen en **Marguerite Roosenboom,**

die met zooveel virtuositeit het lieflijk genre van bloemen en vruchten beoefenen. In smaakvolle rangschikking en verscheidenheid geven zij elkaàr weinig toe, maar in opvatting zijn zij zoo verschillend, dat een kenner niet licht de rozen of druiven van juffrouw Roosenboom met die van hare beide mede-kunstenaressen verwarren zal.

De compositiën van juffrouw Haanen zijn dikwerf uitgebreider dan die harer twee kunstzusters; ik herinner mij gele en roode rozen van haar, zoo magistraal getoetst, het losse, doorschijnende en de fijne schakeeringen zoo heerlijk teruggevende, dat men aan verf noch penseelen meer dacht. In hare fruitstudiën bereikt juffrouw Haanen soms eene kracht en diepte, die het door haar beoefend genre hoogere waarde schenken.

Juffrouw Bakhuyzen is hierin hare evenknie. Zoo gezond, frisch en natuurlijk schildert en teekent zij

hare bloemen en vruchten, dat men een bezoek van de vogelen des hemels uit het sprookje van Apelles niet onverwacht zou vinden.

Het schoone talent van juffrouw Roosenboom kan, dunkt mij, niet beter en gunstiger gekenschetst worden dan door hare treffende schilderij »Herinnering", ter Rotterdamsche tentoonstelling van 1879. Rozen en klimop slingeren zich om eene guitare, deels met rouwfloers bedekt. Het geheel trekt onweerstaanbaar aan door den heerlijken toon en het fijngevoelige der opvatting. De grondtoon harer kunst is ernst en distinctie. Hare rozen zijn minder kleurig, het bijwerk is stiller en gedempter, soms doet de olijfkleurige toon voor overdrijving vreezen, maar over het geheel heeft de fijne, teedere opvatting van juffrouw Roosenboom's scheppingen voor mij eene zeldzame aantrekkingskracht.

Als men juffrouw Haanen noemen en over juffrouw Maria Vos zwijgen wilde, zou het zijn alsof men Aagje Deken van Betje Wolff scheidde. Beiden toch, de dames Haanen en Vos, zijn eveneens door innige vriendschap aan elkaar verbonden, bewonen één huis te Oosterbeek, hebben één gezamenlijk atelier en, zou men haast bij het aanschouwen van enkele harer werken zeggen, schilderen van één palet.

In het schilderen van Stillevens vindt men onder de tegenwoordige schilders de weergade niet van juffrouw

Maria Vos.

Hare kloeke, echt artistieke opvatting herinnert aan onzen Weenix en Heda. Niet minder uitmuntend van uitvoering dan van tegenstelling van kleuren, bekoren hare sprekende, zonnige stillevens het oog door hunne groote natuurlijkheid en krachtigen toon. Verbeeld u eene eetzaal met vakken door deze vier dames beschilderd; stel u daarin een welvoorzienen disch voor, waaraan het begaafd quartet gezeten is, dat even eenvoudig en bescheiden is als hare kunst boeiend en schitterend.

Niet minder bekend en geëerd dan deze kunstenaressen, is Mevrouw

Ronner-Knip

te Brussel, de populaire dierenschilderesse, die een veel moeilijker genre beoefent. Slechts door de studie der anatomie, de volledige kennis van het dier, dat men wil afbeelden, door het geduldig toezien en de fijne waarneming zijner bewegingen en eigenaardig-

heden, is het mogelijk, het volkomen natuurlijk weer te geven. Een figuurschilder kan modellen nemen, geeft dezen den stand dien hij verlangt en brengt het daarmede een heel eind ver. Natuurlijk is ook het model slechts een gebrekkig hulpmiddel, en waar het op de uitdrukking van een gemoedstoestand, op actie aankomt, moet de schilder in de éérste plaats weten en gevoelen, hoe hij dit zal voorstellen, en kan hij het model vóór hem slechts met omzichtigheid raadplegen.

In dit moeilijk genre nu heeft mevrouw Ronner het zéér ver gebracht, en vooral het leven der katten zoo nauwlettend gadegeslagen, dat zij ons die in alle standen en steeds even waar voorstelt. Daarbij is zij coloriste, zoodat elk karakterstukje ook in dat opzicht veel aantrekkelijks heeft. Haar dieren-epos is nimmer uitgeput. Telkens voegt zij er een geestig couplet bij, en telkens zijn wij op nieuw verrast door eene of andere looze streek harer guitige katjes. Welk eene studie en voortdurend gadeslaan en onthouden, eer men in staat is, de als kwikzilver zoo bewegelijke diertjes op het doek te brengen; want iedereen begrijpt, dat van gezet schilderen naar het leven hier geen sprake kan zijn.

Van al deze dames is mejuffrouw

Thérèse Schwartze,

te Amsterdam, dochter van wijlen den bekenden portret-schilder, die o. a. van professor Opzoomer zulk eene uitmuntende beeltenis maalde, zeker de jongste. Zou men het de kleine tengere gestalte aanzien, dat zij het penseel zoo kloek, als 't ware mannelijk, hanteert? Juffrouw Schwartze maakt van het menschbeeld een ernstige, diepe studie, en behoort tot de zeer weinige vaderlandsche artisten, die er naar streven, den mensch in zijn gemoedsleven te schilderen. Volledige kennis van den vorm is daarvoor noodig. De portretten en studiën, die juffrouw Schwartze tot heden te aanschouwen gaf, bezitten inderdaad groote artistieke waarde. Gedachtig aan de groote meesters, zorgt zij er voor, alle bijwerk dat schaden kan, achterwege te laten en het licht om den kop van haar model te concentreeren, ten einde het oog niet van het voornaamste af te leiden. Zij versmaadt al die lichtkleurige sieraden, kanten, linten en strikken, die den trots der mama's uitmaken, doch de wanhoop der fijngevoelige kunstenaarszielen zijn. Ik denk hierbij aan de beeltenis van het bevallige, donkerblonde meisje (Tentoonstelling van Arti 1879), met den zwart-vilten hoed op en het donkere kleedje aan, tegen een olijf-

kleurigen achtergrond uitkomende. Met breeden toets is dat kopje geschilderd, en de kloeke hand, die de trekken modelleerde, schijnt zeker van hare zaak. Het donzige der huid, het vleezige, dat zoo moeilijk is weer te geven, is daarin uitgedrukt. Juffrouw Schwartze, die hare eerste opleiding van haren vader ontving, daarna te Munchen studeerde en herhaaldelijk Parijs bezocht, schrijdt in de kunst nog steeds voorwaarts.

Het drietal, dat ginds bijeenzit, en wier ernstige gezichten eer aan de leden van een kerkeraad doen denken, zijn de heeren

J. W. Van Borselen,

uit Gouda geboortig,

J. B. Tom en **W. C. Nakken.**

Dit trio behoort tot de conservatieve richting in de schilderkunst. Van Borselen schildert met bijzondere uitvoerigheid en smaakvolle natuurlijkheid ons mooi Hollandsch landschap, doorsneden met vaarten, aan wier oevers de zilveren wilg, nu eens geknot, dan weder in volle glorie, een onmisbare versiering is. In die motieven slaagt hij vooral gelukkig, en de liefhebbers,

die eene schilderij van zijne hand verlangen, dringen er gemeenlijk op aan dat er wilgjes op zullen staan. Landschappen bij storm weet Van Borselen verwonderlijk goed weer te geven, en het koude en grillige van zulk een natuurtoestand voortreffelijk uit te drukken. Ofschoon Van Borselen een tijdlang leerling van Schelfhout geweest is, kan men aan zijn voortreffelijk werk geen invloed van den meester bespeuren.

Zoo begaf zich de heer Tom op lateren leeftijd, toen hij reeds alom bekend was, onder de leiding van Schelfhout om de frischheid van kleur, die hij verloren meende te hebben, te herwinnen. En klinkt het niet vreemd, dat Tom en Schelfhout, in dezelfde stad wonende, elkaàr vóór dien tijd niet eens persoonlijk kenden? Wel had de bescheiden eenvoudige Tom, als hij Schelfhout's woning aan het Kanaal voorbijging, dikwerf bij zich zelven gedacht: »daar woont »nu die knappe, geniale man!"

Tom mag als een toonbeeld van ijzeren volharding genoemd worden. Als loteling-kanonnier 2de klasse, woekerde hij in 1832 met al den vrijen tijd die hem bleef, om zich aan het teekenen en schilderen te wijden. Gelukkig vond hij in den kolonel Kellner een welwillend hulpvaardig chef, die den ijverigen kanonnier zooveel mogelijk van allerlei lastige en tijdroovende baantjes

onthief, en hem toestond tweemaal daags van Delft naar Den Haag te wandelen om er op den dag in het Koninklijk Kabinet van schilderijen te kopieeren en des avonds boven de Korenbeurs te teekenen. De dierenschilder P. Van Os leidde zijne studiën eenigszins, en Tom bracht het weldra zóóver, dat zijn kolonel, die trotsch op zulk een soldaat was, hem op de generale inspectie voor het front riep..... met eene schilderij onder den arm, die de goedkeuring van den kunstlievenden generaal Paravicini verwierf.

Doch weldra was de diensttijd van den schilder-kanonnier verstreken, en waagde de onbemiddelde jongeling het, met de geringe stoffelijke behoeften die hij had, zich geheel en al aan de kunst te wijden. Van lieverlede werd zijne kunst opgemerkt en gewaardeerd. Onze vette weiden met hare mooie runderen, blonde, zilverachtige schapen en geiten, onder eene zonnige heldere zomerlucht, zijn het geliefkoosd veld van dezen kunstenaar. Met zijn uitvoerig penseel weet hij de vacht der schapen keurig weer te geven. Niet minder zorg besteedt hij aan het landschap. Een blanke, fijne toon is het kenmerk zijner kunst. Eenmaal heeft Tom het vreedzaam veld verlaten, om een paar vechtende stieren af te malen (Tentoonstelling te Amsterdam in 1871), en is ook hierin talentvol

geslaagd. Op grooten afstand, en vooral op tentoonstellingen, maken de schilderijen van Tom weinig ophef, maar van nabij bekoren hare uitvoerigheid en smaakvolle techniek.

Paarden en ezels vormen de voorname motieven van den heer

W. C. Nakken.

Zijn vruchtbaar, gemakkelijk penseel brengt eene reeks bevallige, zonnige tafereelen voort, die hij grootendeels uit Normandië heeft medegebracht. De mooie, stevig gevormde paarden, de open binnenplaatsen, het landschap, het typig costuum der vrouwen — alles heeft Nakken daar zóó aangetrokken, dat hij voor het meerendeel uit den voorraad zijner studiën put, om nu eens eene »uitspanning", dan weder een »hooibouw", later een »marktgang" te schilderen, waarvan de verdienste in een aangenaam koloriet en zorgvuldige behandeling bestaan.

J. J. Destrée

ontving zijne kunstopvoeding van Schelfhout en houdt zich sedert ijverig bezig met het schilderen van landschappen en strandgezichten, van welke laatsten,

Scheveningen bij ondergaande zon, op de Haagsche Tentoonstelling van 1878, bijzonder in den smaak van het publiek viel.

Zijn tijdgenoot, de heer

J. G. Smits,

schildert stads- en dorpsgezichten, evenals zijn meester S. Verveer. Ook boerenerven, aardig met figuren, kippen en geiten gestoffeerd, teekent en schildert hij bij voorkeur. Zijne aquarellen worden door de liefhebbers gewaardeerd.

O. Eerelman

is evenals Nakken paardenschilder, doch brengt meer actie in zijne compositiën dan de laatste. Nu eens laat hij zijne rossen in den circus galoppeeren, dan weder draven zij langs de renbaan. Oorspronkelijk heeft de heer Eerelman zich te Brussel voor figuurschilder bekwaamd, maar zijn debuut als paardenschilder is zóo gelukkig geweest, vooral nadat zijn prachtig circuspaard op de Tentoonstelling te Rotterdam in 1879 geprijkt had, dat hij zich op dit terrein wel zal blijven ontwikkelen.

Ook

Ferdinand Lintz

schildert bij voorkeur paarden en honden, dikwerf in beweging, en bij voorkeur met Scheveningen tot achtergrond. Menigmaal weet hij een Scheveningsch buurtje aardig met honden en voertuigen te stoffeeren.

H. J. Van der Weele,

die het penseel nu en dan laat rusten om op burgerdag- en avondschool en ambachtschool onderwijs te geven, neemt de natuur met zooveel liefde waar, dat zij hem, uit erkentelijkheid, daarvoor beloont. Zijne »ploegpaarden" op de Haagsche Tentoonstelling van 1878 waren zeer natuurlijk en in aangenamen toon geschilderd.

J. H. Weissenbruch

heeft eene geheel andere opvatting. Hoor hem opbruisend, luidruchtig en driftig praten. Hij is de stormwind, in tegenstelling van den calme plat van zoo velen zijner kunstbroeders. Ook in zijne kunst is hij bijzonder, ontgloeiend voor een schitterend licht-

effect, voor eene rijk bewolkte lucht, waartusschen de zon zegevierend als eene hemelkoningin te voorschijn treedt. In het schilderen dier contrasten is J. H. Weissenbruch een meester. Had hij het uitdrukken der stof, het voltooien zijner prachtige effecten evenzeer in zijne macht als het weergeven eener heerlijke kleurenharmonie, zijne doeken zouden meesterstukken zijn. Doch de uitvoering is niet altijd even zorgvuldig en de verschillende plannen wijken geenszins steeds even zuiver achter elkaâr. Om hem te onderscheiden van zijn neef Jan Weissenbruch, den welbekenden stadsgezichtschilder, onlangs te 's Gravenhage overleden, noemde men J. H. »den vroolijken Weis". — Inderdaad is hij altijd even opgewekt en vroolijk, origineel en kernachtig in de wijze van zich uit te drukken, in tegenstelling van wijlen zijn neef, die het Nederlandsch laconisme vertegenwoordigde, doch overigens een uitmuntend man en knap kunstenaar was. Jan Weissenbruch mocht in zijne opvatting even oorspronkelijk als zijn neef heeten, en de wijze, waarop hij de natuur zag en het spel van zon en licht op onze oud-Hollandsche buurten weergaf, was zeer pittoresk en origineel. Er was echter soms iets hards en stijfs in de grachten en stegen van Jan Weissenbruch, en niemand zou uit zijne kunst hebben afgeleid, dat hij het atelier van

Sam Verveer bezocht had. Een vernuftig man zei eens dat er hagel in de luchten van Jan Weissenbruch's schilderijen zat, om daarmeê het koud blauwe aan te toonen. Een geboren verzamelaar was Jan Weissenbruch. Zoo herinner ik mij, dat hij bij het gedenkfeest onzer onafhankelijkheid in 1863 alles bijeenbracht wat op dat feest betrekking had; tot zelfs een exemplaar der zakdoeken met opschriften die toen verkocht werden, en aanplakbiljetten van alle bals en pretjes, die ter gelegenheid daarvan werden gegeven. Van den papierenstrijd over de ontwerpen voor het monument van 1813 bezat hij een volledig geheel, waaraan niets ontbrak.

Hetzelfde thema, het ouderwetsche Hollandsche stadsgezicht, is sedert eenige jaren opgenomen door den heer

J. C. K. Klinkenberg,

een leerling van C. Bisschop, met wien hij dan ook blijkbaar de liefde voor sterk lichteffect gemeen heeft.

Eenmaal, ter Arti-tentoonstelling van 1875, bewoog Klinkenberg zich op geschiedkundig terrein. Inderdaad een zeldzaam feit, dat een jong kunstenaar moed en volharding genoeg bezat, om zijne krachten aan zulk eene worsteling te beproeven. Stoffelijk voordeel kan men daarvan gemeenlijk niet verwachten, en dit alleen

is in onze materiëele eeuw dikwerf reeds voldoende, om den kunstenaar naar gemakkelijker middelen te zien grijpen. In eene oorspronkelijke compositie stelde hij in de Burcht van Leiden Van der Werff voor, aan de burgers de schepen met levensmiddelen toonende. De vereeniging tot verzameling van moderne kunst te Amsterdam beloonde deze kloeke poging door het omvangrijk doek aan te koopen, terwijl de Jury het de koninklijke gouden medaille waardig keurde.

Doch zijn eigenlijken naam heeft Klinkenberg te danken aan de zon, die hij zoo eigenaardig op zijn doeken weet te noodigen. Zoo is »De Vijverberg" te 's Gravenhage, nu in het museum Boymans te Rotterdam, waar men de zon tusschen en op de kastanje-boomen ziet glanzen, verrassend schoon, en zeker wel het meest uitblinkende van hetgeen Klinkenberg gewrocht heeft. Later tooverde hij die zelfde zon op gezichten te Nijmegen, Sneek, Delft en elders. Zijn procédé blijft bewonderenswaardig, doch in die concentratie van licht komt nu en dan iets vreemds, dat minder aan de warme, tintelende zon dan wel aan de uitwerking van elektriek licht herinnert. Een zijner keurige paneeltjes is de ingang van het Binnenhof te 's Gravenhage, door eene bleeke zon beschenen, en waarbij met talent

en groote getrouwheid al die aardige spelingen van licht en slagschaduw, al die heldere reflectietonen zijn weergegeven.

Klinkenberg's vriend,

L. F. H. Apol,

werd voor kunstenaar in de wieg gelegd en had zich al zeer weinig moeite te geven om zijn grooten aanleg te ontwikkelen. Apol bracht eenigen tijd in het atelier van den vroolijken Hoppenbrouwers door, waar hij teekende en schilderde, en ontwikkelde zich verder van zelf. IJs en sneeuw trokken hem in het bijzonder aan, en weldra verraste hij kenners en kunstenaars met keurige, fijn gevoelde schilderijen, waar hij in een gamma van grijze tonen zoo juist en waar de natuur weet te vertolken. Rijk begaafd als Apol is, geeft hij zonder veel moeite het aanzijn aan tal van bevallige stukjes, die nu en dan »le défaut de ses qualités", zijne te groote gemakkelijkheid in het voortbrengen, door hunne oppervlakkigheid verraden. Reeds in 1869 kocht het Rijk op de Haagsche Tentoonstelling voor de verzameling op het Paviljoen te Haarlem een Winter in het bosch van Apol, een stuk dat het pittoreske van het deels met sneeuw bedekte woud

voortreffelijk deed uitkomen. Een jaar vroeger kocht de oude Schelfhout een keurig paneeltje van Apol, een zijner eerste schilderijtjes, een paar varkens in 't zonnetje voorstellende, dat vol geest en leven was. Den grooten kunstenaar, die een scherp oog had, hoorde ik toen zeggen: »die jongen zal 't ver brengen". En Apol brengt het inderdaad ver, al evenaart zijne studie ook geenszins zijn aanleg; hij brengt het zelfs tot — de Noordpool, aan welke expeditie hij deel genomen heeft om ginds in het barre Noorden door de grootsche ijs- en sneeuwbergen tot het scheppen van nieuwe kunstgewrochten geïnspireerd te worden.

Niet altijd schildert Apol ijs en sneeuw, en op de jongste Tentoonstelling te Rotterdam bevond zich van zijne hand een riviergezicht, tintelend van licht en leven, vol ruimte en diepte, waarop de matte glans van den waterspiegel zeer natuurlijk was afgebeeld. De meesten zullen echter m. i. wel de voorkeur gegeven hebben aan zijn »Winteravond", waarin de ondergaande zon in eene heerlijke schakeering van tonen was uitgedrukt.

Zou men Apol, keurig en modieus gekleed als hij is, eer voor een saletjonker dan een schilder houden,

in den bewegelijken heer achter hem, die nu en dan met de handen door zijne lange grijs-witte haren strijkt, herkent men den artist reeds op zeer verren afstand. Het is

Johannes Warnardus Bilders.

Hoor hem in gloeiende woorden over het betooverende der natuur spreken; zie, hoe de beeldende kunstenaar u met groote beweeglijkheid en gebaren vol uitdrukking het geheimzinnige en wegsleepend schoone zijner aangebeden meesteresse, de natuur, tracht te beschrijven; luister naar zijne dichterlijke schildering van die fluisterende stemmen in de eenzaamheid, die aanbiddelijke macht van toon en kleur; — en gij zult erkennen, dat Bilders de natuur niet anders zou kunnen vertolken dan hij doet.

Vergelijkt men de opvatting van Schelfhout en Koekkoek met die van Bilders en Roelofs, dan verbaast men zich over de uiteenloopende uitkomst, die de studie der natuur in hunne werken voortbrengt.

Schelfhout gaf van die heerlijke eeuwige bron alleen het lieflijke en behaaglijke met zorg en uitvoerigheid weêr, al bleef hem ook de kracht en diepte onzer oud-Hollandsche kunst vreemd; Koekkoek drong in het

karakter van het geboomte door, en wist de fiere eiken en gladde beuken zoo nauwkeurig af te beelden, dat het voor de mannen der loupe een waar festijn wordt. Beiden verzuimden geen détail. Ja, den laatste zou een vergeten blaadje of tak wellicht een onrustigen nacht bezorgd hebben. Roelofs, geheel een kind van dezen tijd, streeft vooral naar kracht, en doet al zijn talent en studie samenwerken om de natuur zoo forsch en schitterend te vertolken, als zij zich in waarheid aan ons oog vertoont. Menig onderdeel wordt door hem met voordacht weggelaten, daar het terecht de taak der schilderkunst niet is, weêr te geven wat is, maar wat gezien wordt, en ons oog toch immers niet alles ziet.

Ook tot Bilders spreekt de natuur ongeveer zulk eene taal. Dringt zij echter Roelofs tot meer onmiddellijke vertolking, bij Bilders wordt ze in het hart opgenomen, gekoesterd en later op het doek uitgestort.

Eastlake, de bekende engelsche schilder en schrijver over kunst, zegt in een zijner werken: »Er moet in eene schilderij altijd veel worden weggelaten, en juist dat opofferen van nuttelooze of schadelijke bijzonderheden maakt het geheel, het heerschende denkbeeld, duidelijker en indrukwekkender. Daarom is bij het schilderen naar de natuur de groote vraag: wat is

het algemeen karakter van den ontvangen indruk? en vervolgens: wat zijn de voornaamste oorzaken van dien indruk? Immers, hetgeen wij ons van de natuur herinneren, bestaat geheel uit algemeene indrukken; de kunst moet dat algemeene denkbeeld van schoonheid weergeven."

Bilders vooral is zulk eene breede opvatting warm toegedaan. Gelijk het oog, bij het aanschouwen van een prachtig lichteffect in een bosch, slechts het geheel, de massa, omvat en den indruk van dien grootschen aanblik zou verliezen, wanneer het zich links of rechts om bijzonderheden ging bekommeren — zóó tracht ook Bilders' penseel dien indruk te vertolken. Een of ander natuurtafereel, zekere stemming, eenig luchteffect, heeft hem in verrukking gebracht; het heeft van eene eeuwige jeugd, van liefde, van weemoedige eenzaamheid, van geluk tot zijn hart gesproken. Heette hij de Musset, Geibel of Byron, hij zou in treffende verzen zijn gemoed uitstorten; nu heet hij Bilders en grijpt hartstochtelijk naar palet en penseel, en tracht dien droom van geluk, van verlatenheid of jeugd, in kleur en toon over te brengen.

Al hebben dan ook velen Bilders met den grootsten ijver en de edelste geestdrift aan het studeeren

naar de natuur gezien, iedereen beseft dat een kunstenaar met zulk eene dichterlijke ziel later in zijne kunstwerken niet geeft wat men eene getrouwe, angstvallige nabootsing der natuur noemt.

Van iemand, met zulk een warm, dweepend gemoed begiftigd, kan men geen gewoon landschap verwachten, geene boerderij met eene grazende koe, of een slootje met geknotte wilgen, alles, tot de koperen melkemmers toe, even uitvoerig voltooid.

Men kan zich hem onmogelijk voorstellen met een keurig palet en fijne penseelen, dicht voor 't doek gezeten, angstvallig elken toets wikkende en wegende. Die Bilders kent, ziet in zijne verbeelding den levendigen, opgewonden man, met groot palet en breede kwasten, op zekeren afstand van zijn doek staan, het hoofd met de lange grijze haren nu en dan als leeuwenmanen schuddend, om telkens naar zijne schepping terug te keeren en in breede zetten te verbeteren of te veranderen. Zóo moet de wording dier kunstwerken zijn, waarin vooral des kunstenaars ontzaglijk gevoel is uitgedrukt.

Bilders' kunstwerken zeggen iets; zij deelen den toeschouwer mede wat de kunstenaar daarbij gedacht en gevoeld heeft. Brengt hij het kasteel te Vorden in beeld, dan weet zijn breed penseel die vervallen

grootheid van het eenmaal fiere slot, de algeheele verlatenheid, door den woesten plantengroei, eene droefgeestige bleeke zon, welsprekend uit te drukken. Een andermaal is het »eenzaamheid", die zoo duidelijk uit de hooge knoestige eiken en de geheele voorstelling spreekt.

Oerwouden, hoog geboomte, breede schaduwpartijen dier eeuwenoude stammen, door een plotseling invallend licht nog krachtiger en somberder schijnende — ziedaar de lievelingsthema's van Bilders. Slechts zelden verlaat hij het heerlijk bosch, dat hij liefheeft als een druïde, en waarvan hij het geheimzinnig aanlokkelijke even goed in kleuren als met woorden weet te schilderen. Doch al geeft hij u een panorama — zooals het klooster St. Clara bij Wiesbaden, in het museum van moderne kunst te 's Gravenhage — of een gewoon Geldersch of Hollandsch landschap, in ieder daarvan zal zijne liefde voor tegenstelling, voor sterk licht en bruin in het bijzonder uitkomen.

Het dorp Vorden in Overijsel is echter sedert jaren de lievelingsplek van Bilders. Ginds is onze kunstenaar schutter en burger, en door zijne laatste gewrochten is 's mans naam zoo vereenzelvigd met dat vlek en het kasteel, dat deze beiden allengs hunne vermaardheid aan den kunstenaar zullen te danken

hebben. Wie hem de schoonheid van dat voor velen nog verborgen paradijs in dichterlijke taal hoorde beschrijven en hem in verbeelding naar die indrukwekkende bosschen met hunne reuzeneiken en onbelemmerden plantengroei volgde, voelt inderdaad den lust bij zich ontwaken, om ginds die nog maagdelijke, trotsche natuur te aanschouwen.

Niet altijd echter was Vorden de lievelingsplek van Bilders. Vroeger woonde hij beurtelings te Amsterdam en Oosterbeek, welke laatste plaats destijds de bron zijner studiën was. Ook in Duitschland schetste en teekende Bilders; vooral in 1859, toen koning Willem III hem eenigen tijd te Wiesbaden noodigde en den kunstenaar ginds het maken van eenige teekeningen naar de natuur opdroeg.

Weinigen zullen bij het ontmoeten van den enthusiastischen en bijzonder spraakzamen kunstenaar vermoeden, dat zijne geboorte-akte uit Utrecht de dagteekening van 18 Augustus 1811 draagt.

Behalve het schilderen heeft ook het teekenen met houtskool in Bilders een warm beoefenaar gevonden. Weinigen, die al de geheimen van dit buigzaam hulpmiddel beter kennen en er verrassender uitkomsten meê weten te verkrijgen.

Voordat een kunstenaar zijne conceptie op het doek

brengt, wil hij met het snelste hulpmiddel de schilderij zijner verbeelding schetsen; hij wenscht zich met eigen oog te overtuigen, of de bij hem ontkiemende gedachte een kunststuk worden kan. Hij grijpt naar het houtskool, bedekt het maagdelijk veld in een oogwenk met honderderlei schakeeringen; veegt en krast; vliegt met zijn kool over het papier als een veldheer naar zijne legerafdeelingen, en heeft eindelijk op het tevoren toebereid papier zijn gemoed geheel uitgestort.

Natuurlijk moest een dergelijk procédé vooral een kunstenaarsziel als Bilders toelachen. Geen talent schijnt meer geroepen dan het zijne, om met dat onaanzienlijke hulpmiddel letterlijk te tooveren. Zijne breede vertolking der natuur, die alle kleine détails over het hoofd ziet, om het groote geheel geen afbreuk te doen, zijne vurige liefde voor het pikante licht en bruin: — dat alles kan hij met dit kunstrijke middel den vrijen teugel vieren.

Met mij herinneren zich wellicht nog velen eene heerlijke en groote houtskoolteekening van Bilders op de tentoonstelling van teekeningen in de zalen van Arti et Amicitiæ te Amsterdam, in 1871. Zij was getiteld »eenzaamheid". Zonder dien titel had zij toch den indruk daarvan gegeven. Nauw kon men zich voorstellen, dat die prachtige schaduwtoon met zijn

zachte schakeeringen, de vervallene huizing, ten deele met eenig licht beschonken, de heldere boompartijen, waarin men de blaadjes zag trillen en flikkeren in het zonlicht — dat zulk een effect met nietswaardig, vluchtig houtskool bereikt was.

Sedert eenige maanden is de heer Bilders gehuwd met mejuffrouw M. Van Bosse, eene landschapschilderesse, die de opvatting van Bilders zóo warm deelde, dat men beider werk beschouwende, toch reeds uitriep: deze twee zijn één. Mevrouw Bilders is ongetwijfeld eene geboren kunstenaresse. Eenige jaren geleden debuteerde zij met een sneeuwgezicht, en ofschoon Bosboom toen blijkbaar niet alleen met raad, maar ook met daad had bijgestaan, lag daarin eene groote belofte voor de toekomst. In 1877 maakte op de Amsterdamsche Tentoonstelling een »Geldersch landschap" van hare hand eene bijzonder goede figuur. De fiere eikenboom, die daarvan het hoofdmotief vormde, drukte volkomen het karakter uit; ernstige natuurstudie sprak uit het krachtige geheel. Na deze »Kunstseelenverwandschaft" zal de overeenkomst tusschen beider opvatting zeker nog wel treffender worden.

Ofschoon

W. Roelofs,

dien ik daareven noemde, sedert 1848 te Brussel woont, is hij niettemin een Hollandsch landschapschilder in merg en been, en zelfs een van den eersten rang. Te midden van de romantiek opgegroeid en daaraan in den aanvang ook offerende, heeft Roelofs zich van lieverlede met de nieuwere richting der Fransche school van Diaz, Rousseau en Dupré vereenzelvigd. Nog onlangs zag ik eene schilderij van Roelofs uit dien eersten tijd, met die fijnheid en uitvoerigheid geschilderd, waarin men den trant van Schelfhout en Koekkoek herkent. Doch allengs werd zijne opvatting stouter en zijn toets breeder.

Roelofs is de schilder van die sappig groene weiden, waaruit de welgedane runderen slechts ten halven lijve opduiken; warme zomerdagen aan de plassen, met wuivende biezen en eendenkooien, waarboven zich eene broeiende, bewolkte lucht welft, schildert hij met zijn breed penseel zoo verrukkelijk, dat ge uw land méér gaat liefhebben om al dat eenvoudig natuurschoon, dat gij te voren niet zóo wist te schatten. Van een of ander schijnbaar nietig hoekje weet Roelofs het frissche, aantrekkelijke of pittoreske bewonderenswaardig te doen uitkomen. Niemand als hij

M.A. v. TRIGT
W. ROELOFS
C. H. F. NKES
J. PH. KOELMAN
J. M. SCHMIDT CRANS
J. VROLIJK
A. M. BAKKER-KORFF

verstaat het, den rijkdom onzer landouwen, de weelde onzer fluweelige weiden, de ruimte onzer plassen en de schilderachtige werking onzer bewolkte Hollandsche luchten zoo meesterlijk te doen gevoelen. Het Gein, de omstreken van den Leidschendam, Drenthe, Texel, Terschelling: alle deelen van ons land hebben den steeds voorwaarts strevenden kunstenaar hun cijns betaald.

Geen jaar gaat er voorbij, of Roelofs komt des zomers naar Holland, om hier als de ijverigste jonge schilder studiën naar de natuur te schilderen en te teekenen, en deze aldus hoe langer hoe intiemer te leeren kennen.

Maar niet alleen van hare lachende, vroolijke zijde toont Roelofs ons zijne aangebeden meesteresse, ook in haar ontzagwekkenden toorn, als de zwarte wolkenmassa dreigend nadert en er een felle strijd met het helle licht aanvangt. In die prachtige tegenstellingen van licht en donker schept zijne krachtige kunstenaarsziel behagen.

Zoo bezit het Haagsch museum van moderne kunst eene schilderij van zijne hand, die in 1875 op de Tentoonstelling der residentie prijkte en waarover groot verschil van meening ontstond. Het doek is getiteld: de Regenboog, en inderdaad heeft de moedige

kunstenaar het oogenblik gekozen waarop de zon, na een hevigen stortregen of donderbui, doorbreekt en men een regenboog tegen de grauwe lucht ontwaart. Het schelle vreemde licht op groen en woning tegenover den krachtigen schaduwtoon van den voorgrond zijn meesterlijk waargenomen en weergegeven. Die zelfde gewaarwording als wij dat felle contrast en dat schelle licht in de natuur zelve aanschouwen, wekte ook deze schilderij. Wij noemen zulk een effect gemeenlijk een valsch licht en weinigen onzer vinden zulk een opstand, 1789 in de natuur, om de bontheid en schrilheid mooi. Men kan twisten over de vraag, of een kunstenaar juist zulk een vreemd oogenblik bij voorkeur moet kiezen, maar heeft hij eenmaal het waagstuk doorstaan, en dit met zulk een triumf als Roelofs, dán kan men slechts de onversaagdheid van den kunstenaar bewonderen, wiens weergaloos palet met zulk eene aangrijpende waarheid dit buitengewoon schouwspel weet te vertolken.

De portefeuilles onzer verzamelaars kunnen voorts getuigen, welk een zeldzaam talent Roelofs in het teekenen met waterverf ontplooit. De Tentoonstelling van aquarellen, in April 1877 door de Maatschappij Arti et Amicitiae gehouden, en bijeengebracht uit bijzondere verzamelingen hier te lande, leverde daarvan

vooral welsprekende bewijzen. Al de groote gaven van Roelofs waren vereenigd in Het Gein, toebehoorende aan den heer Post, dat het bekoorlijke van het Hollandsch landschap zoo heerlijk uitdrukt. Malscher blauw en frisscher lucht is niet denkbaar. Heerlijk weerkaatst zich de licht bewolkte hemel in 't water en verrukkelijk golven de biezen van den polder.

Soms schijnt de breede behandeling wat overdreven en zou men de onderdeelen wat meer afgewerkt wenschen, doch in de meeste aquarellen brengt Roelofs eene kracht en diepte, waarin hij moeilijk te evenaren is.

Op steen en op de koperen plaat met de fijne etsnaald is Roelofs evenmin een vreemdeling, en behalve dit alles wordt hij in de wetenschappelijke wereld als beoefenaar der insektenkunde en vlijtig verzamelaar met eere genoemd.

Aan den dierenschilder H. Van de Sande Bakhuyzen heeft hij zijne eerste opleiding te danken.

Evenals Roelofs en mevrouw Ronner, bewoont de bekende dierenschilder

J. H. C. De Haas

Brussel, en wel sedert 1857, al heeft hij ook, gelijk eerstgenoemde, nimmer opgehouden Nederlander te zijn.

Geboren te Hedel, in Gelderland, den 25^{en} Maart 1832, heeft De Haas zijne eerste kunstopvoeding ontvangen van de Academie te Amsterdam en van den heer P. F. Van Os. Doch ieder soldaat, die heeft leeren exerceeren, vindt daarom geen maarschalkstaf in zijn ransel, en wat veldtocht en oorlog voor den vooraf geoefenden krijgsman zijn, dat wordt de studie der natuur voor den jongen kunstenaar, die genoegzame voorbereidende studiën gemaakt heeft. Zoo ook werd De Haas éérst door onverpoosd studeeren en raadplegen der natuur de gezochte en voortreffelijke kunstenaar, van wiens werken de keurigste verzamelingen con amore u een of ander toonen. Nog ieder jaar neemt De Haas schilderkist en stoeltje op en begeeft zich naar Overijsel om daar die kloek gebouwde stieren en glanzige, welgedane koeien te schilderen, die de voornaamste aantrekkelijkheid zijner doeken uitmaken. Aan den oever van den IJsel zich in 't water verfrisschende, of in het zachte, malsche gras der weide, bij drukkende warmte in de volle zon, bij opkomend onweer of donderbuien, worden die runderen met een meesterschap geschilderd, dat al het andere in dit vak ten onzent ver achter zich laat. Die koeien of stieren, gemeenlijk op vrij groote schaal met virtuositeit en kennis van den vorm ge-

schilderd, maken verreweg het belangrijkste deel zijner doeken uit; het omringend landschap is dikwerf slechts een achtergrond om de schitterende veestudiën, vol relief, en over wier uitvoerigheid en kracht men in geestdrift kan ontgloeien, te doen uitkomen.

Hieruit blijkt reeds, dat De Haas tot de oudere richting behoort, die de gunstige zijde der impressionnisten: de harmonie van het geheel vóór alles bewaren, niet altijd beoefent. Vandaar, dat de voortreffelijk getoetste runderen nu en dan vreemd zijn aan, en niet één geheel vormen met het landschap dat hen omgeeft.

Hoe zijne kunstvaardigheid, zijn breede, zekere toets gewaardeerd wordt, blijkt o. a. hieruit, dat de Koninklijke Academie van schilderkunst te Madrid een paar jaar geleden een doek van De Haas ter leen vroeg, om den jongen veeschilders aldaar te toonen, hoe een hoogbegaafd man koeien en stieren naar de natuur weet te schilderen.

In de musea van Berlijn, Brussel, Luik en Haarlem, in de bekendste verzamelingen, vindt men producten van dezen vaardigen en vruchtbaren kunstenaar, wiens borst met allerlei onderscheidingen prijkt en die den gemakkelijken omgang van den wereldburger aan de losheid van den kunstenaar paart.

De gildebroeders

Mar. Heyl en **P. A. Schipperus,**

buitenleden van het genootschap, beoefenen beiden op talentvolle wijze het landschap.

Het woud met zijne geheimzinnige diepten, zijne krachtige tegenstellingen van kleur, heeft den heer Heyl menig fraai motief verschaft. In zijne breede opvatting en schildertrant nadert Heyl de nieuwere richting. Zijne doeken dragen den stempel van ernstige studie en natuurwaarheid.

De echt Hollandsche landschappen van den heer Schipperus, die het oog door hun aangenamen toon bekoren, hebben een familietrek met die van Van Borselen gemeen: Schipperus houdt even als deze van uitvoerigheid, maakt werk van de détails en brengt eene natuurlijkheid in zijne doeken, die den leek moet aantrekken. Op de jongste Tentoonstelling te Rotterdam ging hij verder en gaf in zijn »Landschap in Drenthe" eene kloeke natuurstudie vol kracht en diepte te aanschouwen.

Een sterk contrast met den kleinen levendigen Bilders ginds, vormt de breede, groote figuur naast hem, met grijzende snor en baard en iets ongegeneerds in houding en voorkomen. Het is

Johan Philip Koelman,

directeur der Academie te 's Gravenhage, beeldhouwer, schilder, schrijver en misschien ook wel bouwmeester, met welk laatste vak hij althans gedebuteerd heeft. Koelman stond nog op zijn twintigste jaar te schaven, te timmeren en te teekenen bij zijn vader, toen hij op eenmaal zaag en passer in den steek liet, en bij C. Kruseman vlijtig aan het teekenen ging. Door Kruseman zag hij die reeks portretten schilderen, die nu helaas! tot de »verloopen kunst" behooren, want door een onverklaarbaar misbruik van olie, is de laag verf dier beeltenissen zoodanig aan 't druipen gegaan, dat er geen ander middel bestaat om die portretten te behouden dan ze, evenals onze kaas, op gezette tijden ten onderste boven te keeren. Kruseman ontbolsterde Koelman, en deze, door het voorbeeld van zijn broeder aangespoord, was weldra een vlijtig en talentvol volgeling.

In 1844 ging Koelman naar Italië en bleef daar tot 1857, schilderende, teekeningen makende en boetseerende. Toen hij, na 13 jaar in het heerlijk Italië te hebben doorgebracht, in Den Haag terugkwam, vond hij alles zoo klein, dat hij een gevoel had alsof

hij over de huizen heen kon stappen en zich bukken moest, toen hij de deur van 't ouderlijk huis binnentrad.

Bij den dood van J. E. J. Van den Berg werd Koelman in zijne plaats hoofdonderwijzer aan de Academie te 's Gravenhage en later directeur. In den wedstrijd voor het Nationaal monument, waaraan 32 mededingers deelnamen, behaalde hij met een ontwerp door hem en den bouwmeester Van der Waeijen Pietersen samengesteld, de zege. De uitvoering werd hem echter onthouden. Wie herinnert zich niet den verwoeden pennestrijd over dat concours gevoerd, waaraan ook Koelman deelnam. Dat hij eene uitmuntende pen tot zijn dienst had, was reeds gebleken uit zijn »In Rome", eene pittoreske, plastische beschrijving van de omwenteling in Rome, die Koelman in alle bijzonderheden had bijgewoond en waarvan hij het boeiend verhaal eerst in »de Nederlandsche Spectator" plaatste. In 1864 stelde hij met den bouwmeester H. P. Vogel het monument voor den Hertog van Saksen-Weimar, in het Lange Voorhout, samen. Omstreeks dien zelfden tijd had de Regeering eene prijsvraag uitgeschreven voor het verbouwen van het Binnenhof en het oprichten van een nieuw paleis voor de Wetgevende

Macht. Van al de ingezonden ontwerpen kocht de Regeering er een drietal aan, twee Duitsche en een Hollandsch, namelijk dat van den heer H. P. Vogel, door Koelman met historische decoratiën en beeldhouwwerk versierd. Doch het langzaam gaat zeker wordt hier zóó goed betracht, dat de Regeering nog altijd wikt en weegt. Voorts vervaardigde hij in 1866 de marmeren groep, welke de Loge L'Union Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden op zijn 50jarig Jubilé aanbood, en werd hem in hetzelfde jaar de versiering van den gevel voor 't nieuwe gebouw der Nederlandsche Bank in de hoofdstad opgedragen. Koelman's nimf voor het gedenkteeken te Brielle, in 1873 onthuld, noodzaakte hem eveneens, meermalen de pen ter hand te nemen, om zijne opvatting te verdedigen. In 1875 werd hem de vervaardiging van het monument ter herinnering aan Leiden's Ontzet opgedragen, en ofschoon men het in de sleutelstad omtrent de plaats nog oneens is, zijn de burgemeester Van der Werff en de zeer uitvoerige bas-reliefs van het voetstuk, door Koelman in klei geboetseerd en in de fabriek der firma Enthoven gegoten, reeds geheel voltooid.

Koelman is dus in de laatste jaren meer beeldhouwer dan schilder. Zijn schilderwerk is buitengemeen uitvoerig, zooals men het van een beeldhouwer zeker

nimmer verwachten zou. In 1859 zag men op de Haagsche Tentoonstelling van hem »Jongens aan een fontein bij den ingang van het kapitool", zoo fijn gepenseeld, dat het aan miniatuur-schildering deed denken.

Een van Koelman's trouwe helpers om het raderwerk der Academie vlug en smedig te doen loopen, is

J. M. Schmidt Crans,

werkzamer en productiever dan menigeen weet, want sedert jaar en dag is hij de teekenaar van de wekelijksche plaat in De Nederlandsche Spectator en van de meeste schetsen in Uilenspiegel. Toen Dr. Lindo destijds den Spectator oprichtte vestigde Crans zich metterwoon te Breda, en ginds in De Bloemkool, nabij Prinsenhage, waar Lindo toen woonde, werden die reeks geïllustreerde boutades en schetsen bedacht en gemaakt, welke ons publiek zoo gaarne zag en las. Nu en dan gebeurde het, dat de drukpers smachtte naar kopie, maar de geest echter niet vaardig werd over hen. Dan gingen auteur en teekenaar op kussens op den grond liggen en deden hunne verbeelding geweld aan om .... er stof voor het aanstaand nummer uit te persen. Crans was voor die medewerking als 't ware geschapen: geestig, schrander,

vol luimige invallen, met allerlei aardige herinneringen uit zijn schildersleven te Parijs, vlug teekenaar, die in enkele trekken eene bevallige compositie weet te schetsen, bezit hij al de gaven van een illustrateur.

Te Rotterdam geboren, was zijne neiging voor de kunst al spoedig onmiskenbaar. Eerst oefende hij zich daar bij den genre-schilder Van der Laar, en werd hij later te Parijs leerling van Ary Scheffer. In de verzameling De Kat, te Dordrecht, bevond zich van Crans eene schilderij, een zwervend meisje voorstellende, dat een familietrek met de opvatting van Scheffer gemeen had. Toen Crans in Nederland terugkwam, bleef hij het historisch genre beoefenen, om nu en dan uit het gewone leven van onzen tijd onderwerpen te putten.

Een van zijne, m. i. best geslaagde tafereelen, bevond zich op de Haagsche Tentoonstelling van 1869. Het bracht den toeschouwer in de omstreken van Antwerpen, in 1567, op een uitgestrekt sneeuwveld, waarlangs Antwerpsche uitgewekenen, na de komst van Alva zich van hun geboorteplaats wegspoedden. Het was eene sombere processie van terneergeslagen burgers over het schitterend winterkleed; niet de vlucht van achtervolgden of misdadigers, maar 't vrijwillig uitwijken voor eene gehate dwingelandij. Het algemeen

aspect daarvan was bestudeerd en waar. Ook van Cremer heeft Crans twee bundeltjes geïllustreerd.

In Pulchri Studio is Crans een matador. Bij de feesten vervult hij eene hoofdrol, en meer dan eenmaal heeft de wording en uitvoering van een stuk aan hem het succes te danken gehad.

De gezonde kloeke figuur naast hem is

Jan Vrolijk,

een dierenschilder vol talent, die zonder directe leiding, de natuur als zijne eenige leidsvrouw erkennende, steeds voorwaarts streeft. Op den eersten Februari 1846 vermeerderde hij het aantal Haagsche burgers, en sedert hij zich aan de kunst gewijd heeft, tracht hij met grooten ernst naar waarheid en verscheidenheid.

Daar zijn kunstenaars, die plotseling een vlucht nemen als een stijgende luchtballon en in een oogenblik populariteit verkrijgen; daar zijn er ook, die langzaam doch zeker klimmen, op elke verdieping van den tempel rusten, voor zij weer hooger trachten te komen, maar toch steeds voorwaarts streven. Tot deze laatste categorie behoort Vrolijk. Met goeden aanleg voor de kunst heeft hij terecht begrepen,

dat alleen aanhoudende studie dien aanleg ontwikkelen kan.

Op de Tentoonstelling te Rotterdam van 1879 bevond zich een zijner beste stukken, »Melktijd" getiteld, dat de welgedane koeien in de zonnige weide met groote natuurlijkheid weergaf.

Ook in het etsen brengt Vrolijk dezelfde volharding. Onder de jeugdige etsers is hij een der ijverigste. Minder lettende op de wijze, waarop de anderen de koperplaat behandelen, tracht hij geheel zich zelf te zijn en zoo uitvoerig mogelijk zijn tafereel te etsen.

Gerke Henkes,

eveneens een der jongeren, heeft echter ook reeds zijn naam gemaakt met een eigenaardig genre: de verheerlijking der bedaagde burgerjuffrouwen van een veertigtal jaren geleden, in gezelschap van dito typige heeren en mannen. Oppervlakkig zou men denken, dat Henkes op het erf van Bakker Korff kwam; doch bij nauwkeurig onderzoek blijkt, dat de oude jonge juffrouwen van dezen laatste zelfs in de verte geen familie zijn van die, welke Henkes ons schildert. Om het onderscheid van beiden te kenschetsen, zou men kunnen zeggen: dat de heldinnen van Bakker Korff meer ziel dan

lichaam, en die van Henkes meer lichaam dan ziel hebben. Bakker Korff is een fijn satiricus en schildert in zijne typige figuren de hebbelijkheden en al het eigenaardige der oude jonge juffrouw. Daartoe bezigt hij een ragfijn penseel, dat met eene uitvoerigheid, welke den bijval van Meissonnier verdienen zou, niet alleen de heldinnen zelve, maar ook al het zinrijk bijwerk afbeeldt. Lichaam, ronding, is er in die figuurtjes vol uitdrukking, op die kleine paneeljes echter weinig te bespeuren. Juist deze eigenschap bezitten daarentegen de oude juffrouwen van Henkes in hooge mate. Haar gelaat geeft mij weinig te denken; haar zieleleven schijnt in het kousen breien en koffie drinken te zijn opgegaan, maar daarentegen zijn het geen etherische wezens, die als een zeepbel zouden uiteenspatten, wanneer men ze aanraakte.

Ik herinner mij van Henkes eene oude juffrouw in haar ochtendgewaad, de oprechte Haarlemmer lezende, in een binnenvertrek vol zon en licht, waarin de witte ochtendkleeren in schaduw der matrone, de gansche figuur en het binnenvertrek vol relief en uitnemend geschilderd waren. Zoo ook eene Consistorie-kamer, waar de jeugdige predikant met de ouderlingen vergadert, en de werking van het invallend licht op de typige figuren voortreffelijk was. Allicht loopt de kun-

stenaar, die dit genre beoefent, gevaar, door overdrijving caricaturen te schilderen, en zoowel Henkes als Bakker Korff zijn dit soms zeer nabij. In het laatste doek van Gerke Henkes, dat in het Parijsch salon van 1880 eene plaats vond, was dit eenigszins het geval. De vrouw uit het Overmaassche en de oude man naast haar, waren te sterk getypeerd, en behoefden voor het eenvoudig onderwerp geenszins zulk een groot kader.

Overigens was het een zeer karakteristiek trio, dat, op die kerkbank gezeten, de stof voor deze schilderij opleverde. Een oud, hoekig mannetje, een vond voor den schilder, luistert met aandacht naar den predikant; naast hem zit Neerland's welvaren, verpersoonlijkt in eene dikke boerin uit het Overmaassche, die, de »zeven vette jaren" voorstellende, een smal broodmager neepjeskapje naast zich heeft, dat de »zeven magere jaren" vertegenwoordigt.

Bakker Korff

is een leerling van C. Kruseman en van den directeur der Haagsche Academie, J. E. J. Van den Berg, die destijds op zijn atelier tal van leerlingen had. Van den Berg was een historieschilder,

die in de beoefening der klassieke kunst uitsluitend heil zag. In plaats van zijne leerlingen naar hun verschillenden aanleg te ontwikkelen, moesten zij allen bij de Grieken en Romeinen leeren. Anatomie en perspectief studeeren, compositiën maken — 't was schering en inslag; maar ofschoon de leerlingen het dikwerf ver van prettig vonden, herdenken de meesten hunner dit alles nog met dankbaarheid, want hierdoor legden zij een degelijken grondslag. Doch het »chassez le naturel, il revient au galop" werd ook hier bewaarheid, want van al de jongelieden, door van den Berg voor de klassieke kunst opgeleid, zag men er niet één in die richting volharden, maar volgde ieder hunner later zijn eigen en natuurlijken aanleg. Sadée debuteerde met Christus en de overspelige vrouw en een tafereel uit de vaderlandsche geschiedenis, om spoedig tot het schilderen van ons volksleven over te gaan; Paul Tetar Van Elven liet ook al gauw de historie voor het genre varen; Taco Scheltema draaide de groote kunst den rug toe om lilliputachtige paneeltjes, waarbij de liefhebbers hunne loupe voor den dag haalden, te penseelen, en Bakker Korff eindigde met zeer grooten bijval te verwerven in een microscopisch genre, waarover van den Berg in zijn uitsluitend klassicisme de schou-

ders zou hebben opgehaald. Destijds teekende Bakker Korff keurige compositiën met de pen, zooals men die van Retzsch en Flaxman kent, naar verhalen, waarvan hij zelf de auteur was. Later schilderde hij genretafereelen, en toen zijn gezicht hem een beletsel werd om doeken van zekere oppervlakte te overzien, bepaalde hij zich tot het penseelen dier onbetaalbare typen, die onder den naam van »Bakkerkorffjes" populair zijn en in het buitenland met hoogen prijs betaald worden. Het leven der bedaagde deftige juffers is door hem zóo scherp waargenomen en zóo geestig weêrgegeven, dat wij allen er onze oud-tante in meenen te herkennen. Men herinnere zich uit velen: »Courantlezing" en »Een draad door de naald", op de Tentoonstelling te Rotterdam van 1879.

Gerke Henkes heeft aan de Academie te Antwerpen zijne opleiding genoten. Daarna vestigde hij zich in Den Haag, waar hij als volbloed-realist de natuur met ijver en talent bestudeert. Behalve zijne typige voorstellingen, leveren voor dat echt realisme ook enkele buurtjes of doorkijken de sprekende bewijzen. Dit zijn nuchtere studiën naar de natuur, niet meer of minder, geen choix dans le vrai, maar le vrai zonder meer, doch met zulk eene treffende waarheid, zoo

juist en nauwkeurig weêrgegeven, dat men Henkes een naneef van den Delftschen Van der Meer zou willen noemen.

Behalve Bakker Korff, die in Pulchri geïntroduceerd is, zitten ginds twee buitenleden, de heeren Van Trigt en Allebé, die beiden op kunstgebied grooten naam hebben.

H. A. Van Trigt,

wiens stil, eenvoudig voorkomen eer een denkend geleerde zou doen vermoeden, is ten onzent een der weinige beoefenaars van het historisch genre. Hebben destijds Israëls, Sadée, Cool, Scheltema en anderen al zeer spoedig dat genre vaarwel gezegd, om uit het dagelijksch leven van onzen tijd stof te putten, Van Trigt is het daarentegen getrouw gebleven.

Ernstig en degelijk als de talenten van den heer Van Trigt zijn, waren ook zij, die hem in den aanvang steunden: de heer J. E. J. van den Berg, hoofdonderwijzer der Haagsche Teekenacademie en de heer Steuerwald, lithograaf, maar daarenboven een streng en kundig beoordeelaar, een man van kennis

en studie, wiens lessen en raadgevingen zeker grooten invloed op den jeugdigen schilder hebben uitgeoefend.

Te Dordrecht is de heer Van Trigt geboren, waar hij reeds op elfjarigen leeftijd zijn vader, den chirurgijn S. H. W. Van Trigt, verloor. Deze was een ijverig natuurkundige en zoöloog en had eene belangrijke verzameling van door hem zelf opgezette dieren gevormd, van welke hij de vogels in waterverf had afgebeeld. Deze voortreffelijke verzameling is in 't bezit van den schilder.

In 1845 kwam Van Trigt naar Den Haag, waar hij tot 1855 zoowel onder leiding van zijn bloedverwant Steuerwald, bij wien hij woonde, als van den heer Van den Berg, vlijtig werkte en studeerde. Van 1855—1857 vertoefde hij te Parijs en had gelegenheid om van tijd tot tijd zijn werk aan het oordeel van Ary Scheffer te onderwerpen. Acht jaren lang, van 1859—1866, arbeidde hij in een der ateliers van zijn vriend Henri Bource te Antwerpen. Daarna verbleef hij een jaar te Oosterbeek, koos van 1867—1871 Amsterdam tot woonplaats, om zich daarna te Hilversum te vestigen.

De Haagsche Tentoonstelling van 1859 vestigde reeds dadelijk den naam van den talentvollen en zeer bescheiden kunstenaar. Daar zag men van zijne hand:

»Antonie van Stralen, beschuldigd van verstandhouding met den prins van Oranje, door den bloedraad ter dood veroordeeld". In krachtigen toon geschilderd, voortreffelijk geteekend, schoon opgevat, trok dit tafereel de algemeene aandacht. De sombere bloedraad met Spaansche arglistigheid aan het verhooren, was vol karakter en waarheid voorgesteld; terwijl de waardige burgervader met de beide krijgsknechten die hem bewaakten, een schilderachtige groep vormde. Naast dit ernstig degelijk kunstwerk gaf Van Trigt »een laatste schoone herfstdag in de omstreken van Antwerpen" te aanschouwen, een landschap, dat, evenals het andere kunstwerk, van de diepe natuurstudie, de kennis en het veelzijdig talent des schilders getuigde.

Van dien tijd af verbond de kunstvriend Van Trigt's naam aan weldoordacht en degelijk uitgevoerd kunstwerk. Slechts zelden wijkt Van Trigt van het genre af, zoo voortreffelijk door hem behandeld. Een mooi kind, »In 't zonnetje" aan den drempel eener deur zittende, dat moederharten in verrukking bracht en slechts goedkeurende kennersblikken verwierf, was eene uitzondering daarop. Een enkele maal deed Van Trigt een greep in het gewone leven, zoo met een »Ernstige dag", ter Tentoonstelling van Arti in

1867, waar de dood van een diep betreurde aangrijpend werd voorgesteld.

Eene der schoonste compositiën van dezen kunstenaar schijnt mij toe de »Samenscholing van het volk voor de gevangenis der spaansche inquisitie te Antwerpen", in Arti et Amicitiae te Amsterdam tentoongesteld en voor het museum te Dordrecht aangekocht.

Tusschen al de wiegende, breiende, droomende, etende en pratende vrouwen en mannen, die op onze vaderlandsche tentoonstellingen de meerderheid uitmaken, was het leven, de handeling en het werken van allerlei hartstochten, die men bij de welgeëvenredigde figuren dezer schoone compositie waarnam, eene verrassende tegenstelling. Hier te lande is men aan iets dergelijks niet gewend, en des te meer waardeert men het dus, wanneer een fijn ontwikkeld kunstenaar op zulk eene wijze een groep figuren in hun verschillend karakter voorstelt.

Zoo was in 1879 te Amsterdam (Arti's tentoonstelling) »Montaigne in zijn bibliotheek" (eigendom van den heer H. De Heus te Rotterdam) de rijpe vrucht eener nauwgezette studie, het oog bekorende door het krachtig gamma van kleur en de pikante verlichting van het tafereel. Gelijk de schrijver

der Essais daar staat, is hij in werkelijkheid in de lectuur verdiept, en geen automaat, gelijk men zoo menig figuur geschilderd ziet.

In het zelfde jaar bevatte de Tentoonstelling te Rotterdam van zijne hand: »Melanchton" en »Erasmus in zijne laatste dagen", beiden van groote studie getuigende, juist en nauwgezet tot in de geringste détails. Dezelfde uitnemende qualiteiten waardeert men in zijne aquarellen.

Hebben De Bull's binnenhuisjes iets karakteristieks Amsterdamsch, de schilderijen en teekeningen van

Aug. Allebé,

in den gulden tijd, toen hij nog een ijverig medewerker voor onze tentoonstellingen was, zijn het niet minder. Van het eerste paneeltje af, dat Allebé te aanschouwen gaf, toonde hij zijne originaliteit. Kolorist van nature, correct teekenaar door ernstige studie, geestig opmerker en beminnelijk philosophe à la Souvestre, werd zijn onbetwistbare aanleg door P. F. Greive uitmuntend geleid. Greive verstond de zoo moeilijke kunst om ieder zijner leerlingen naar zijn individueelen aanleg te ontwikkelen, en ze geenszins naar een pasklaar gemaakt model te vormen. Behalve van Greive

leerde Allebé ook veel van Mouilleron, den vermaarden grooten steenteekenaar, die destijds te Amsterdam vertoefde en aan wien eenige onzer kunstenaars zulke uitmuntende reproductiën hunner werken danken. In 1868 begaf Allebé zich naar Brussel, waar hij eenigen tijd vertoefde en schilderde. Bij de oprichting der Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam in 1870 werd hij tot hoogleeraar aan die inrichting benoemd, en toen in het laatst van 1879 de heer De Poorter overleed, benoemde de Regeering hem met 1 Januari 1880 tot Directeur. Sedert Allebé echter het professoraat aanvaard heeft, derven onze tentoonstellingen zijne medewerking, en missen zij die fijn opgemerkte, geestig getoetste paneelen, welke het typig Amsterdam zoo juist weergaven.

In 1863, ter Tentoonstelling van de Maatschappij Arti et Amicitiæ, herinner ik mij van Allebé het drietal: »Nadagen", »Niet thuis", en »Lethe". Het eerste deed eene oude burgerjuffrouw zien, die zóóver gekomen is dat zij hare armoede niet meer verbergen kan. Niet thuis was een aardig tafereeltje van een jong bedrijvig huismoedertje, die aan 't strijken is en dus haar »bezoek" maar niet thuis geeft. Later, in 1867, gaf Allebé onder den titel »Statistiek" een juist waargenomen tafereeltje. Een

oude pakhuisknecht weegt de twee aanvallige kinderen van zijn baas, en teekent de som van het gewicht op de deur aan, om beter te vergelijken. Die bejaarde gediende was een voortreffelijk type, en het vroolijk kindermeisje, dat de kleinen vasthoudt, niet minder de echte kindermeid van onzen tijd.

Zoo ging Allebé voort, steeds nieuwe en verrassende onderwerpen te behandelen. Zijn veld was ruim, zijn geest rijk en lenig, en telkens vond hij in het Amsterdamsche leven weder een nieuwe ader. Soms wordt de schoone werking van licht en bruin hoofdzaak, zooals in het »Binnenhuis", door hem in 1870 tentoongesteld. Het onderwerp was onbeduidend, zoo men wil: een Noord-Brabantsch vrouwtje dat een klok opwindt, schijnt uit zich zelve geen dichterlijke voorstelling. De beroemde spinster van Maes echter evenmin. Doch ook hier vergat men het eenvoudig tafereel, om in vervoering te geraken over het kunstgewrocht, over den heerlijken toon en het fijne gevoel des meesters, dat zulk eene schoone harmonie van kleur wist te scheppen. Het zonnelicht werkte betooverend in dat geheimzinnig intérieur, waar de kunstenaar met innig fijn gevoel alle détails verwijderd of het effect van sommige verzwakt had, om zijn doel geheel te bereiken.

Welk een voortreffelijk aquarellist wij in Allebé bezitten, kunnen de Rudolf Keyzer's, Heineken's, Hartogh's, kortom alle verzamelaars getuigen, die trotsch op zijne teekeningen zijn. Arti's Tentoonstelling van Teekeningen in 1877 leverde daarvan een schitterend bewijs. Niet minder dan zes groote teekeningen — voor ons goede bekenden, want wij mochten die reeds op kunstbeschouwingen waardeeren — kon men daar bewonderen. Met sapverf teekenende, laat Allebé den breeden toets terdege zien, en houdt zich met geen pointilleeren op; vrij en frank is zijne losse en meesterlijke manier; afwisselend, vol geest en leven zijn de onderwerpen die hij kiest. Sarcastisch en geestig in de zieke poes, is hij humoristisch en treffend in het zieke kind, vol effect in een Amsterdamsche slachter, Uit de kerk en De Alchymist, bewonderenswaardig van natuurwaarheid in zijn Artis. Het laatste, Amsterdam's vermaarde dieren- en plantentuin, heeft Allebé de stof geleverd voor eene reeks studiën naar dieren en planten, met waterverf of potlood geteekend, welke de verzamelaars elkander betwisten. Het juist karakter der dieren, hunne bewegingen en vorm — alles is even nauwkeurig en uitvoerig weergegeven.

Hoe fijn en smaakvol Allebé op steen teekent,

heeft hij bewezen met het portret van Douwes Dekker, een toonbeeld van kennis en studie van het menschbeeld.

Deze kleine figuur met zwarten baard en bleek gelaat is de conservator van Teyler's Stichting, te Haarlem, de welbekende genreschilder

H. J. Scholten,

een der weinige kunstenaars in ons land, die het fluweel en satijn van Metsu en Netscher doen voortleven. Buitengemeen zorgvuldige schildering is in dit genre hoofdvoorwaarde. De figuren van den heer Scholten, gewoonlijk uit de statige wereld der 17de eeuw, zijn correct geteekend en bewegen zich uitmuntend, al bepaalt zich dit ook meestal tot de hoffelijkheden van het dagelijksch verkeer. De stoffen hunner kleedij zijn met de grootste uitvoerigheid gepenseeld, en tal van keurig getoetste détails doen den kunstliefhebber naar de loupe grijpen om alles van naderbij te bezien.

De heer

S. Taanman,

te Amsterdam, figuurschilder, leerling van den heer Greive, heeft dit met zijn tijdgenoot, professor Allebé, gemeen, dat hij steeds tracht zich zelven te zijn en zijn eigen weg te volgen. Nu eens wijdt hij zijne krachten aan de trouwe reproductie van een onzer vaderlandsche monumenten: De schepenenkamer in het raadhuis te Kampen, door Havard zoo uitvoerig in zijne lezenswaardige Villes mortes beschreven. Havard's pen kon niet nauwkeuriger zijn dan Taanman's penseel, dat het pittoresk kunstgewrocht der 16de eeuw bewonderenswaardig teruggaf. Helderheid en atmosfeer waardeert men in deze natuurstudie. Dan weder, in hetzelfde Arti-salon, gaf Taanman in eene geheel andere natuurstudie blijk van den ernst, waarmeê hij de kunst opvat. Het was eene Fantaisie, eene studie naar het leven. Ieder ingewijde in de kunst weet, dat de studie van het naakt ontzaglijke moeilijkheden bevat. »Het gewichtigste punt in de teekenkunst," zei Benvenuto Cellini, »is een naakte man en vrouw te kunnen teekenen." En Michel Angelo was zóó overtuigd, dat het hierop aankwam, dat hij twaalf jaar lang ontleedkunde bestudeerde. Die studie van

het naakt wordt door onze tegenwoordige schilders over het algemeen zeer verwaarloosd, en al was die »fantaisie" van den heer Taanman ook eenvoudig het welgeslaagd beeld van een zeer bevallig vrouwenmodel, zij bewees dat de kunstenaar de moeilijkheden onder het oog durft zien, en de schoone vormen van hals en borst uitmuntend weet te modeleeren.

Achter hen staat eene groep figuurschilders. De eerste aan deze zijde, die er even jong als vlug uitziet, is de jeugdige

Th. Mesker.

Zijne moeder in de kunst is de natuur en zijn vader of liever vaders waren al degenen, die hem op zijn moeilijken weg steunden en raad gaven. Zeker is dit niet de gemakkelijkste weg, maar ontegenzeggelijk de veiligste om zijne oorspronkelijkheid te waarborgen. Mesker schildert bij voorkeur zijne figuren in de opene lucht, doch zoodanig, dat zij toch altijd den boventoon blijven voeren. Aan zijn »Markt" op de Tentoonstelling te 's Gravenhage in 1878, dankte hij zijn eerst wezenlijk succès. Er was zon en lucht in het tafereel; de figuren waren typig en naar 't leven bestudeerd, en het ensemble trok ontegenzeggelijk aan.

In het salon van Arti te Amsterdam bood hij een »Bloemmarkt" aan, op onze Prinsengracht gehouden, zonnig en origineel, met bevallige stoffage, en ter Rotterdamsche Tentoonstelling van 1879 zag men van hem »Een verkoophuis", waar een oude koopman aan jonge artisten een smirnaasch tapijt verschachert, omringd door het eigenaardig publiek eener openbare verkooping. Het is inderdaad een aardig, vermakelijk genre, dat de jonge Mesker met talent, originaliteit en wezenlijke verve behandelt.

Waar van een jongen Mesker sprake is, moet natuurlijk een oudere zijn, en deze,

J. Mesker,

is in de gansche kunstwereld bekend als een artistiek lithograaf, die o. a. in de Kunstkroniek eene reeks voortreffelijke steenteekeningen naar oude en moderne meesters geleverd heeft. Zonder voorganger of leider, zonder zich te bekreunen om de opvatting van anderen, is zijn onafhankelijke geest aan 't werk getogen. Met weinig aanlokkelijks om zich heen, en alleen vertrouwende op zijn geoefende teekenpen en zijn lust om beter te doen dan hetgeen hij om zich heen zag, heeft J. Mesker ten slotte den onbuigzamen gladden

steen en het weerbarstige broze krijt zoodanig aan zijn wil weten te onderwerpen, dat de talentvolle kunstenaar er zich even vrij en lenig op beweegt als Wieniawski destijds op zijne viool.

Men herinnere zich o. a. den Prometheus en de biddende monniken naar Salvator Rosa, het vrouwenportret en niet minder de voortreffelijke steenteekening naar den biechtvader van Rubens, en tal van anderen. In elk dezer reproductiën heeft de kunstenaar zich er met hart en ziel op toegelegd, om de kenmerkende eigenschappen van den schilder, dien hij vertolkte, op steen uit te drukken: zoowel de zachte, halve tinten en de fijne reflectie-tonen der vrouwenwang van Rubens' blanke egâ, als 't krachtig zwart van den monnikskap en het hoekig, geestig gelaat van den biechtvader; zoowel de pittige, scherp afgebakende schaduwen van Prometheus' romp, als een sneeuwveld van Breton of een landschap van Rousseau.

P. Van der Velden,

Rotterdammer van geboorte, doch te 's Gravenhage gevestigd, volgt even als Th. Mesker, Henkes en anderen, zijn eigen weg. Als men weet, met welke moeilijkheden Van der Velden te kampen heeft gehad

om de kunstenaarsloopbaan te kunnen volgen, met welk eene volharding en onverzettelijken wil hij gewerkt heeft om zijn doel te bereiken, dan juicht men zijn welslagen nog warmer toe.

Sedert Van der Velden's optreden in het openbaar, heeft hij van den aanvang af, door keuze en opvatting, zijne zelfstandigheid getoond. Het plat getreden pad der aardappel-schillende, lezende, breiende en mijmerende vrouwen heeft hij steeds links laten liggen, nieuwe onderwerpen gezocht en vooral handeling in zijne tafereelen gebracht. In 1872 deed hij voor het eerst ter Haagsche Tentoonstelling van zich spreken door zijn »Begrafenis in den winter op het eiland Marken". Van der Velden had dat op Marken gezien en gaf die donkere figuren op het witte sneeuwveld indrukwekkend weder.

Later schilderde hij nogmaals eene »Begrafenis op Marken". In een bootje liggen een man en vrouw met het hoofd over eene doodkist gebogen. Daarachter zitten een jonge vrouw en een meisje. Twee Markensche boeren ter rechterzijde van 't vaartuig boomen het voort. Landschap en grauwe lucht zijn in harmonie met den somberen watertocht. Op de Haagsche Tentoonstelling van 1878 trok eene karakteristieke voorstelling van zijne hand »Dubbel blank"

getiteld, aan. In dat vroolijk gezelschap van Markensche mannen en vrouw had Van der Velden leven en handeling gebracht, en den triumf der vrouw, die dubbel blank ten deel valt, juist uitgedrukt. De Regeering kocht deze schilderij voor het Rijksmuseum te Haarlem aan. Een krachtige toon is daarbij het kenmerk zijner ernstige kunst.

De heeren

J. H. Otterbeek, Ph. Windt, F. Becker, D. O. L. Van Franckenberg en **W. P. Candel**

zijn allen figuurschilders behalve de laatste. Otterbeek was een ijverig leerling der Haagsche Academie en ging daarna te Parijs zich verder oefenen. Met goed gevolg schildert hij portretten, en de proeve die men daarvan op de Tentoonstelling van Arti heeft gezien, is verdienstelijk. Overigens beoefent de heer Otterbeek het genre evenals de heer Windt, die zonder bepaalden meester het moeilijk pad der kunst volgt. In het teekenen met waterverf heeft de heer Windt onlangs zijne kracht getoond met het teekenen van levensgroote koppen, die meesterlijk van uitvoering waren.

De heer van Franckenberg is een leerling van W. H.

Schmidt, te Delft, bij wien hij met Bisschop, Van Westhreene, De Salle en Bombled leerde. Later vestigde hij zich te 's Gravenhage en zet er dat zelfde genre voort: binnenkamers uit de 16de en 17de eeuw met jonkvrouwen in fluweel, satijn of zijde, die lezen, peinzen, zich met eene kakatoe vermeien of eene van die kalme, alledaagsche bezigheden. Uitvoerige schildering der stoffen is het doel dezer tafereelen.

De heer Candel houdt zich ijverig bezig met het schilderen van landschappen met vee.

Indien den heer Fridolin Becker zijne teekenlessen meer tijd beschikbaar lieten, zou hij stellig drukker van zich doen spreken, maar wat voor zijn naamgenoot Fridolin de ijzersmelterij werd, is voor hem het lesgeven, waartoe men hem van alle zijden aanzoekt. Becker heeft eenige jaren geleden zeer bevallige fantaisie-vrouwenkopjes geschilderd, die door hunne lieve uitdrukking en aangename kleur aantrokken. — Had hij meer tijd, het zou Becker op dat terrein niet aan lauweren ontbroken hebben.

Hetzelfde is het geval met de heeren

J. C. d'Arnaud Gerkens en **J. A. Last,**

die beiden zoo druk les geven, dat hun nauwelijks

tijd overblijft om de kunst te beoefenen. Gerkens teekende indertijd eene serie keurige houtskoolschetsen, naar aanleiding van Chamisso's Frauen-Liebe und Leben, door Schumann's compositie onsterfelijk geworden. Van den heer J. A. Last ziet men nu en dan een welgelijkend portret in zwart krijt of aquarel, indien zijne lessen hem er den tijd toe laten.

De heer

S. Van Witsen

daarentegen, die al den tijd heeft, ziet meer werken dan hij zelf arbeidt. Men zou hem Israels' »dienende engel" kunnen noemen, want hij is de schaduw van den grooten kunstenaar. Eerst leerling van H. Van Hove, bezocht Van Witsen later de Academie te Antwerpen, studeerde verder, verzamelde prenten en etsen, bewonderde meer dan hij te bewonderen gaf en bleef de bescheiden kunstvereerder, die te weinig zelfvertrouwen schijnt te bezitten om zelf veel op het getouw te zetten, maar die als warm enthousiast voor de kunst leeft.

Daarentegen zijn de oude heer

L. J. Klein en **Frederik Lintz**

van hunne jeugd af vlijtige beoefenaars der kunst

geweest. Klein zet de traditiën van Schelfhout voort en vermenigvuldigt op ongeloofelijke wijze het aantal Schelfhoutsche »wintertjes", zoo in olie- als waterverf. Komische genre-stukjes uit het tijdvak der 18de eeuw zijn gemeenlijk het veld, dat de heer Lintz, leerling van H. Van Hove, betreedt. Deze is op dit oogenblik, behalve het eerelid L. Hardenberg, het oudste werkend lid.

Om dus een omtrek van de hedendaagsche kunstenaren te teekenen, heeft men eenvoudig naar het Hofje van Niekoop te gaan, want Pulchri Studio is het vereenigingspunt van bijna al de Nederlandsche schilders.

Biographisch Register.

Bladzijde.	NAAM.	VOORNAMEN.	DAGTEEKENING, JAARTAL EN PLAATS VAN GEBOORTE.	LEER
150	Allebé	August	19 April 1838 te Amsterdam.	P. F. Greive.
118	Apol	Lodewijk Frederik Hendrik	6 September 1850 te 's Gravenhage.	J. Hoppenbrou
53	Artz	David Adolphe Constant	18 December 1837 te "	Jozef Israëls.
104	Bakhuyzen	Gerardina Jacoba van de Sande	27 Juli 1826 te "	H. v. d. Sand
102	Bakhuyzen	Julius Jacobus van de Sande	18 Juni 1835 te "	" " " "
143	Bakker Korff	Alexander Hugo	31 Augustus 1824 "	C. Kruseman e
160	Becker	Fridolin	"	
62	Berg (Van den)	Simon	4 November 1812 te Overschie.	P. G. van Os
120	Bilders	Johannes Warnardus	18 Augustus 1811 te Utrecht.	
127	Bilders–Van Bosse	Maria Philippine	21 Februari 1837 te Amsterdam.	J. v. d. Sande
67	Bisschop	C.	22 April 1828 te Leeuwarden.	W. H. Schmi
72	Bisschop–Swift	Mevr. Kate		
17	Bles	David	19 September 1821 te 's Gravenhage.	C. Kruseman.
48	Blommers	Bernardus Johannes	30 Januari 1845 te 's Gravenhage.	Bisschop.
109	Borselen (Van)	Jan Willem	20 September 1825 te Gouda.	A. Schelfhout.
12	Bosboom	Johannes	18 Februari 1817 te 's Gravenhage.	B. J. van Ho
161	Candel	Willem Philippus	16 Juli 1838 te 's Gravenhage.	A. Dona.
138	Crans (Schmidt)	Johannes Marinus	30 April 1830 te Rotterdam.	De Rotterd, Ac
89	Deventer (Van)	Jan Frederik	27 November 1822 te Brussel.	H. van de Sa
89	Deventer (Van)	Willem Antonie	30 Juni 1824 te 's Gravenhage.	" " "
112	Destrée	Johannes Josephus	27 Maart 1827 te Brussel.	B. J. van H
99	Duchattel	Fredericus Jacobus van Rossum	10 Februari 1856 te Leiden.	
113	Eerelman	Otto	23 Maart 1839 te Groningen.	H. Egenberger
160	Franckenberg en Proschlitz (Van)	Désiré Oscar Leopold	16 Januari 1822 te Sas van Gent.	W. H. Schmi
161	Gerkens (D'Arnaud)	Johannes Christiaan	22 Mei 1823 's Gravenhage.	L. Vintcent.

LEERLING VAN	ONDERSCHEIDINGEN.
P. F. Greive.	
J. Hoppenbrouwers.	
Jozef Israëls.	Ridder van de Orde der Eikenkroon, Med. te Weenen 1873.
H. v. d. Sande Bakhuyzen.	Gouden Med. Tentoonst. Amsterdam 1861. " " " 's Gravenhage 1863. Zilveren " " " 1857.
" " " " "	Gouden " " " 1866. Groote Koninklijke Medaille Amsterdam 1871. Medaille te Weenen 1873 en Philadelphia 1876.
C. Kruseman en J. E. J. van d. Berg.	Ridder der Leopoldsorde. Gouden Medaille Tentoonstelling Amsterdam 1863. " " " Rotterdam 1862. Eerelid van de Société des Aquarellistes.
P. G. van Os te 's Gravenhage.	
[Bilders.	Ridder van de Orde der Eikenkroon.
J. v. d. Sande Bakhuijzen, Bosboom en W. H. Schmidt en H. van Hove.	Ridder van de Orde der Eikenkroon, der Frans-Jozefs-Orde, der Leopolds-Orde en van den Witten Valk 1e kl.
C. Kruseman.	Ridder der Leopoldsorde in 1860. " van de Orde der Eikenkroon in 1863. " van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. " van de Frans-Jozefs-Orde in 1873. " van het Legioen van Eer in 1878. Groote Medaille Wereld-Tentoonstelling Parijs 1855. Gouden Medaille 3e klasse Tentoonstelling Parijs 1863.
Bisschop.	
A. Schelfhout.	Ridder van de Orde der Eikenkroon 1869. Gouden Medaille Tentoonstelling 's Gravenhage 1861. " " " Amsterdam 1868. Eere-Medailles Wereld-Tentoonstelling te Weenen en Philadelphia.
B. J. van Hove.	Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, der Eikenkroon,
A. Dona.	(der Leopolds-Fans-Jozefs-Orde.
De Rotterd, Acad en Van der Laar.	Gouden Medaille te Amsterdam in 1871.
H. van de Sande Bakhuyzen.	Medailles te 's Gravenhage en Philadelphia.
" " " " "	Gouden (1859) en Zilveren (1857) Med. Tentoonst. 's Gravenhage, Gouden Medaille Tentoonstelling Rotterdam 1862.
B. J. van Hove en A. Schelfhout.	In 1873 en 1874 Medaille van de Jaarlijksche Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Londen.
H. Egenberger, de Acad. te Groningen	Koninklijke Med. Tent. v. Teekeningen in Arti et Amicitiae 1876
[en Antwerpen	
W. H. Schmidt, Delft.	
L. Vintcent.	

Bladzijde.	NAAM.	VOORNAMEN,	DAGTEEKENING, JAARTAL EN PLAATS VAN GEBOORTE.	
104	Haanen	Adriana Johanna	14 Juni 1814 te Oosterhout.	C. Haa
131	Haas (De)	Johannes Hubertus Leonardus	25 Maart 1832 te Hedel in Gelderland.	P. F. v
134	Heijl	Marinus	22 Maart 1834 te Utrecht.	
141	Henkes	Gerke	25 Juni 1844 te Delfshaven.	J. Spo
89	Hove (Van)	Bartholomeus Johannes	28 October 1790 te 's Gravenhage.	Brecke
89	Hove (Van)	Johannes Hubertus	7 Maart 1827 's Gravenhage	B. J. v
37	Israels	Jozef	27 Januari 1824 te 's Groningen.	J. A.
31	Kate (Ten)	Herman Frederik Karel	16 Februari 1822 te 's Gravenhage.	C. K
36	Kate (Ten)	Johan Mari Henri	4 Maart 1831 te 's Gravenhage.	Herma
162	Kleijn	Lodewijk Johannes	14 Aug. 1817 te Eikenduinen bij 's Hage.	A. Sch
116	Klinkenberg	Johannes Christiaan Karel	14 Januari 1852 te 's Gravenhage.	C. Bis
135	Koelman	Johan Philip	11 Maart 1818 te „	C. Kr
163	Lintz	Frederik	22 December 1824 te Brussel.	H. va
114	Lintz	Ferdinand Ernst	2 Maart 1833 te 's Gravenhage	J. J.
161	Last	Johannes Anthony	28 November 1837 te „	C. C.
96	Maris	Willem	18 Februari 1844 te „	
92	Maris	Jacob	25 Augustus 1837 te „	H. va
97	Mauve	Anton	18 September 1838 te Zaandam.	P. F.
55	Mesdag	Hendrik Willem	23 Februari 1831 te Groningen.	Alma
157	Mesker	Jan	25 Februari 1843 te 's Gravenhage.	P. T
156	Mesker	Theodorus	1 „ 1853 te „	J. J.
100	Meulen (Ter)	François Pieter	9 Maart 1843 te Bodegraven.	H. en

LEERLING VAN:	ONDERSCHEIDINGEN.
C. Haanen.	Eerelid der Akad. van Beeld. Kunsten te Amsterdam en Rotterdam. Gouden Medaille in 1865 en 1870 te Amsterdam. Zilveren Medaille in 1868 te Arnhem. Bronzen Medaille in 1874 Wereld-Tentoonstelling te Weenen.
P. F. van Os en Academie te Amsterdam.	Kommandeur der Orde van Karel III van Spanje. Officier van de Orde der Eikenkroon. „ der Leopolds-Orde. „ der Orde van den Heiligen Michaël van Beieren. „ der Orde van de Kroon van Italië. Ridder der Orde van de Kroon van Pruisen. „ der Frans-Jozefs-Orde. Lid der Koninklijke Academie van St. Ferdinand te Madrid, van de Koninkl. Acad. van Beeld. Kunsten te Amsterdam en van Arti Sacrum te Rotterdam.
J. Spoel en Antwerpsche Academie. Breckenheimer. B. J. v. Hove, H. v. Hove en Ch. Comte.	
J. A. Kruseman.	Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. Officier van het Legioen van Eer. Ridder der Leopolds-Orde. „ „ Frans-Jozefs-Orde. „ „ Kroonorde van Italië.
C. Kruseman.	Kommandeur van de Orde der Eikenkroon, Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Officier der Orde van den Gouden Leeuw van Nassau, Ridder van het Legioen van Eer, van de Leopolds-Orde en van de Frans-Jozef-Orde.
Herman ten Kate.	Officier van de Orde der Eikenkroon. Ridder van den Gouden Leeuw van Nassan. 2 Gouden Medailles, 1 Zilveren Medaille te Philadelphia.
A. Schelfhout. C. Bisschop. C. Kruseman. H. van Hove Bz. J. J. Moerenhout. C. C. A. Last.	Ridder van de Orde der Eikenkroon.
H. van Hove en J. Stroebel. P. F. van Os te Haarlem.	Medaille van Arti et Amicitiae, Weenen en Philadelphia. Eervolle vermelding van het Salon te Parijs in 1880.
Alma Tadema.	Ridder der Leopolds-Orde. Gouden Medaille te Parijs 1870. Gouden Medaille te 's Gravenhage. Medailles te Lyon, Philadelphia, Brussel 1e klasse, Wereld-Tentoonstelling te Parijs 1875, 2e kl., Tentoonst. Munchen en Algiers 1879.
P. Tetar van Elven en Ph. Koelman J. J. Mesker en W. Maris. H. en Julius van de Sande Bakhuyzen.	

Bladzijde.	NAAM.	VOORNAMEN.	DAGTEEKENING, JAARTAL EN PLAATS VAN GEBOORTE.
112	Nakken	Willem Carel	9 April 1835 te 's Gravenhage.
100	Neuhuijs	Jozef	7 April 1841 te Utrecht.
42	Neuhuijs	Albert	10 Juni 1844 te „
100	Offermans	Tony Lodewijk George	8 November 1854 te 's Gravenhage.
160	Otterbeek	Jacobus Hermanus	31 Juli 1839 te 's Gravenhage.
73	Rochussen	Charles	1815 Rotterdam.
128	Roelofs	Willem	10 Maart 1822 te Amsterdam.
104	Roosenboom	Margaretha	24 October 1843 te 's Gravenhage.
106	Ronner (geboren Knip)	Henriëtte	31 Mei 1821 te Amsterdam.
45	Sadée	Philip	7 Februari 1837 te 's Gravenhage.
134	Schipperus	Pieter Adrianus	6 Maart 1840 te Rotterdam.
108	Schwartze	Therèse	20 December 1852 te Amsterdam.
80	Springer	Cornelis	25 Mei 1817 te Amsterdam.
113	Smits	J. G.	2 Februari 1823; 's Gravenhage.
66	Stortenbeker	Johannes	29 October 1821 te 's Gravenhage.
65	Stortenbeker	Pieter	21 April 1828 te „
66	Stortenbeker	Cornelis Samuel	29 October 1839 te „
83	Stroebel	Johan Antonie Balthazar	23 November 1821.
115	Taanman	Jacob	9 October 1836 te Zaandam.
109	Tom	Jan Bedijs	4 Maart 1813 te Boskoop.
146	Trigt (Van)	H. A.	22 October 1829 te Dordrecht.
158	Velden (Van der)	Paulus	5 Mei 1837 te Rotterdam.
88	Vertin	Petrus G.	21 Maart 1820 te 's Gravenhage.
5	Verveer	Samuel Leonardus	30 November 1813 te 's Gravenhage.
			† 5 Januari 1876 te „
51	Verveer	Elchanon	19 April 1826 te „

LEERLING VAN:	ONDERSCHEIDINGEN.
A. F. Dona.	Gouden Medaille Tentoonstelling 's Gravenhage 1872. Gouden Koninkl. Medaille Tentoonstelling Arti et Amicitiae 1873. Medaille Internationale Tentoonstelling te Philadelphia 1876.
B. J. Blommers. Academie te 's Gravenhage. Nuijen en Waldorp.	Medailles der Tentoonstelling te Londen in 1873 en 1874. Ridder der Leopoldsorde 1858, Offic. v. d. Orde der Eikenkr. 1860. Gouden Medaille Tentoonstelling te 's Gravenhage, Medaille der Wereld-Tentoonstelling te Weenen in 1873.
J. A. Knip, vader der kunstenaresse.	1861 Gouden Medaille, Tentoonstelling 's Gravenhage. 1865 „ „ Wereld-Tentoonstelling Oporto. Lid van Verdienste van Natura Artis Magistra. 1868 en 1880 Gouden Medaille Amsterdam. 1874 Groote Medaille van Z. M. den Koning met diploma; 1879 Gouden Rijksmedaille te Antwerpen en tal van andere Zilv. Med.
J. G. Schwartze, Gabriel Max en Lenbach	Bronzen Koninklijke Medaille Tentoonst. Arti et Amicitiae 1876. „ Medaille Tentoonstelling Gent 1879. Zilveren Medaille 1877. Officier van de Orde der Eikenkroon.
S. L. Verveer.	Ridder der Wasa-orde van Zweden en Noorwegen en der Frederiksorde 1e kl. van Wurtemberg. Ridder van de Orde der Eikenkroon.
J. Stortenbeker, H. v. d. S. Bakhuijzen en J. B Tom. P. Stortenbeker en C. Bisschop.	„ „ „ „ „ „ 1861. „ van het Legioen van Eer 1878.
H. van Hove.	Ridder van de Orde der Eikenkroon. Groote Koninklijke Medaille Arti's Tentoonstelling 1877. Medailles Wereld-Tentoonstelling Weenen 1873 en Philadelphia 1876.
P. F. Greive.	Gouden Medaille Tuinbouwtentoonstelling. Ridder v. d. Orde der Eikenkroon, Gouden Med. te 's Hage in 1848.
B. J. van Hove.	Officier van de Orde der Eikenkroon in 1863, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw in 1874. Ridder van de orde van den Gouden Leeuw van Nassau. „ „ „ Leopoldsorde.

Bladzijde.	NAAM.	VOORNAMEN.	DAGTEEKENING, JAARTAL EN PLAATS VAN GEBOORTE.
89	Vogel	Johannes Gijsbert	25 Juni 1828 te Hooge Zwaluwe.
106	Vos	Maria	21 December 1824 te Amsterdam.
140	Vrolijk	Johannes Martinus	1 Februari 1846 te 's Gravenhage.
114	Weele (Van der)	H. J.	13 Januari 1852 te Middelburg.
114	Weissenbruch	Hendrik Johannes	19 Juni 1824 te 's Gravenhage.
160	Windt	Philip	4 September 1847 te „
160	Witsen (Van)	Salomon	29 October 1833 „

LEERLING VAN:	ONDERSCHEIDINGEN.
A. Schelfhout.	Eerelid der Koninkl. Academie van Beeld. Kunsten te Amsterdam en der Academie te Rotterdam, Gouden Medaille te Rotterdam, Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, van den Gouden Leeuw van Nassau en van Frans Jozef.
P. Kiers	Eerelid der Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterd. en Rotterd. Gouden Medaille te Amsterdam 1871 en 's Gravenhage 1866. Gouden Koninkl. Medaille (Arti et Amicitae) 1879. Zilveren Medaille te Arnhem 1868. Bronzen Medaille te Philadelphia 1876.
P. Stortenbeker.	Koninkl. Bronzen Medaille Arti et Amicitiae 1878.
J. W. F. Kachel.	
B. J. van Hove	Zilveren Medaille te Utrecht.
B. J. van Hove en H. van Hove Bz.	

C5445

